

ФИЛАТЕЛИСТА FILATELISTA

ЧАСОПИС САВЕЗА ФИЛАТЕЛИСТА СРБИЈЕ

U OVOM BROJU

- ◆ Slobodan Šotra: *Geneza manipulativnog postupanja sa poštanskim pošiljkama u obnovljenoj Srbiji 1804-1840. god. (nastavak)* ◆
Prof. Tanasije Ž. Ilić: *Odbrana Zemuna od kuge u Beogradu i Srbiji 1814. godine (nastavak)* ◆ Đorđe Radičević: *Francuska Levantska pošta u doba Napoleona i prvi poštanski žig upotrebljen u Bosni i Hercegovini* ◆
Dr Vojin Višacki: *Vojne pošte Kraljevine Jugoslavije* ◆ Prof. dr Milan Radovanović: *Prilog karakterizaciji dopisne karte Kraljevine Jugoslavije "Kralj Petar sa kapom" od 5 para iz 1915. godine* ◆ Vukadin Dimitrijević: *Francuska karta upotrebljena u oslobođenoj Srbiji* ◆ Dr Mirko Caran: *Dopisna karta "Bitoljsko izdanje" (1945)* ◆ Zoran R. Bošković: *Falsifikati pretiska kod Banjalučkog privremenog izdanja* ◆ Bogdan Petrović: *O potrebi štampanja publikacije o falsifikatima* ◆ Jovan Reljin: *Nova izdanja ZJPTT, DP "Jugomarka" i Pošte Crne Gore.*

ФИЛИЛАТЕЛИСТА FILATELISTA

ЧАСОПИС САВЕЗА ФИЛАТЕЛИСТА СРБИЈЕ

УРЕЂИВАЧКИ ОДБОР

др Јован Величковић, Војин Вишацки, Душан Јањетовић,
Богдан Петровић, Јован Ристић (председник), Јован Рељин

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК

Војислав Беговић

СЕКРЕТАР УРЕЂИВАЧКОГ ОДБОРА

Ференц Молнар

САДРЖАЈ

Slobodan Šotra: <i>Geneza manipulativnog postupanja sa poštanskim pošiljkama u obnovljenoj Srbiji 1804-1840. god. (nastavak)</i>	2
Prof. Tanasije Ž. Ilić: <i>Odbrana Zemuna od kuge u Beogradu i Srbiji 1814. godine (nastavak iz prethodnog broja)</i>	31
Đorđe Radičević: <i>Francuska levantska pošta u doba Napoleona i prvi poštanski žig upotrebljen u Bosni i Hercegovini</i>	46
Dr Vojin Višacki: <i>Vojne pošte Kraljevine Jugoslavije</i>	58
Prof. dr Milan Radovanović: <i>Prilog karakterizaciji dopisne karte Kraljevine Srbije "Kralj Petar sa kapom" od 5 para iz 1915. godine</i>	74
Vukadin Dimitrijević: <i>Francuska karta upotrebljena u oslobođenoj Srbiji</i>	80
Dr Mirko Caran: <i>Dopisna karta "Bitoljsko izdanje" (1945)</i>	81
Zoran R. Bošković: <i>Falsifikati pretiska kod Banjalučkog privremenog izdanja</i>	84
Bogdan Petrović: <i>O potrebi štampanja publikacije o falsifikatima</i>	86
Jovan Reljin: <i>Nova izdanja ZJPTT, DP "Jugomarka" i Pošte Crne Gore</i>	89
FILATELISTIČKA RAZGLEDNICA SRBIJE	97
Marko Čanković: <i>Šabac</i> ; Radoslav Zore: <i>Beograd - Društvo "Železničar" obnovilo rad</i> ; Ljudevit Vujković: <i>Subotica - 80 godina Društva filatelista</i>	
IZ SAVEZA FILATELISTA SRBIJE:	106
<i>Godišnja Skupština SFS; Republička izložba početkom jeseni</i>	

Hubert Zeman
Kreuzlich
Zeman

Primo per reka Skele
Dmitrovačke

No. 31
Dek. 6. 1838. goda

15094.

Katowice, 6. Dec. 1838.

(A.)

Dem löbl. k. k. Hof- und
Staatsrat

Primo

Schabatz

1838. god. Austrijsko zvanično pismo, iz Austrije za Srbiju, vojnim kurirom doneto do granice i predato "srpskoj skeli", preuzeto, preveženo i otposlato preko srpske organizacije za prenošenje do odredišta.

Pismo je (**kambijaturno**) preneto do i preuzeto od "**Dmitrovačke skele**" preveženo preko reke, upisano poštansko postupanje "**No.31. Primito preko Skele Dmitrovačke, dek.6.1838.goda; skeledžija Dmitrovač...(potpis)**", zatim otposlato do krajnjeg odredišta (**Šabac**), primito-prijem upisan "**10. 12 838**"

(skeledžija izvršio i upisao tranzitno-poštansku manipulaciju, između austrijske vojno-kurirske i srpske poštanske organizacije, u svojstvu činovnika srpske poštanske ustanove)

GENEZA MANIPULATIVNOG POSTUPANJA SA POŠTANSKIM POŠILJKAMA U OBNOVLJENOJ SRBIJI (1804-1840)

(nastavak iz broja 245)

Slobodan Šotra

Rad "Javne Pošte" biva ozvaničen 15.10.1843. god. donošenjem "Ustrojenja poštanskog zavedenija" i "Uredbe o naplaćivanju taksa poštanski" (Zbornik zakona; knj. II; str. 227-256). Time otpočinje novo poglavlje u razvoju organizacije poštanskog saobraćaja Kneževine Srbije.

U vremenu od 1804. do 25. 5. 1840. god., kao što je u prvom delu izloženo, prenos poštanskih pošiljaka organizovano je vršen samo za potrebe administrativne uprave i obavljanje ostalih državnih poslova na unutrašnjem i spoljnom planu. Da bi omogućila uredan i siguran prenos pošiljaka, *država* od početka kreće sa izgradnjom potrebne organizacije i obezbeđuje sredstva za njen kontinuirani rad.

Osnovu strukture ove organizacije u Karađorđevoj i Miloševoj Srbiji činili su: mreža menzulana (nahijske i "carske") i prenosioci pošiljaka (tatari ili mezuli-nazivani u Prvom ustanku i surudžije). Vremenom se struktura ove organizacije dograđivala: čamdžije, skeledžije, đumrukdžije, sekretar i konzul beogradski, tatar aga, nadziratelj skela, nadziratelj pošta, institucija karantina i sastanaka, itd.

Za funkcionisanje ove državne službe, u okviru formirane organizacije, nije postojao propis; ona se vršila po potrebi prema naredbi organizatora i finansijera države, po ugledu na tursku i austrijsku službu.

Poštanski saobraćaj sproveden je preko menzulana (raspoređene na određenoj udaljenosti, činile su mrežu) u kojima su menjani konji i obavljalo snabdevanje za dalje putovanje (uloga menzulane u svojstvu saobraćajne ustanove). Uloga **menzulane** kao osnovne poštanske jedinice ogleda se u njihovoj obavezi obavljanja prijema, prenosa i isporuke poštanskih pošiljaka. U tu svrhu menzulane su, u svako doba, obezbeđivale određeni broj odmornih konja sa svom potrebnom opremom i priborom za nošenje poštanskih pošiljaka, isto tako bile su dužne da drže u službi potreban broj surudžija (pismoša) i sejiza (konjušara). **Surudžije** su vršile preuzimanje, prenos i isporuku običnih pošiljaka na kratka rastojanja (između vlasti u zemlji), do prve najbliže menzulane; dalji prenos vršile su ostale menzulane redom, svaka sa svojim osobljem do krajnjeg odredišta (**etapni prenos**). **Tatari** su nosili važna zvanična pisma, državna dokumenta i novac (amaneti) na dalja odstojanja i kao državni poverioci lično u ruke predavali pošiljku primaocu (**direktni prenos**). Oni su kao državni organi smatrani ljudima od najvećeg

poverenja i na putu su imali sva prava i povlastice, svako im se morao sklanjati s'puta, a tražene usluge ili pomoć bez pogovora izvršavati ("Etnografski zbornik", S.Trojanović; knj.13, str.97; izdanje 1909).

Prenos poštanskih pošiljaka obavljan je **po potrebi** i kasnije **redovno** - stalno samo za određene korisnike.

Zbog potrebe i na osnovu dugogodišnjeg iskustva u slanju i primanju knjaževih pošiljaka uveden je, oko 1835-1838.god., redovni poštanski prenos na relaciji Beograd-Kragujevac (Požarevac, kad je Knjaz tamo boravio), isto tako austrijska pošta imala je redovne polaske i dolaske na relaciji Beograd-Carigrad i Beograd-Solun.

(citat:)

(a) odlazak pošte iz Beograda:

- Knjaževa pošta za Kragujevac (ili Požarevac) nedeljom i sredom oko tri sata posle podne;
- austrijski tatari za Carigrad, odlaze svakih sedam dana (obično petkom);
- austrijski tatari za Solun, takođe odlaze svakog sedmog dana;

(b) dolazak pošte u Beograd

- iz Kragujevca (ili Požarevca) dolazi Knjaževa pošta utorkom i subotom posle podne;
- austrijski tatari dolaze iz Carigrada svakog sedmog dana (obično četvrtkom)
- austrijski tatari dolaze iz Soluna takođe svakog sedmog dana

(c) Bitoljska "trgovačka pošta" (na relaciji Beograd-Niš-Bitolj) dolazi i odlazi iz Beograda dva puta mesečno

("Obšte tečenije pošte u Beogradu u 1838. godini"; objavljeno u "Mesecoslov-u" za 1838. god.; str.53)

Za vršenje manipulativnih poslova: **preuzimanje, prenos i isporuku** poštanskih pošiljaka nisu postojali zvanični propisi. Radilo se uglavnom na osnovu nasleđenog iskustva od Turaka i po ugledu na postupanja koja su primenjivana u austriskoj pošti. Prethodno je navedeno ko ima pravo korišćenja usluga ove državne organizacije za prenos, ko može biti pošiljalac – primalac, odnosno čije se pošiljke mogu prenositi u organizaciji i o trošku države.

U periodu o kome govorim (1804-1840) obavljanje manipulativnog postupanja sa poštanskim pošiljkama sprovedeno je: po nalogu pošiljaoca, po pravilima o postupanju koja su sprovodile srpske sanitarne institucije i po obavezi službe određenih državnih činovnika.

(1) Po nalogu pošiljaoca;

pošiljalac (određena ličnost ili ustanova) izdavao je nalog za svako pojedinačno slanje po kome se postupalo u prenosu poštanske pošiljke. Nalog o postupanju izdavan je **usmeno** i **pismeno**, u zavisnosti ko prima, ko šalje i šta je predmet pošiljke.

- *Usmeni nalog o postupanju:*

korišćen za važne državne pošiljke koje su upućivane visokim ličnostima u inostranstvu i zemlji (Sultan i Porta u Carigradu, Vezir u Beogradu...), direktno prenošene, primane i uručivane lično – u ruke (bez posredovanja); pošiljke: pismene poruke, objave, dokumenta... (u različitim formama pakovanja: urolano, savijeno..., najčešće bez upisa spolja, sa voštanim pečatom pošiljaoca), osim pismenih pošiljaka slat je novac i razne druge dragocenosti; pošiljalac je obično bio Knjaz (kasnije i vlast do Knjaza, Državni savet...); prenosioci isključivo tatari i to oni najsposobniji (najiskusniji). Usmeni nalog sadržao je pored osnovnih uputstava za manipulaciju sa pošiljkom: ime primaoca, mesto odredišta, trasa i brzina prenosa, datum isporuke i druga složena uputstva: način uručenja, usmeno saopštenje primaocu prilikom predaje pošiljke, predviđeni rok čekanja za povratnu poštu – odgovor, razni obaveštajni i izviđački zadaci, itd. Usmeni nalog prenosioci su pamtili i po njemu postupali. Po obavljenom prenosu i isporuci pošiljke tatari su o tome izveštavali nalogodavca – pošiljaoca, uz obaveštavanje o obavljanju i drugih zadatih poslova. Sve ovo je razlog zašto su tatari smatrani činovnicima od najvećeg državnog poverenja.

- *Pismeni nalog o postupanju:*

najčešće korišćen vid naloga, kako za važne pošiljke po zemlji i inostranstvu, tako i za one obične prenošene po unutrašnjosti; pošiljke su: pismene poruke i drugo..., pisane na tabaku papira, koji se zatim preklapao–savijao u formu provizornog koverta i sa poledine zatvaran voštanim pečatom pošiljaoca; pošiljalac: određene ličnosti i državne ustanove; prenosioci: tatari, surudžije, skeledžije, čamdžije...; prenos vršen sa posredovanjem (etapno) i ređe direktno (bez posredovanja). Pismeni nalog o postupanju upisivao je sam pošiljalac na prednjoj strani provizornog koverta i sadržao je: mesto polaza (kasnije i naziv pošiljaoca), ime primaoca, mesto odredišta, broj protokola pisma i po potrebi posebne instrukcije (o hitnosti – brzini postupanja). Nalog je sadržao sve potrebne informacije za organizovano (etapno ili direktno) prenošenje pošiljke, gledano i u poređenju sa danas važećim pravilima, osim što tada uz mesto polaska nije upisivan

datum otpremanja (ekspedicije). Razlog ovoga je, pretpostavljam, nepostojanje norme prenošenja (vreme/distanca) i samim tim niti definisane vremenske obaveze, od polaza do isporuke pošiljke, za tadašnju organizaciju prenošenja pošte. Zato verujem, da je pojava prvih upisanih *datuma polaza i prolaza* pokušaj uvođenja prvih obavezujućih normi (čas/distanca) za prenošenje zvaničnih pošiljaka.

Na osnovu sačuvanih objekata može se zaključiti da su primaoci po prijemu i otvaranju pisma redovno (ređe spolja) upisivali datum prijema i broj protokola primljenog pisma.

Usled povećanja obima prenošenja i učesnika sa pravom korišćenja organizovanog prenosa, nastala je potreba za propisivanjem pravila komunikacije sa zvaničnim pismima. U tu svrhu doneta je Uredba, 29/6/1835.god. (Zbornik zakona, knj.30, str.75), kojom su propisani vidovi zvanične korespondencije i određeni učesnici sa pravom korišćenja (prethodno citirano). U okviru donete Uredbe nalazi se i forma upisa naloga za sve vidove korespondencije u "Zvaničnoj Pošti". Na prime, propisana forma upisa naloga za zvanično pismo-raport, citat iz Uredbe:

"§ 5. Forma raporta jest ovakva:

1, na adresu piše se titula, nadležateljstvo ili ime i prezime lica, kom pismo ide. Ispod ovog s desne strane od pole piše se čin, i zvanije, ime i prezime lica ili nadležateljstva, od koga je raport, s leve strane tekuća numera, ispod ovoga mjesto, kud pismo ide."

(2) Po pravilima o postupanju sa poštanskim pošiljkama, koje su sprovodile srpske sanitarne institucije: karantini, sastanci i lokalni sanitarni kordon.

- **Karantini i sastanci u funkciji sanitarne ustanove**

Zaštita pojedinih država od zaraznih bolesti vršena je organizovanjem sanitarnog kordona na granici prema teritoriji sa koje je pretila opasnost prenošenja zaraze. Duž granice postavljane su oružane straže sa zadatkom da spreče bilo kakav prelaz, onaj ko je želeo da pređe upućivan je na granične putne prelaze, gde je država formirala ustanove opremljene—osposobljene za vršenje sanitarnog postupanja za ljude, robu, poštu... i jedino po obavljenom tretiranju prolaz je bio dozvoljen.

Prvi srpski sanitarni kordon na granici sa turskim zemljama, postavljan je i radio tokom 1831. godine. Povod je bio pojava kolere u Turskoj i Vlaškoj, prestankom opasnosti od prenošenja zaraze kordon (tzv. privremeni) biva ukinut iste godine. Krajem 1836. godine ustanovljen je stalni, koji radi bez prekida do ukidanja, smatra se 1865. godina. Činili su ga, pored oružane straže duž granice, pet stalnih ustanova karantina i osam sastanaka postavljenih na graničnim putnim prelazima iz turskih zemalja.

Prevažodni zadatak formiranih karantina i sastanaka bio je u funkciji sprečavanja prenosa zarazne bolesti, odnosno obavljanje predviđenog sanitarnog postupka nad ljudima, robom, poštom..., prilikom ulaska na štićenu teritoriju. Zvaničnog propisa o pravilima rada nije bilo, srpske ustanove od početka preuzimaju i dosledno sprovode postupanja koja su primenjivana u "Zemunskom kontumcu" (srpska Uredba doneta 17. 11 1839. i 19.7.1841.god.; Zbornik zakona, knj.I, str.163; i knj.II, str.51-120).

Pravilo koje se odnosilo i primenjivalo prilikom sanitarnog postupanja sa poštom, pristiglom iz turskih zemalja, sprovedeno je sledećim tehnikama:

- pismo je otvarano bez oštećenja voštanog pečata pošiljaoca, kađeno (dimljeno) nad supstancom koja je isparavala, posle obavljene dezinfekcije pismo je zatvarano voštanim pečatom karantina ili sastanka, što je ujedno opravdavalo razlog otvaranja pisma i bilo oznaka – potvrda o izvršenom sanitarnom tretiranju,

- pismo je perforisano (bockano) bez otvaranja, kađeno (dimljeno) nad supstancom, po okončanju postupka dezinfekcije na pismo otiskivan negativ-pečat karantina ili sastanka kao oznaka - potvrda o izvršenom sanitarnom tretiranju,

- kombinovana tehnika, pismo otvarano ili perforisano (bockano) bez otvaranja, prskano ili potapano u dizinfekcionu tečnost (kiselinu), zatim na odgovarajući način obeležavano - kao potvrda o izvršenom sanitarnom tretiranju.

• *Karantini i sastanci u funkciji poštanske ustanove*

Karantini i sastanci pored osnovne (sanitarne) funkcije dobijaju i ulogu poštanske ustanove za obavljanje saobraćaja sa turskim zemljama. Etapni vid prenošenja najčešće je korišćen u međunarodnom poštanskom saobraćaju preko sanitarnog kordona. Po pravilu službe, obaveza formiranih ustanova je manipulativno postupanje sa svim dolazećim i odlazećim poštanskim pošiljkama, na pomenutoj relaciji. Obaveza se sastojala:

- za dolazeće pošiljke: primanje (preuzimanje) pristiglih pošiljaka, sanitarno tretiranje (sa obeležavanjem izvršenja) i ekspedicija ka odredištu u Srbiji. Korišćen je etapni vid prenošenja iz praktičnog razloga (brzine prenosa pošiljke), jer je potrebno vreme za sanitarni tretman ljudi (tatara) bio duži nego za pošiljke. Tako da su donosioci sa turske teritorije (tatari, surudžije, kuriri...) pošiljke predavali srpskim karantinima, sastancima i time na njih prenosili obavezu daljeg postupanja sa preuzetim poštanskim pošiljkama,

- za odlazeće pošiljke, iz Srbije za turske zemlje, primenjivan je isti postupak (kao u prethodnom slučaju) samo bez sanitarnog tretiranja.

Ova manipulativna postupanja karantina i sastanaka, u funkciji poštanske ustanove, obavljana su koordinirano sa ostalim ustanovama za prenos po Srbiji i

stranim tatarskim službama za tranzitnu poštu. Bilo je pravilo da se zvanične pošiljke (domaće-strane) redovno i uredno predaju tatarima (domaćim-stranim) ili surudžijama, za dalje organizovano prenošenje do krajnjeg odredišta.

Važila je obaveza manipulacije i sa privatnim pošiljkama, koja su preuzimana, sanitarno tretirana (sa obeležavanjem izvršenja) i predavana privatnim prenosiocima (sahije, privatni kuriri...) za dalje nošenje.

Korišćen je i direktan vid (bez etapnog prenošenja) međunarodnog poštanskog saobraćaja preko sanitarnog kordona: za važne zvanične pismene poruke, novac, dragocenosti... Prenosioci pošiljaka tzv. međunarodni-tatari bili su dužni, bez izuzetka, da "izdrže karantin". To je značilo podvrgnuti se sanitarnom tretmanu za ljude u određenom vremenskom trajanju, posle čega - ako zaraza nije uočena - "karantin" je izdavao pismenu potvrdu na ličnost ("feda ličnosti"), što je bila dozvola za ulazak i dalje kretanje po Srbiji; slična potvrda izdavana je za sve stvari i robu koju je tatarin sobom nosio ("feda espapa"). Za poštanske pošiljke koje su direktno prenošene (tatarin ih lično prenosio preko kordona) primenjivan je isti postupak sanitarnog tretiranja kao i u etapnom prenosu, posle čega su obeležavane – kao potvrda o izvršenom sanitarnom tretiranju.

Obeležavanje pošiljaka otiskivanjem voštanog ili negativ-pečata imalo je dvostruko značenje: **(a)** potvrda sanitarne ustanove, što je značilo: "čišćenje izvršeno, dalji prenos po Srbiji dozvoljen"; **(b)** oznaka ustanove koja je izvršila tranzitno-poštansku manipulaciju, odnosno označava mesto gde je pošiljka iz Turske preuzeta i ušla u srpski sistem za prenos pošte. Najslikovitiji primer su pisma sa rukopisnim obeležavanjem izvršene manipulacije (1831.god. koristili su tzv. "privremeni"), citat upisa: "**Prešlo preko kontumca...** (sledi naziv, mesto i datum)".

Prema tome, može se zaključiti da su karantini i sastanci kao srpske državne ustanove bile zadužene za organizovano obavljanje **sanitarno-poštanske manipulacije**.

- **Lokalni sanitarni kordon (lokalni karantin)**

Pojavom kuge u Srbiji 1837.god., prenetoj iz Turske, varoš Jagodina kao žarište zaraze postaje centar preventivnih mera sa ciljem da se ostatak zemlje zaštiti od epidemije. U Jagodini je odmah uspostavljen karantin, celo područje biva opasano naoružanom stražom koja je sprečavala svaki prelaz stanovništva (pod pretnjom izvršenja smrtne kazne na mestu). Nije poznato da je objavljena uredba-propis o postupanju u nastaloj situaciji 1837.god. u Jagodini. Zna se da je Knjaz lično obišao zaraženo područje i naredio primenu potrebnih mera zaštite. Za sprovođenje uvedenih mera bio je zadužen Avram Petronijević (član Sovjeta) uz pomoć dovedenog doktora Nađa (iz Zemuna), o čemu je Knjaz bio redovno izveštavan iz Jagodine (A.S.,Kk.XII.1002).

Dozvoljeno je bilo doturanje hrane, lekova, u jednom pravcu (ka Jagodini). Jedino je poštanski saobraćaj redovno obavljan u oba pravca, uz prethodno uvedene mere obaveznog postupanja sa pismima iz zaraženog područja.

U tu svrhu određena su “**mesta**” za sprovođenje sanitarno-poštanske manipulacije:

- U Jagodini (tzv. lokalni karantin, misli se na zatvorenu varoš); obavljano je sanitarno tretiranje tehnikom: pismo je perforisano (bockano) bez otvaranja, okađeno (dimljeno) i posle obavljenog postupka na pismu upisivana potvrda o izvršenju i poštanskoj ekspediciji, citat: “**Okađeno u Ispravničestvu okru. Jagodinskog, ispraćeno...** (datum i vreme)”;

- U Dragocvetu, selo na brdu 6 km od Jagodine u vreme trajanja mera prevencije ustanovljena stražarska stanica i izmešten deo administracije iz varoši; obavljano je sanitarno tretiranje tehnikom: pismo je perforisano (bockano) bez otvaranja, okađeno (dimljeno) i posle obavljenog postupka na prednjoj strani upisivana potvrda o izvršenju, citat: “**čisto**”;

- U Bukurovcu, selo blizu Kragujevca na putu prema Jagodini, zvanična pisma upućena u Kragujevac sanitarno su tretirana tehnikom: pismo je perforisano (bockano) bez otvaranja i okađeno (dimljeno), posle obavljenog postupka na poledini pisma upisivana je potvrda o izvršenju, citat: “**Okađeno pri kordonu Bukurovačkom...** (datum i vreme)”;

(časopis: *Acta historica medecinae, pharmaciae, veterinae*; anno IV, 1-2, MCMLXIV, str. 53-59; autor Dr. S. Petković)

Prolaz ljudi bio je strogo zabranjen pa je zato jedino korišćen etapni vid prenošenja pisama. Surudžije i kuriri donosili su zvanična pisma do “određenog mesta” i predavali za dezinfekciju i dalje slanje. Nakon obavljenog postupka i upisivanja izvršenja, pisma su predavana nosiocima sa druge strane kordona za nošenje do krajnjeg odredišta. Po rukopisnim oznakama na sačuvanim pismima može se pretpostaviti, s obzirom na upis datuma i vremena (čas) izvršenja, da je postojalo normiranje prenošenja pošiljaka (vreme/distanca).

Uvedeni postupak sanitarno-poštanske manipulacije primenjivan je od 16.8. do 31.10.1837.god., kada se ukida lokalni sanitarni kordon uspostavljen povodom pojave “**čume**” u Jagodini.

(3) Po obavezi službe određenih državnih činovnika

Struktura organizacije za prenošenje zvaničnih pošiljaka neprestano se širila novim učesnicima, usled povećanja obima i sve složenijih postupaka u organizaciji prenosa. Pored već pomenutih: mreže menzulana, tatara i surudžija; vremenom se u organizaciju prenosa uključuju određeni činovnici raznorodnih državnih ustanova i

radnih zadataka. To su pre svih: knjažev sekretar i konzul (prethodno bazrdžan baša) beogradski, čamdžije, skeledžije, đumrukdžije, ...i na kraju tatar aga pri "Knjažeskoj kancelariji" i pri drugim državnim ustanovama.

Kao što je rečeno, jedinstvenih propisa o organizaciji i pravilima rada nije bilo, pa prema tome ni zvanično propisanih zaduženja u postupku prenošenja pisama za pomenute činovnike. To je regulisano po potrebi, pre svega pismenim naredbama za postupanje sa poštom, izdavanim sa najvišeg mesta (obično sam Knjaz), koje su upućivane na ime određenog izvršioca-činovnika. Ove pismene naredbe, u tadašnjoj Srbiji, imale su snagu zvanične uredbe sa obaveznošću dosledne primene. Knjaz je izdavao i posebne Diplome o imenovanju svojih činovnika sa konkretnim zadatkom i uputstvom za postupanje, (npr. 1833.god. Hadži Panta Stojil, konzul beogradski, imenovan za nadziratelja čamaca i skela na relaciji Beograd-Zemun i Beograd-Pančevo, sa obavezom postupanja po Tarifi; član 6, reguliše pitanje pošte; ranije citirano).

Posle dugogodišnje prakse regulisanja organizacije i pravila rada u prenošenju pošte putem pismenih naredbi, od 1835. god. pa nadalje, u okviru novodonetih propisa mogu se naći i "paragrafi" koji delimično uređuju ovo pitanje.

Tako, u donetim propisima-uredbama nailazimo na prva zvanična pominjanja poštanskih činovnika ili činovnika u tom svojstvu sa obavezom postupanja sa poštom. U "Ustrojeniju centralno pravljenja Knjaževstva Srbije" donetog 29. maja 1839. god. (Zbornik zakona, knj. I, str. 41), na osnovu ustavnih prava i obaveza, u dužnost Popečatelja unutrašnjih dela između ostalog spada (citat):

" §6. b) Podizanje i ustrojavanje pošta, kao zapt i nadziranje nad Činovničestvama poštanskim i redovnom i točnom delovodstvu "

Isto se odnosi na propis od 29.5.1839.god. kojom se konačno ozvaničava rad "Knjažeske kancelarije" (prethodno citirano) u delu koji uređuje organizaciju poštanskog saobraćaja (§.48-53) navodi se uloga i zadatak Tatar age, kao državnog činovnika za obavljanje poštanskih poslova. Po ugledu na "Knjažesku kancelariju" i ostale državne ustanove na isti način organizuju postupanje sa poštom.

Osim srpskih državnih činovnika u Srbiji su delovali i činovnici stranih službi za prenošenje pošte (austrijski, engleski i dr.). Delovanje stranih službi za prenos bilo je na osnovu "prava kapitulacija", odnosno prava tih država da na području Otomanske carevine u većim mestima imaju svoje poštansko-konzularne agencije, koje su sa svojim zemljama bile povezane sopstvenim vezama za prenos. Tako je npr. Austrijska pošta (tokom perioda 1804-1840) za svoje potrebe u Beogradu koristila usluge austrijskih državnih činovnika terdžumana (tumača, posrednika kod vlasti), koji su između ostalog obavljali i sve poslove sa dolazećom-odlazećom austrijskom poštom iz Beograda (časopis "PTT Arhiv"; br.3/1959, 4/60, 12/67).

S obzirom na nepostojanje jedinstvenog propisa, najpouzdaniji način za rekonstrukciju poštanske manipulacije koja je primenjivana u periodu 1804-1840.god., jeste prikaz sačuvanih pisama iz tih vremena. Ovde se radi o pismima koja na sebi nose upis naloga za izvršenje ili izvršenog postupanja u prenošenju (do uvođenja "Javne Pošte") od strane pošiljalaca, sanitarnih ustanova i zaduženih državnih činovnika; što predstavlja retkost.

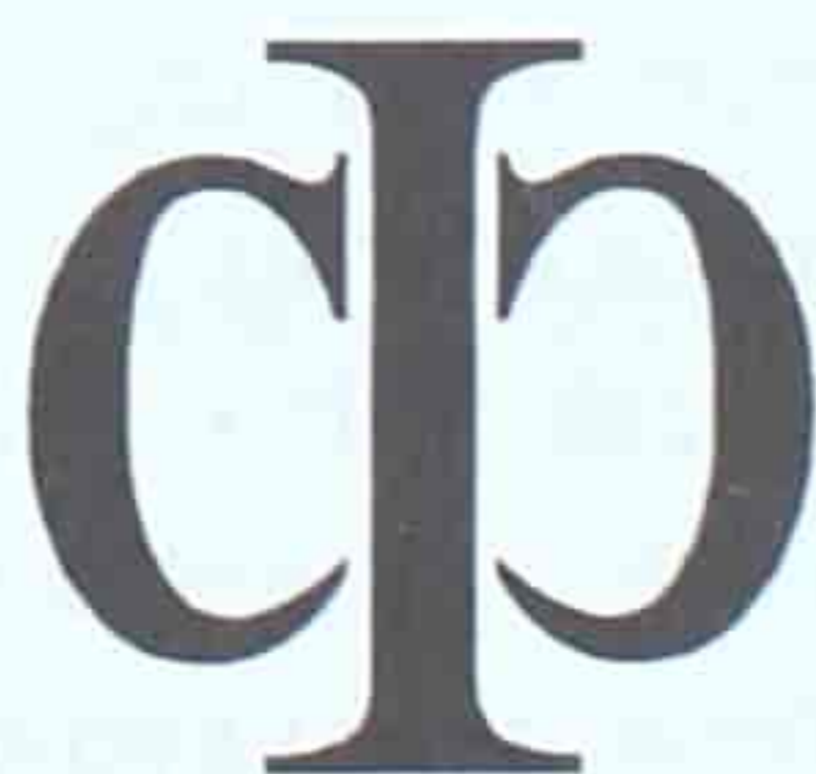
Zato će pokušaj rekonstrukcije biti ograničen brojem prikazanih i određen sadržajem upisa koje pisma na sebi nose. Ovakva pisma retko se sreću i svako novootkriveno predstavljalo bi veliki doprinos za istraživanje poštanske istorije.

SAVEZ FILATELISTA SRBIJE

Sremska 6, Beograd

tel: 011/ 638-751, e-mail: philserb@EUnet.yu

ČASOPIS

FILATELISTA

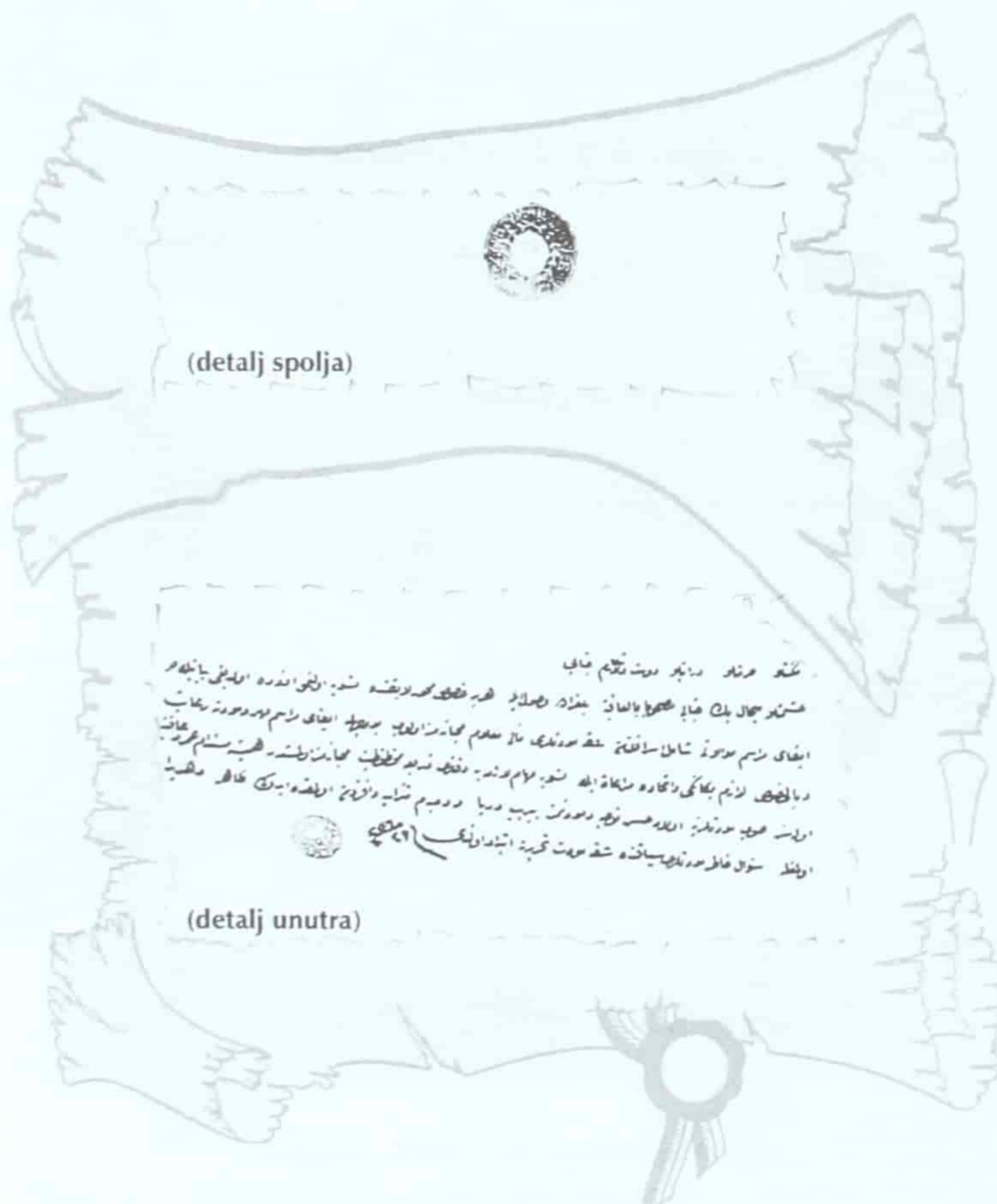
LITERATURA • IZLOŽBE • SUSRETI

OKUPLJA KLUBOVE FILATELISTA SRBIJE

Prikaz sačuvanih objekata, iz vremena od 1804. do 25. 5. 1840. godine, u cilju rekonstrukcije primenjivane poštanske manipulacije

(1) Po nalogu pošiljaoca

a. usmeni nalog o postupanju

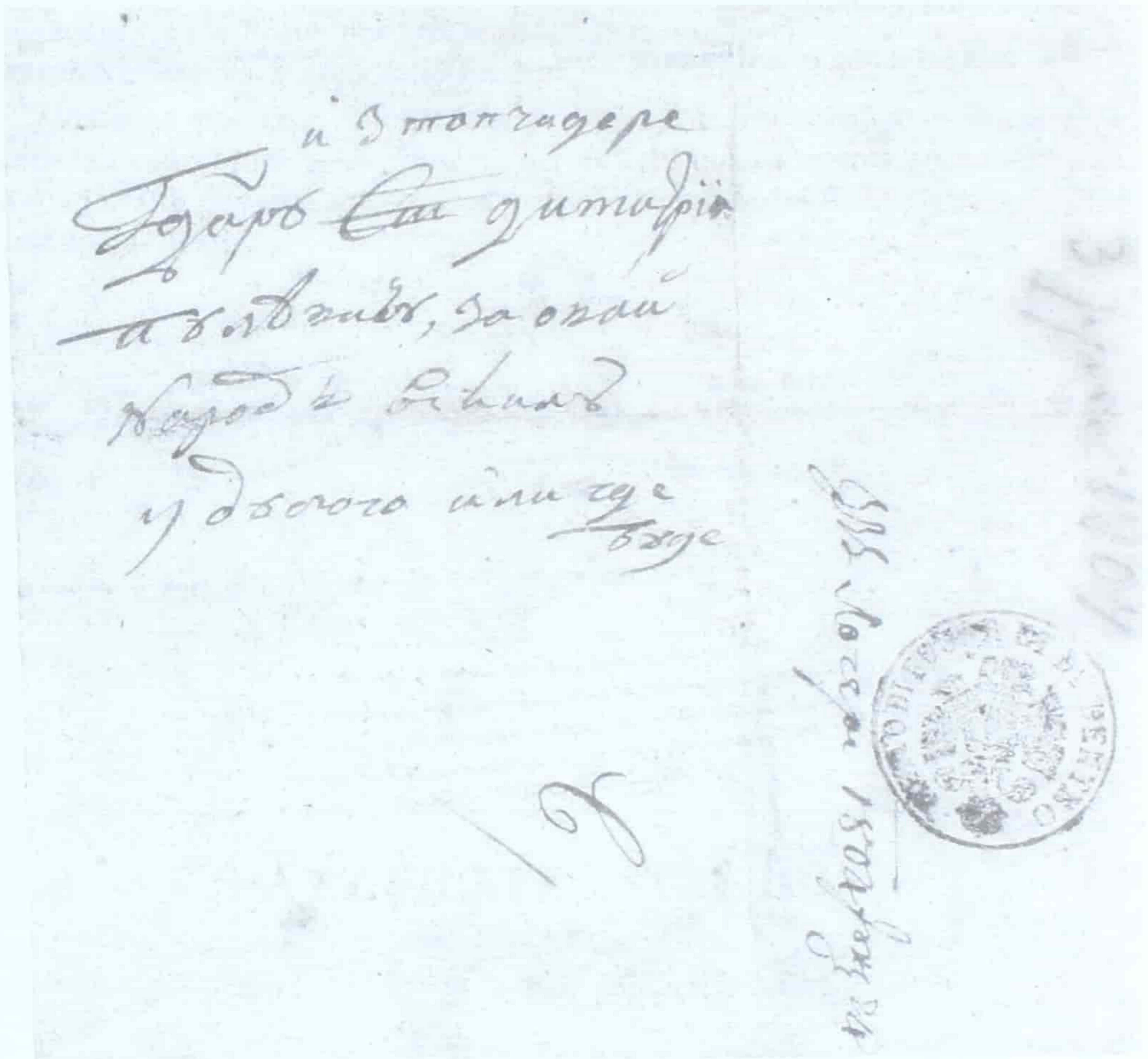

Slika 1. Pismo, prikazano otvoreno (privatna zbirka, Beograd).

27. mart 1840.god. Zvanično pismo, iz Turske za Srbiju, preko srpskog sanitarnog kordona; bez omota i upisa spolja, sa tekstom poruke, pošiljalac Husein Paša; preneto do i preuzeto od Kontumca Radujevac. Pismo sanitarno tretirano (otvoreno i okađeno-dimljeno), otisnut negativ-pečat “**Pečat Kontumca Raduevačkog**“ kao potvrda sanitarno-poštanskog postupanja, predato donosećem tatarinu za nošenje do odredišta u Srbiji.

(direktno prenošeno bez posredovanja)

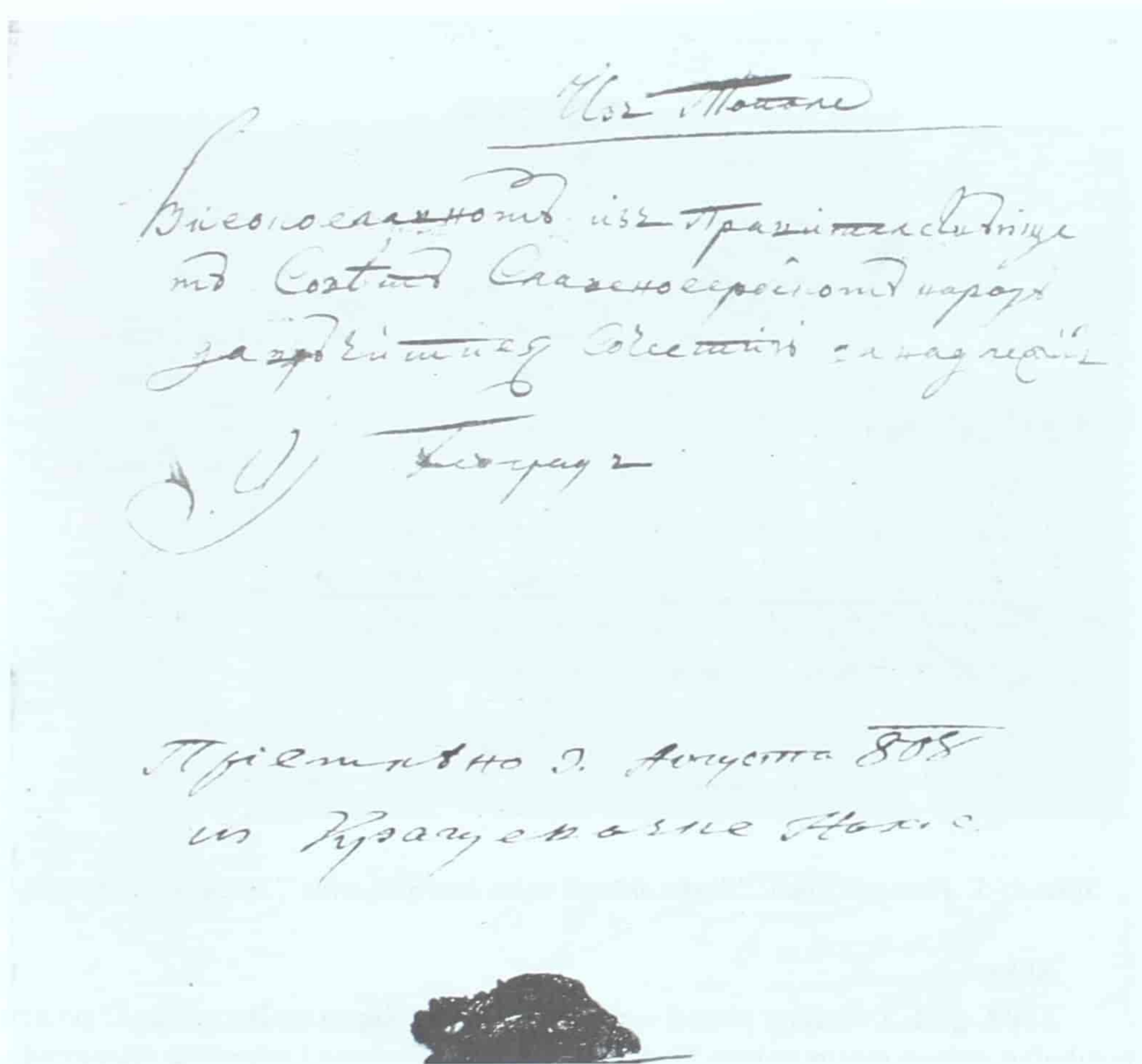
b. pismeni nalog o postupanju
- u "Karadordevoj Srbiji"

Slika 2. Pismo, prikazano otvoreno (privatna zbirka, Beograd)

1804. god. Privatno pismo-omotnica, iz Srbije za Austriju, preko austrijskog sanitarnog kordona. U polazu pošiljalac upisao: mesto polaza "iz Topčidera", ime primaoca, odredište (**Austrija**), preneto preko reke do i preuzeto od Zemunskog Kontumca, pismo sanitarno tretirano (otvoreno i okađeno-dimljeno) otisnut negativ-pečat "**Netto di Fuora et di Dentro**" – ("čisto spolja i iznutra") kao potvrda sanitarno-poštanskog postupanja, zatim predato za nošenje do odredišta (etapno prenošeno), prijem upisan "**1804. Jun 24.**"

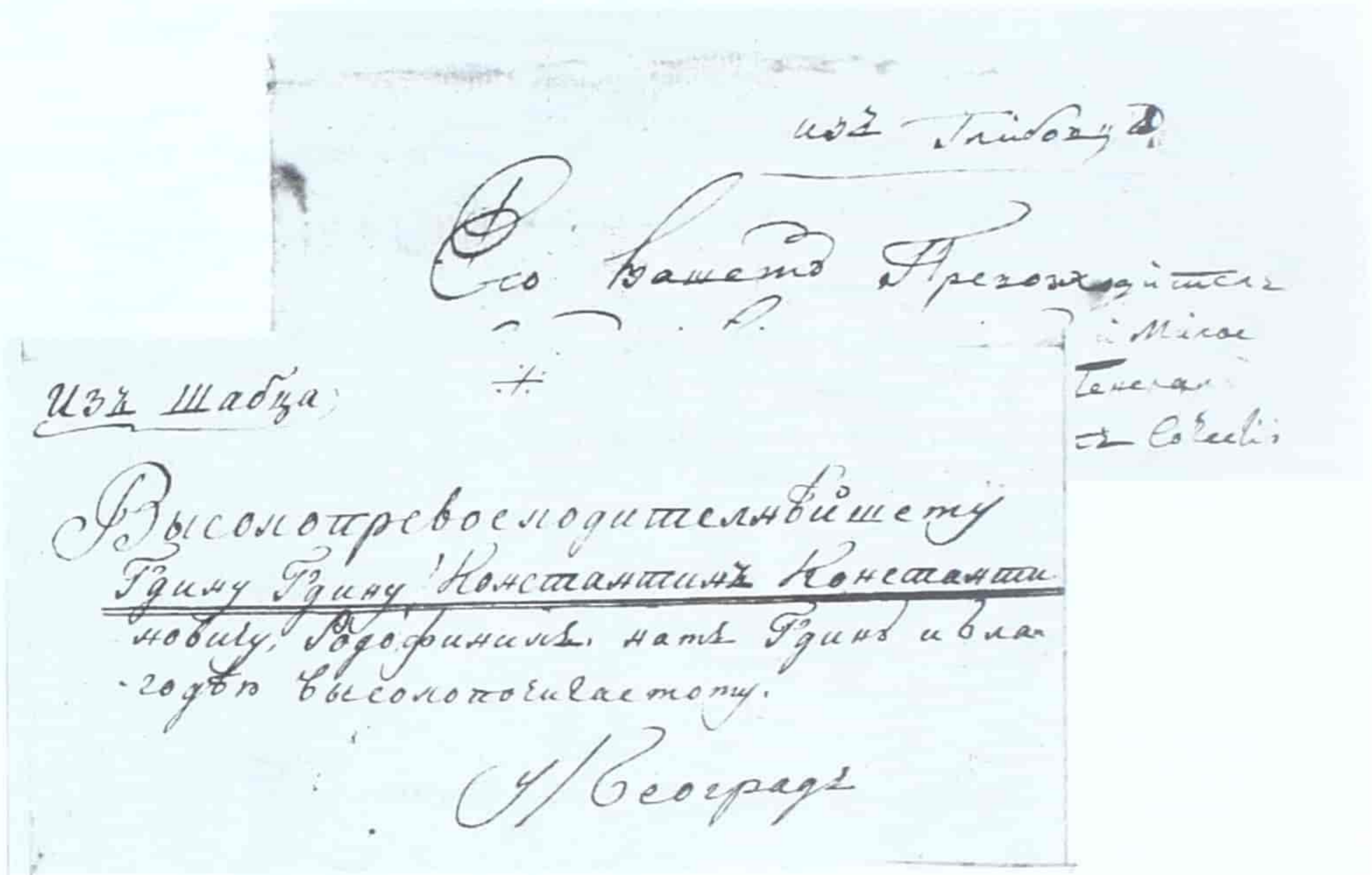
(verovatno najranije poznato pismo poslato iz Karadordeve Srbije).

Slika 3. Pismo, prikazano otvoreno
 (u fondu "Руско државни војно историјски архив", Москва; F14209)

1808. god. Zvanično pismo - sa sadržajem, iz Topole za Beograd. U polazu pošiljalac upisao: mesto polaza "iz Topole" ime primaoca i odredište (Beograd), primljeno i na poledini spolja upisano: "Primljeno 3. avgusta 808 iz Kragujevačke nahije".

(pošiljalac Petrović Karadorde)

Slika 4 i 5. Pisma (u fondu "Rusko državni vojno istorijski arhiv", Moskva; F14209).

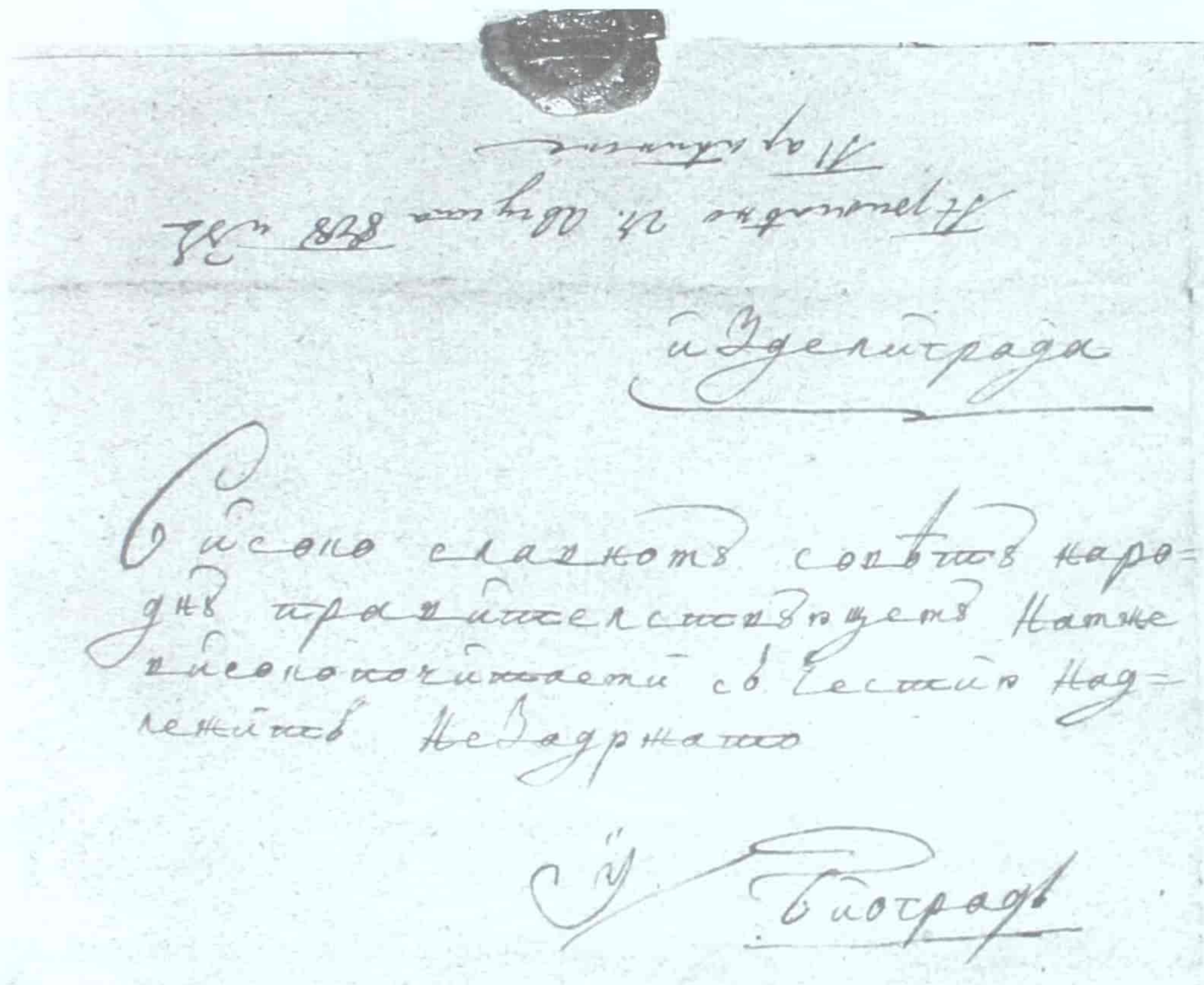
Slika 4.

1808. god. Zvanično pismo – sa sadržajem, iz Šapca za Beograd. U polazu pošiljalac upisao mesto polaza "**izd Šabca**", ime primaoca i odredište (**Beograd**), primljeno i upisan datum prijema "**4.mart 808**".

Slika 5.

1808. god. Zvanično pismo - sa sadržajem, iz Glibovca za Beograd. U polazu pošiljaoc upisao: mesto polaza "**izd Glibovca**", ime primaoca i odredište (**Beograd**), primljeno i upisan datum prijema "**23 avgust 808**".

(slika 4 i 5, prikazano radi uvida pokrivanja teritorije u prenošenju pošte)

Slika 6. Pismo, prikazano otvoreno.

(u fondu "Rusko-državni vojno-istorijski arhiv", Moskva; F14209).

1808. god. Zvanično pismo - sa sadržajem iz Deligrada za Beograd. U polazu pošiljalac upisao mesto polaza "**iz deligrada**", ime primaoca i mesto odredišta (**Beograd**); upisana instrukcija o posebnom postupanju "**nezadržato**" (mimo reda uobičajnog prenošenja-hitno!), primljeno i na poledini spolja upisano "**primljeno 27. Avgusta 808, iz Paraćinske**".

Иъ Делиграда

Его превосходительства Гогодий
 Господинъ Генералъ Косляндинъ пос-
 тандиновъ родофинкинъ, Кареломе
 войнотопшникъ и управитель, Наместъ
 олагодътель и сокровищель, сейсопр-
 погиванкетъ даярдытсез, Скоро спорти-
 ше Незадржато

Иъ Београдъ

Slika 7. Pismo prikazano otvoreno.

(u fondu "Rusko-državni vojno-istorijski arhiv", Moskva; F14209).

1809. god. Zvanično pismo - sa sadržajem iz Deligrada za Beograd. U polazu pošiljalac upisao: mesto polaza "izd deligrada", ime primaoca i odredište (Beograd), upisana instrukcija o posebnom postupanju "skoro skorćiše nezadržato" (mimo reda uobičajnog prenošenja-najhitnije moguće!?), primljeno i upisan prijem "14 jun 809".

(U fondu, pomenutog Državnog arhiva u Moskvi, pod br. F 14209: nalazi se veći broj pisama sa različitim upisima, npr. "iz Kolara", "iz Smedereva", sa upisom "ni minut ne zadržat", zatim "iz Čuprije", sa upisom "ne zadržato čas pre", itd. Sva pisma prenošena su za Beograd u periodu 1807-1809.god.)

- period između I i II Srpskog Ustanka

Slika 8. Pismo, prikazano otvoreno (privatna zbirka, Beograd).

1814. god. Zvanično pismo-omotnica, iz Beograda za Zemun, preko austrijskog sanitarnog kordona. U polazu pošiljalac upisao: mesto polaza “**iz Beograda**“, ime primaoca i odredište (**Zemun**), preneto preko reke do i preuzeto od Zemunskog Kontumca, sanitarno tretirano (otvoreno bez oštećenja voštanog pečata pošiljaoca i okađeno-dimljeno), zatvoreno voštanim pečatom Kontumca “**Sigillum Sanitatis Semlinensis**“ i otisnut negativ-pečat “**Netto di Fuora et di Dentro**“ (“čisto spolja i iznutra“) kao potvrda sanitarno-poštanskog postupanja, zatim predato kuriru za uručenje primaocu, primljeno i prijem upisan “**16 april 814**“,

(etapno preneto od strane austrijske službe za prenos pošte, posredstvom terdžumana u svojstvu austrijskog poštanskog službenika)

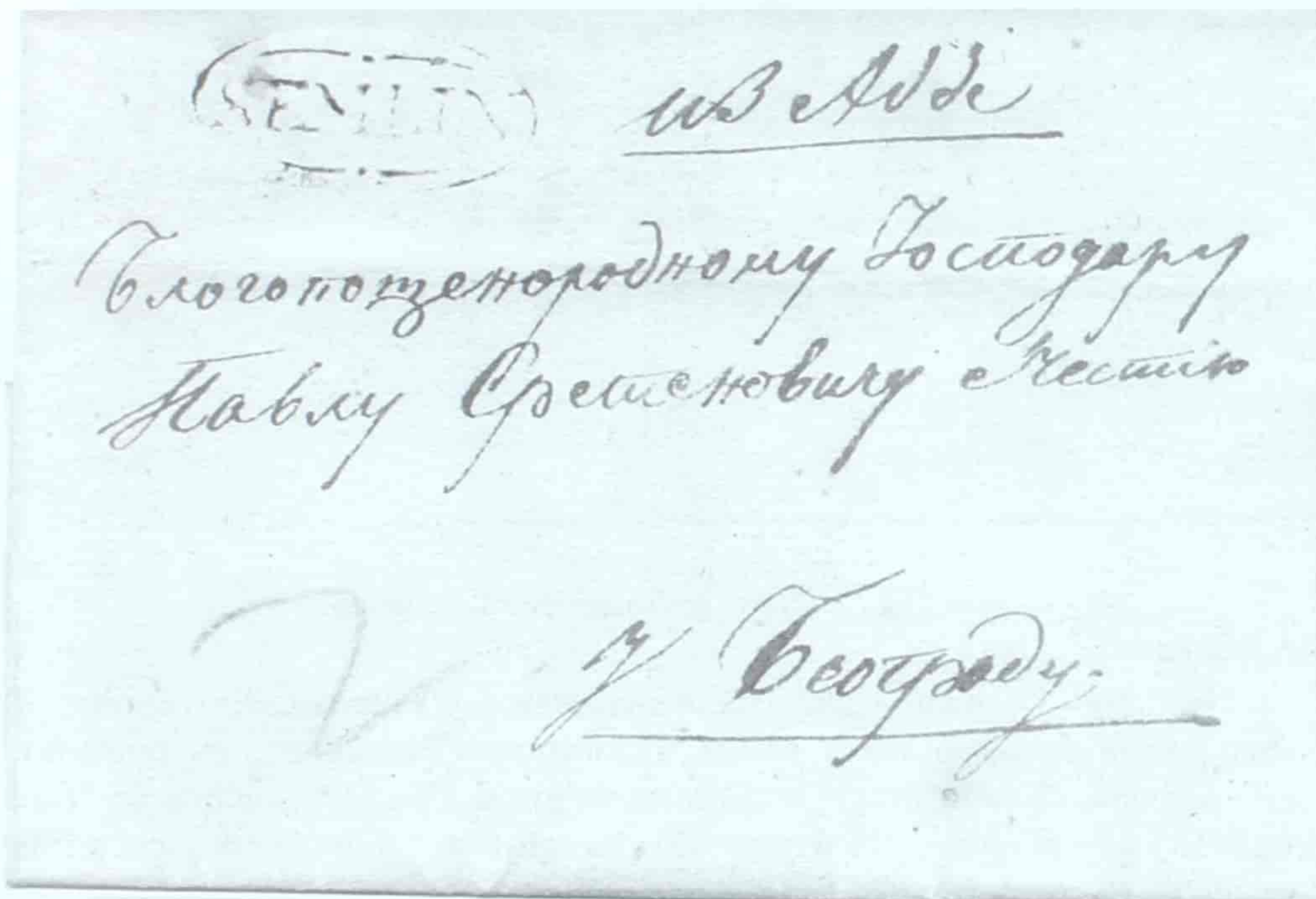
- period "Miloševe Srbije"

Slika 9. Pismo, prikazano, otvoreno (privatna zbirka, Novi Sad).

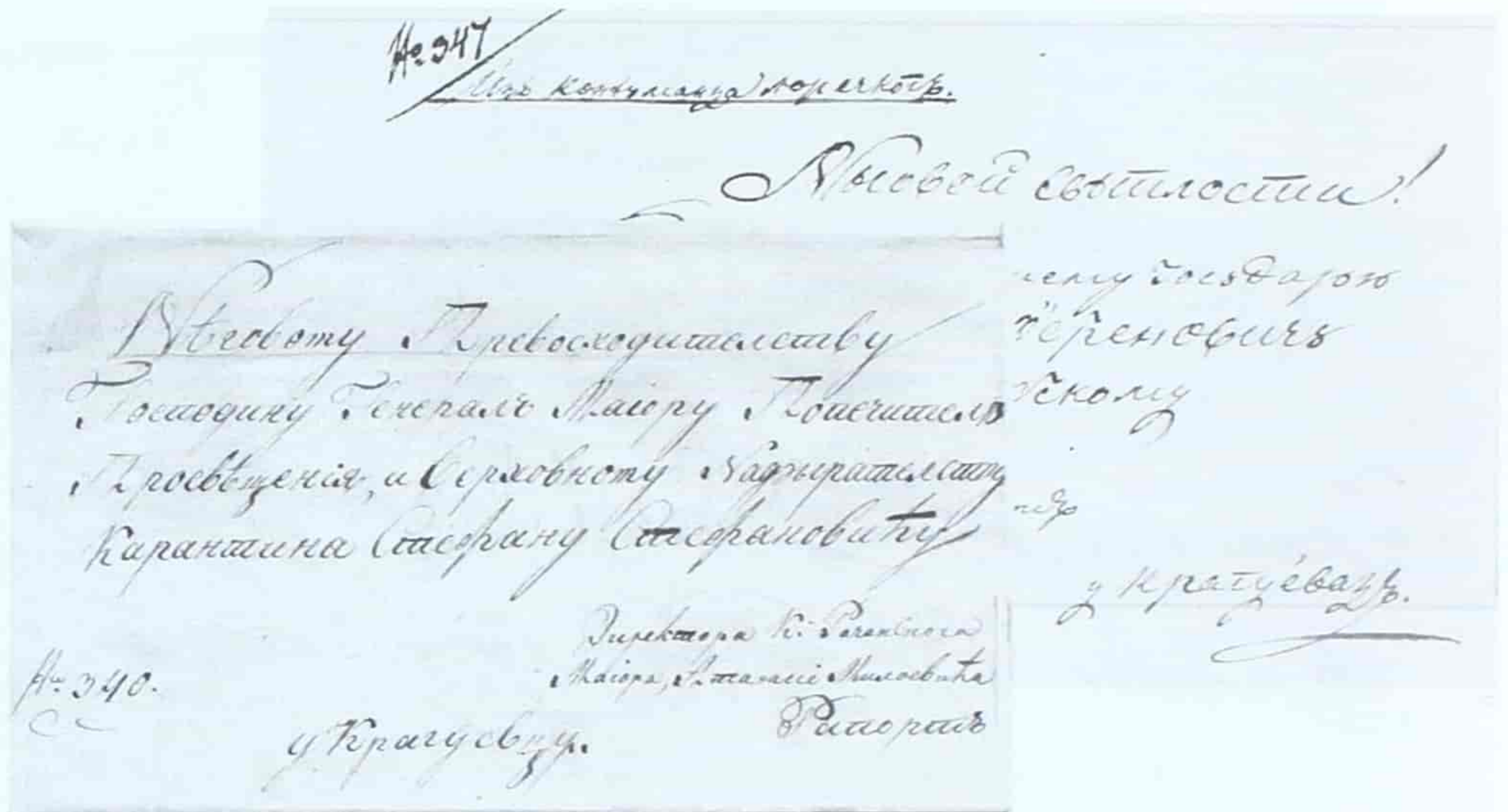
1816. god. Privatno pismo-omotnica iz Beograda za Zemun preko austrijskog sanitarnog kordona. U polazu pošiljalac upisao: mesto polaza "**Belgrad**", ime primaoca i odredište (**Zemun**), preneto preko reke i upisan naplaćen prevoz "**2**" krajcera, preuzeo Zemunski Kontumac, sanitarno tretirano (otvoreno i okađeno-dimljeno), otisnut negativ-pečat "**Netto di Fuora et di Dentro**" ("čisto spolja i iznutra") kao potvrda sanitarno-poštanskog postupanja, zatim predato kuriru za uručenje primaocu, primljeno i prijem upisan "**9 juni 816**"

(etapno preneto od strane austrijske službe za prenos pošte, posredstvom terdžumana u svojstvu austrijskog poštanskog službenika; nalog za postupanje upisan nemačkim pismom).

Slika 10. Pismo, (privatna zbirka, Beograd)

1819. god. Privatno pismo-omotnica, iz Austrije za Srbiju, preko pošte Zemun. U polazu pošiljalac upisao mesto polaza "iz Adde", ime primaoca i odredište (**Beograd**), nošeno austrijskom poštom preko Zemuna, otisnut tranzitno-poštanski pečat "SEMILN", preneto preko reke i upisan naplaćen prevoz "2" krajcera, primljeno i prijem upisan "29 april 1819, Beograd".

Slika 11 i 12. Pisma (privatna zbirka, Beograd).

Slika 11.

1831. god. Zvanično pismo (raport)-omotnica, iz Poreča za Kragujevac. U polazu pošiljalac upisao: mesto polaza “**iz kontumca Porečkog**“, ime primaoca, mesto odredišta (**Kragujevac**) i broj protokola pisma “**No.347**“, zatim prenešeno, primljeno i prijem upisan “**26 avgust 831. Kragujevac**“, protokol prijema pisma “**No.2249**“,

(prva godina prenošenja pošiljaka u organizaciji “Zvanične Pošte“, što znači da su pravo pored Knjaza dobile državne institucije i dr.)

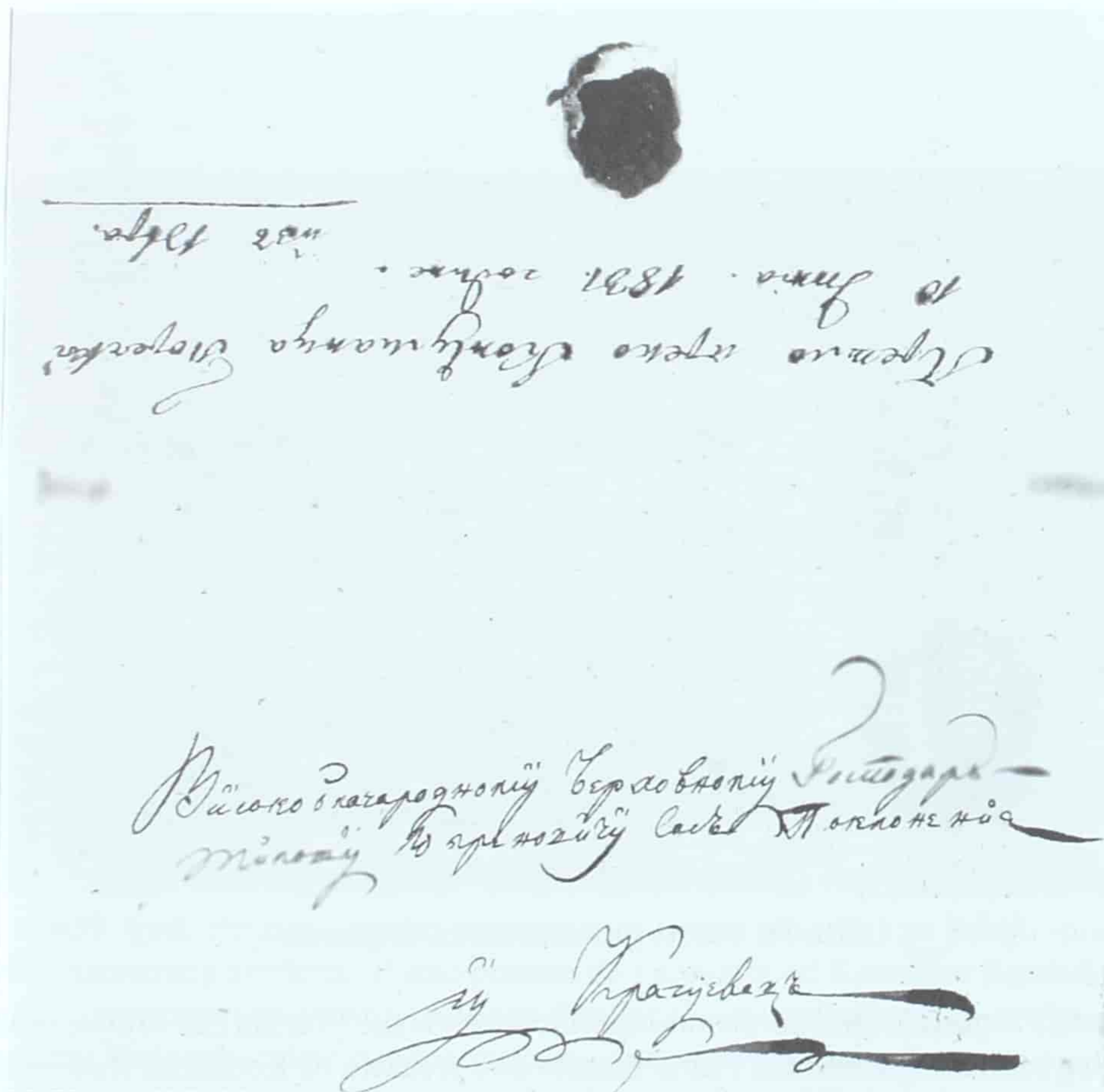
Slika 12.

1838. god. Zvanično pismo (raport)-omotnica iz Rače za Kragujevac. U polazu pošiljalac upisao: mesto polaza “**...K. Račanskog...**“, sa upisanom funkcijom i činom pošiljaoca; ime primaoca, broj protokola pisma **No.340** i mesto odredišta (**Kragujevac**), zatim prenešeno, primljeno i prijem upisan “**U Kragujevcu 5 decembra 1838**“, “**No.979**“,

(slika 11 i 12; uporedni prikaz forme pismenog naloga na zvaničnom pismu-raport, u unutrašnjem poštanskom saobraćaju, pre i posle donete Uredbe 1835. god.)

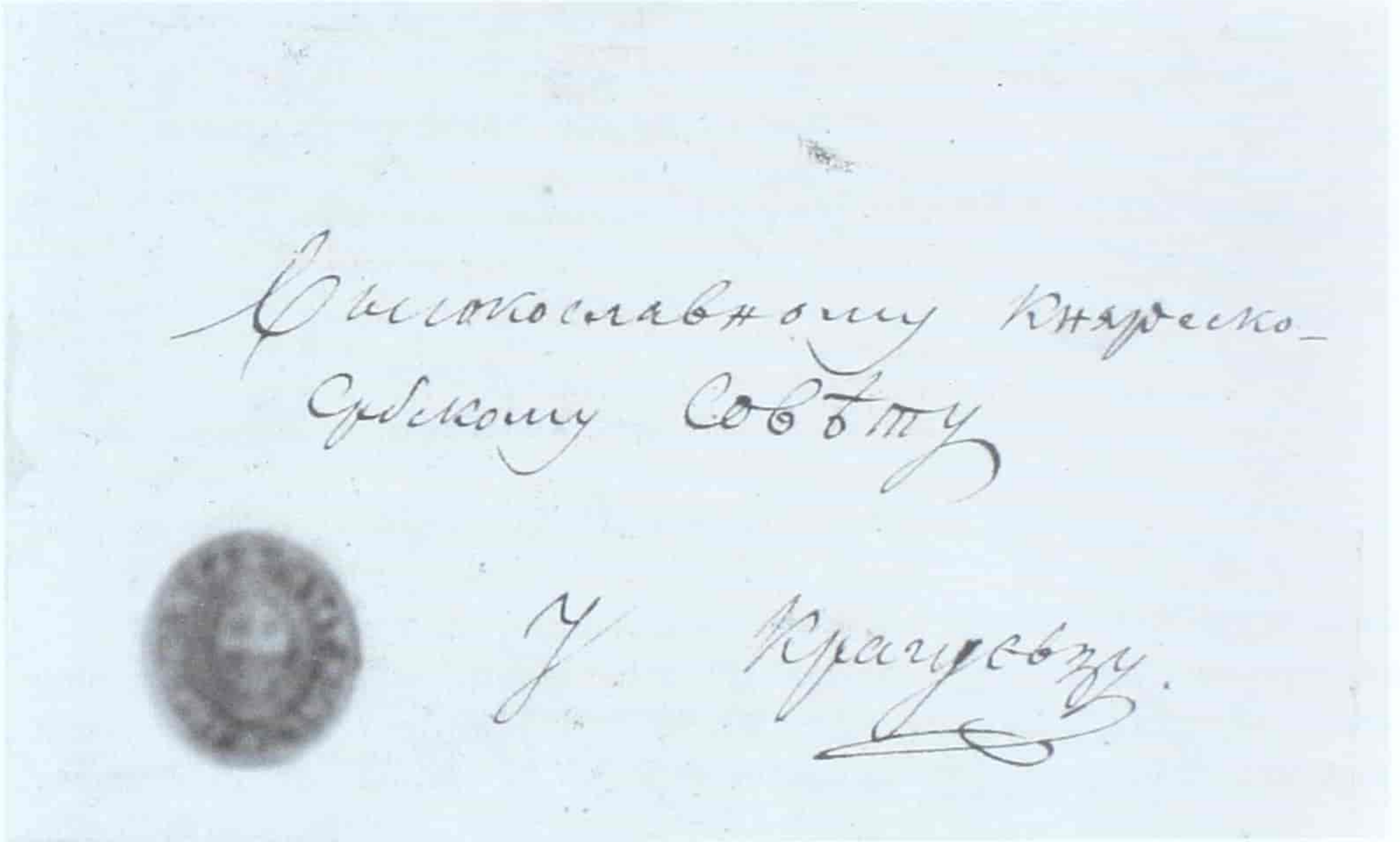
(2) Prikaz sanitarno-poštanske manipulacije

a. karantini i sastanci

Slika 13. Pismo, prikazano otvoreno (privatna zbirka, Švajcarska).

1831. god. Zvanično pismo-omotnica, iz Vlaške (Turska) za Srbiju, preko srpskog sanitarnog kordona. Pismo preneto do i preuzeto od Kontumca Porečkog, sanitarno tretirano (perforisano-bockano bez otvaranja i okađeno-dimljeno), na poleđini upisana potvrda sanitarno-poštanskog postupanja **“Prešlo preko kontumanca Porečkog 10 juna 1831.godine. . . iz jutra“**, zatim predato za (etapno) nošenje do odredišta (**Kragujevac**), primljeno i prijem upisan **“12 jun 831, Kragujevac“**.

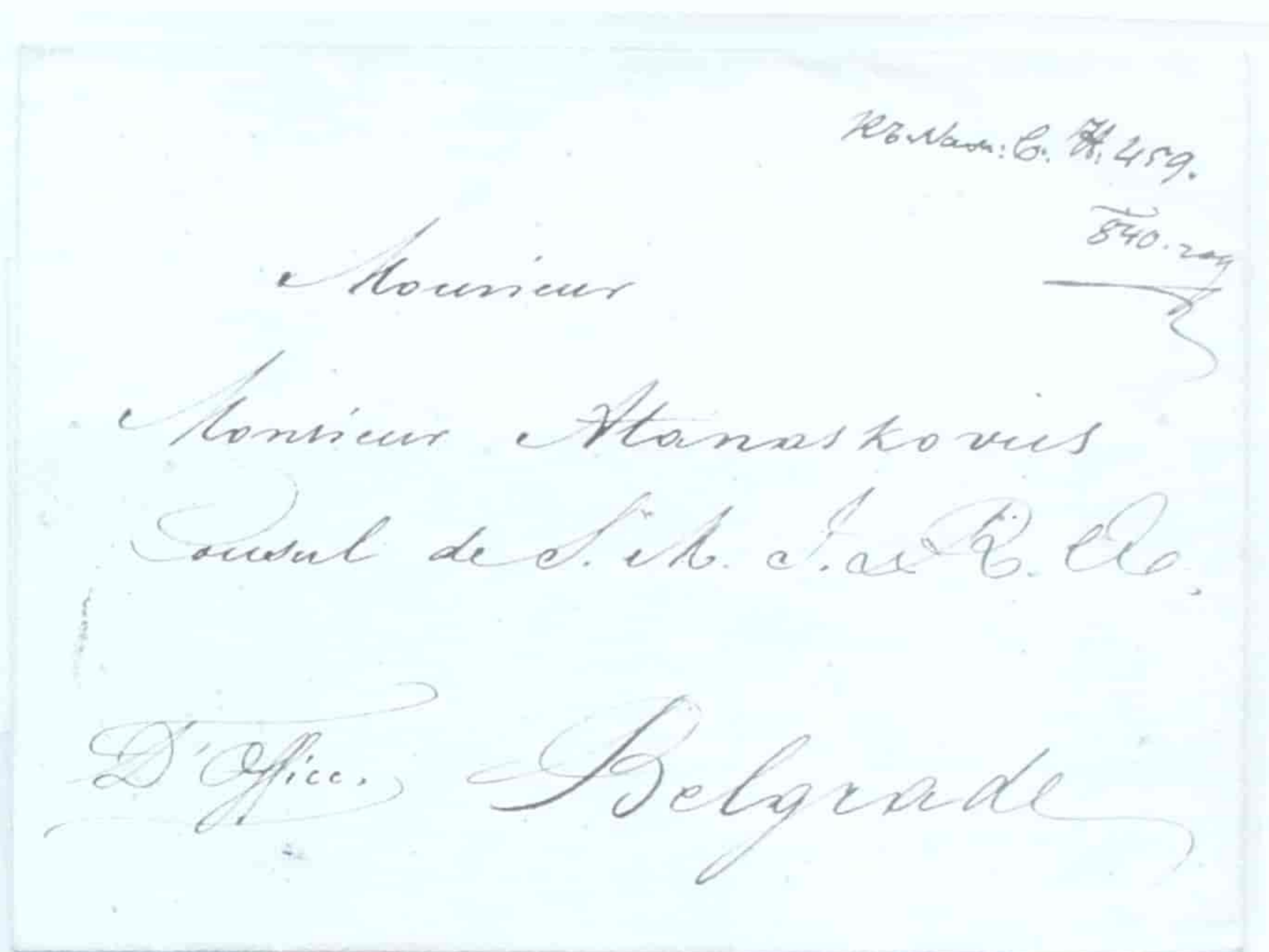
Slika 14. Pismo, (privatna zbirka, Švajcarska)

1837. god. Zvanično pismo-omotnica, iz Vlaške (Turska) za Srbiju, preko srpskog sanitarnog kordona. Pismo preneto do i preuzeto od Kontumca Radujevac, sanitarno tretirano (perforisno-bockano i okađeno-dimljeno), otisnut negativ pečat “**pečat kontumca Radueva**“, kao potvrda sanitarno-poštanskog postupanja, zatim predato za (etapno) nošenje do odredišta (**Kragujevac**), primljeno i upisan prijem “**9 decembar 837, Kragujevac**“.

Slika 15. Pismo, prikazano otvoreno (privatna zbirka, Švajcarska).

1839. god. Privatno pismo-omotnica, iz Bosne (Turska) za Srbiju, preko srpskog sanitarnog kordona. Pismo preneto do i preuzeto od Karantina Račanskog, sanitarno tretirano (otvoreno i okađeno-dimljeno), otisnut negativ-pečat "**pečat karantine Račanske**", kao potvrda sanitarno-poštanskog postupanja, zatim predato privatnom kuriru za nošenje do odredišta (**selo Pričinovići**), primljeno i upisan prijem "**9 avgust 839**".

Slika 16. Pismo, prikazano otvoreno (privatna zbirka, Beograd).

1840. god. Austrijsko zvanično pismo-omotnica, iz Turske (Konstantinopolj) za Srbiju, preko srpskog sanitarnog kordona. Pismo nošeno austrijskom organizacijom za prenošenje ("No.459. 840.god.") do i preuzeto od Kontumca Aleksinačkog, sanitarno tretirano (otvoreno, bez oštećenja voštanog pečata pošiljaoca "Austr. konzulat Konstantinopolj" i okađeno-dimljeno), zatvoreno voštanim pečatom "**kontumac aleksinački**" kao potvrda sanitarno-poštanskog postupanja, zatim predato inostranom tatarinu za (etapno) nošenje do odredišta (**Beograd**), primljeno i prijem upisan "**januar 840**".

№ *119* **Фед а личност и.**

Лука Шамуновска изъ *Товарника* ^{у цркви} поддан: *С. Крајевск.*

одстоло е цѣлый 7. дневный Карантинъ овде, по свимъ прописима, и при пуномъ здравлю упућуесе къ овдашнѣмъ Славному Княж. Срб. Магистрату, да пасошъ себи за дальій путь у Сербию узме.

Има са собомъ: *тѣлц. одб. 10.*

У Рачи, *17. Априла 1840.* ^{у ошудѣтавѣ} Директоръ. Докторъ

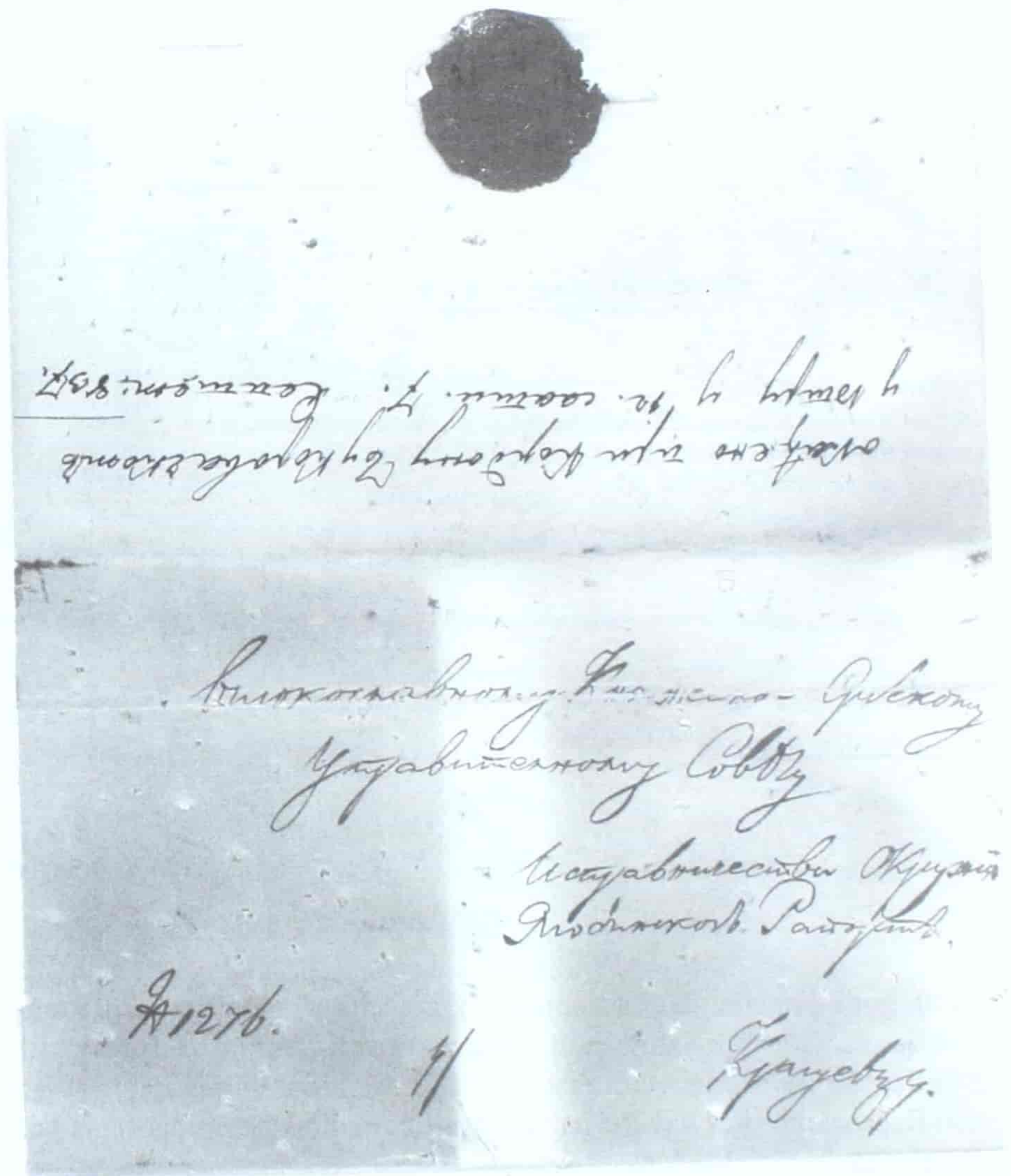
Такса 20. пара чарш. *Осмотц. Б. Самитъ.*

За чинѣнѣ.	
грощ.	пар.
чаршійски.	

Slika 17. Obrazac (privatna zbirka, Beograd)

1840. god. Obrazac “Feda ličnosti”, korišćena od strane srpskih karantina kao potvrda o izvršenom saniternom tretmanu predviđenom za ljude prilikom ulaska iz Turske za Srbiju. Obrazac iz “183_“, izdat 17 aprila 1840.god. u karantinu Račanskom (isto važio i za tatаре prilikom direktnog prenošenja pošte iz Turske preko saniternog kordona za Srbiju).

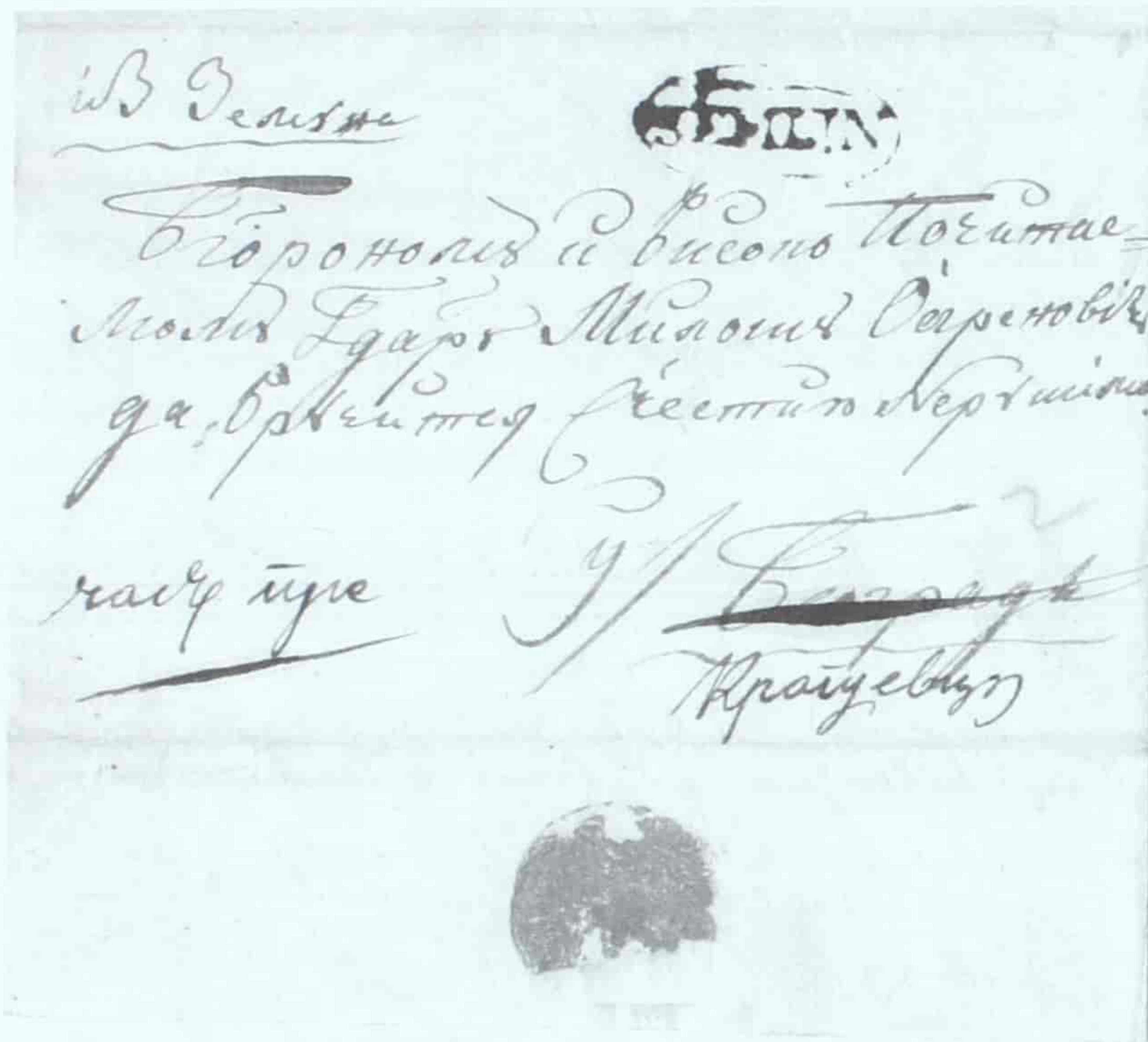
b. lokalni sanitarni kordon

Slika 18. Pismo, prikazano otvoreno (privatna zbirka, Švajcarska)

1837. god. Zvanično pismo-raport iz Jagodine za Kragujevac preko lokalnog sanitarnog kordona. Pismo preneto do i preuzeto do “mesta” za dezinfekciju, sanitarno tretirano (perforisano-bockano i okađeno-dimljeno) na poledini upisana potvrda o izvršenom sanitarno-poštanskom postupanju “**okađeno pri Kordonu Bukurovačkom u jutru u 12. sati. 7. septem. 837.**” Predato za (etapno) nošenje do odredišta (**Kragujevac**), primljeno i prijem upisan “**8 septembar 837.**”

(3) Prikaz manipulacije po obavezi službe državnih činovnika

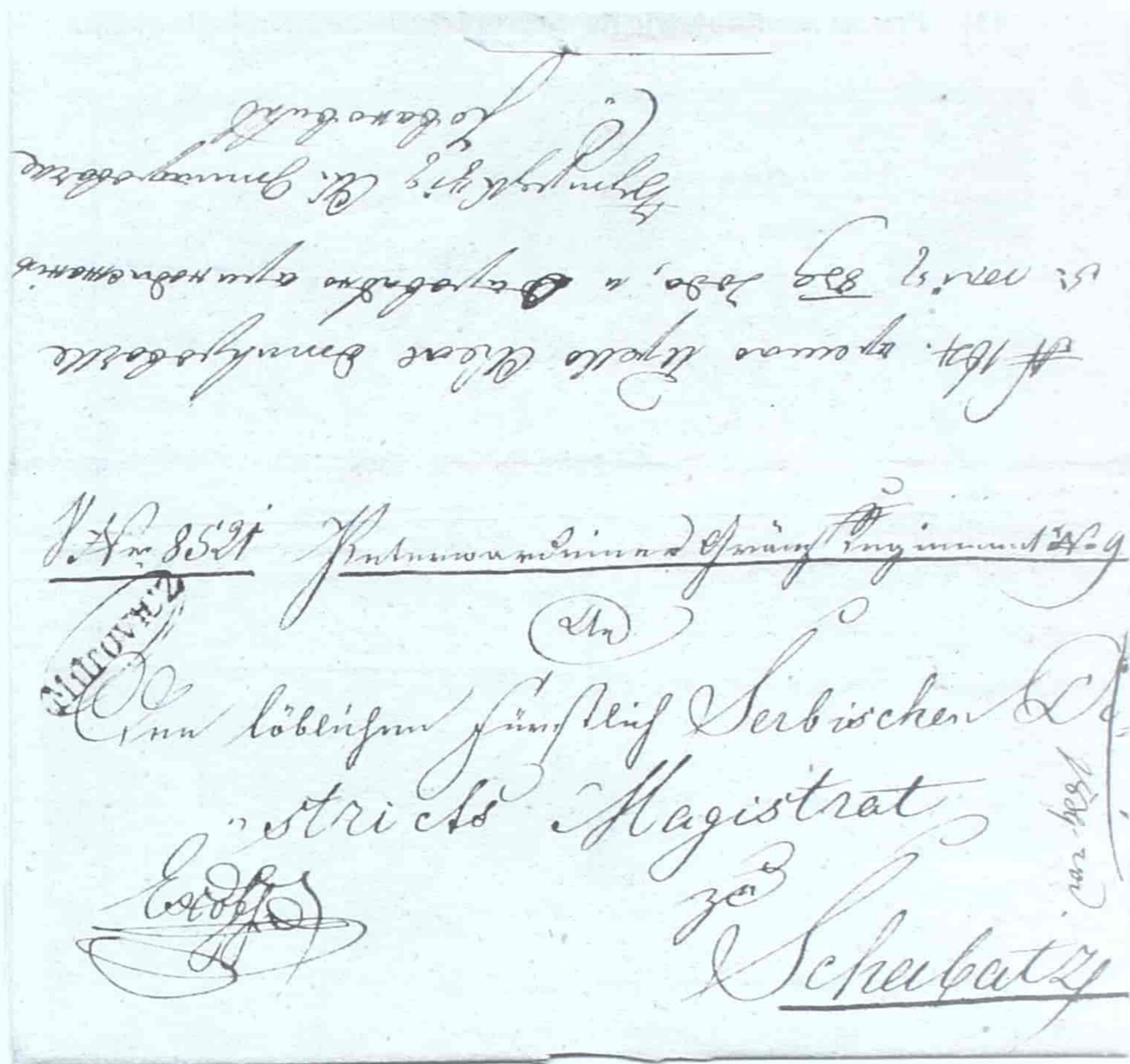
Slika 19. Pismo (privatna zbirka, Beograd)

1819. god. Privatno pismo-omotnica iz Austrije za Srbiju, preneto austrijskom poštom do Beograda. U polazu otisnut pečat pošte "Semlin", preneto preko reke i upisan naplaćen prevoz "2" krajcera do odredišta (**Beograd**), gde ga austrijski terdžumani isporučuju (s obzirom na ime primaoca) knjaževom sekretaru (L. Todorović).

Po knjaževoj naredbi o postupanju, sekretar beogradski bio je dužan da svaku njegovu dolazeću poštu iz Zemuna preuzme i pošalje-usmeri ka odredištu gde se on bude nalazio. Isto tako, bio je dužan da knjaževu odlazeću poštu primi i preda na Zemunski Kontumac za prenošenje dalje.

Shodno tome, sekretar preuzima ovo pismo i upisuje nastavljajanje postupanja: novo mesto odredišta (**Kragujevac**) i instrukciju "čas pre" (mimo reda uobičajenog prenošenja-hitno!); zatim preko "Knjažeske Pošte" šalje do odredišta, gde je primljeno i prijem upisan "**Kragujevac 27 avri. 819**".

(sekretar beogradski izvršio i upisao tranzitno-poštansku manipulaciju, između austrijske i srpske poštanske organizacije, u svojstvu činovnika srpske poštanske ustanove).

Slika 20. Pismo, prikazano otvoreno (privatna zbirka, Beograd).

1839. god. Austrijsko zvanično pismo, iz Austrije za Srbiju, preneto austrijskom poštom do poštanske granice sa Srbijom i predato “srpskoj skeli”, zatim preveženo i otposlato preko srpske organizacije za prenošenje (Zvanična Pošta) do odredišta.

U polazu otisnut pečat pošte “**Mitrovicz**”, preneto do i preuzeto od “**Dmitrovačke skele**” preveženo preko reke, upisano poštansko postupanje “**No.164. prešlo preko skele Dmitrovačke 5. maja 839.goda, i odpravljeno prinadležanije...; dumrukdžija sk. Dmitrovačke...(potpis)**”, zatim otposlato ka odredištu (Šabac), primljeno i prijem upisan “**6 maj 839**”.

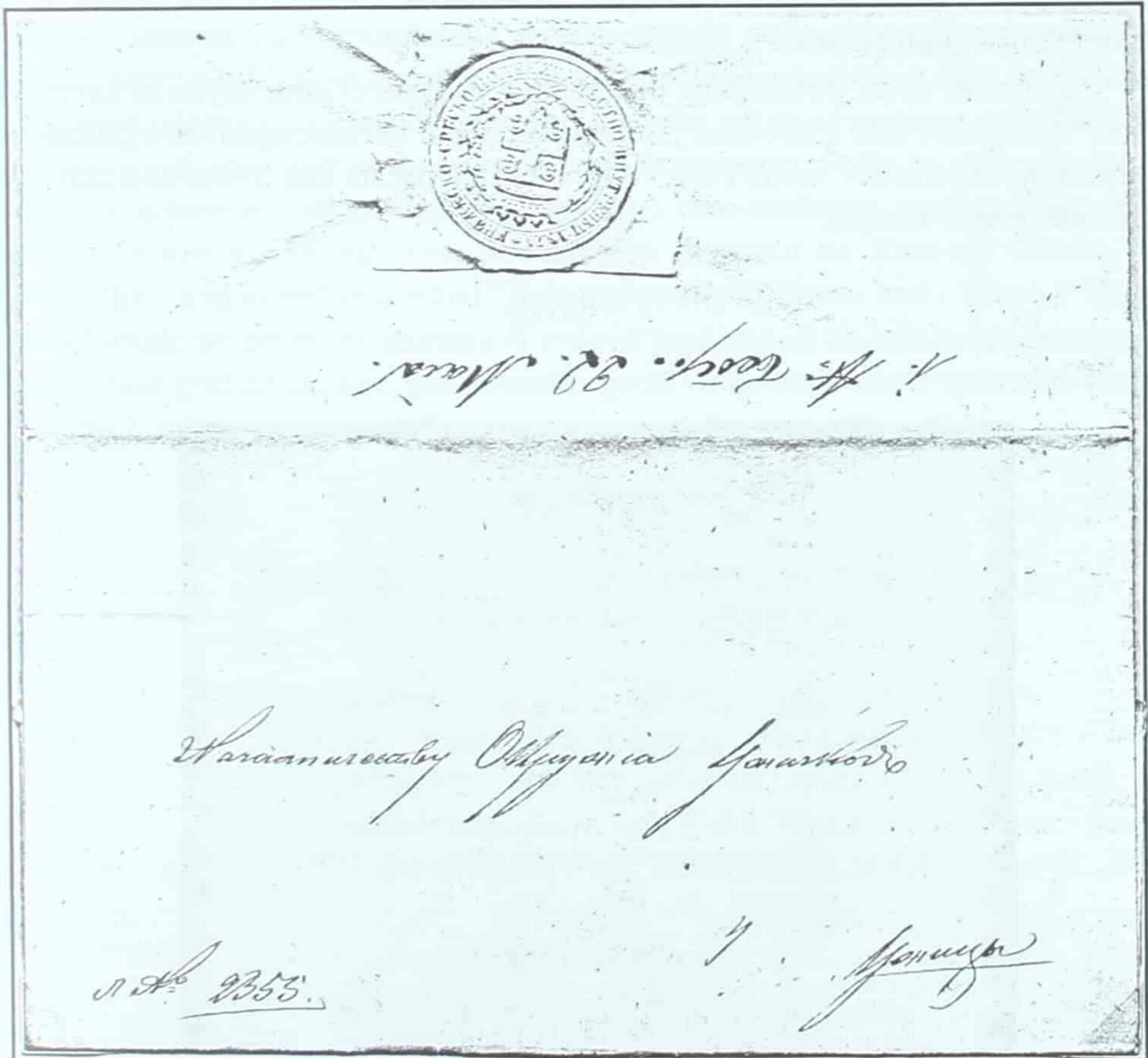
Obavljena i upisana tranzitno-poštanska manipulacija, od strane srpskog državnog činovnika (skeledžija, dumrukdžija) je prva poznata na takav način upisana, u periodu pre 25. 5. 1840.god. Upis izvršen u maniru i po pravilu koji će se koristiti kasnije, posle otvaranja Javne Pošte i propisivanja pravila o

manipulativnom postupanju sa obaveznim upisom: broj protokola poštanske manipulacije, mesto polaza ili prolaza (poštanske jedinice) sa datumom,

(*đumrukdžija, skeledžija izvršio i upisao tranzitno-poštansku manipulaciju, između austrijske i srpske poštanske organizacije, u svojstvu činovnika srpske poštanske ustanove*).

slika 20.

Interesantno da je za (poštansku jedinicu) mesto sprovođenja pomenute manipulacije bila određena skela – prevozno sredstvo. Ne treba zaboraviti da je u Evropi već bila poznata ustanova “putujuće pošte”, npr. “*k.wurtt.fahrend postamt*” (jedan od korišćenih nemačkih pečata pokretne-pošte). **Postavlja se pitanje da li je ovo preteča srpske putujuće pošte?**

Slika 21. Pismo, prikazano otvoreno (privatna zbirka, Švajcarska)

slika 21.

1840. god. Zvanično pismo iz Beograda za Užice. Pošiljalac (ustanova) upisao: ime primaoca, mesto odredišta (**Užice**) i broj protokola "2355". Pismo zatim predato činovniku iste ustanove (zaduženom za postupanje sa poštom), koji je izvršio polaznu manipulaciju i upisao "**No.1 Beogr. 22. Maja**", pismo otpremljeno do odredišta, primljeno i prijem upisan "**24 maj 840**".

Činovnik ove ustanove zadužen za prijem i ekspediciju pošte izvršio je upis poštanskog postupanja, na način i po pravilu koje će biti obavezno primenjavno tri dana kasnije (ili od 25.5.1840.god). Vidi se da je funkcija pošiljaoca pisma i činovnika za sprovođenje poštanskog postupanja, u okviru date ustanove bila razdvojena. To potvrđuje da su u okviru državnih ustanova radile specijalizovane službe za obavljanje poštanske manipulacije u svojstvu poštanske ustanove.

Treba podsetiti da je pošiljalac ovog pisma "Popečateljstvo unutrašnjih dela" bio, po Uredbi od 29.5.1839 (Zbornik zakona, knj.I, str.41), upravitelj i nadziratelj nad svim poštama u Srbiji.

Formom upisa poštanskog postupanja na ovom pismu, kojim se završava period "Zvanične Pošte", uobličena je buduća zvanična obrazac upisivanja poštanske manipulacije u periodu "Javne Pošte" (do uvođenja pečata kao forme obeležavanja poštanskih manipulacija).

(kraj)

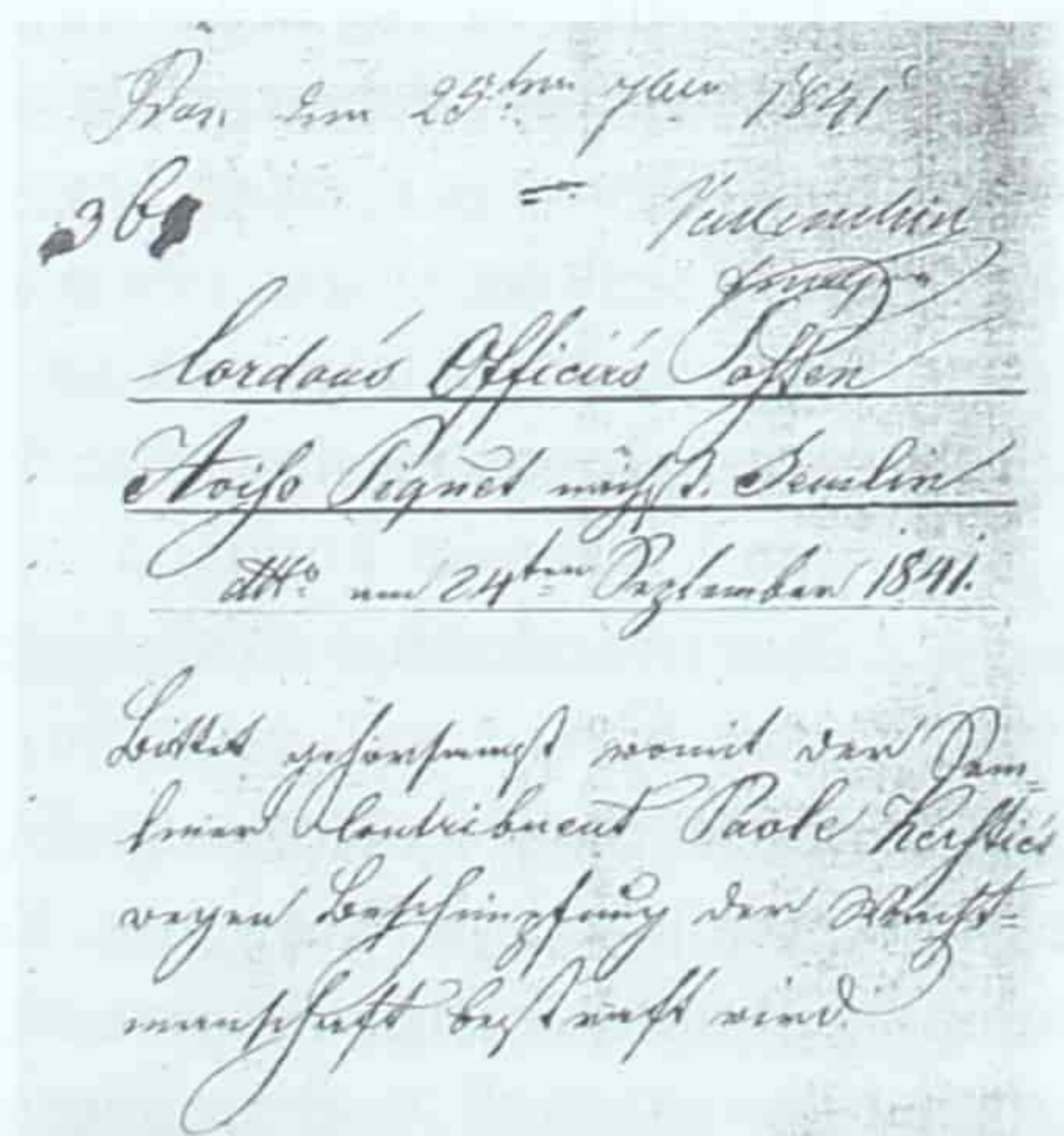
Istorija za poštansku istoriju

**ODBRANA ZEMUNA OD KUGE
U BEOGRADU I SRBIJI 1814 GODINE***

(nastavak iz broja 245)

Prof. Tanasije Ž. Ilić

Iako su prethodna naredjenja bila jasna i stroga, ipak je bilo nehatnih, nepromišljenih i svojeglavih ljudi, kakvih će uostalom uvek biti, koji ih se nisu pridržavali. Čak se zapazila mlitavost i kod garnizonskog ljudstva koje je održavalo stražu na najvažnijim kordonskim mestima prema okuženom Beogradu. Zbog toga su, u medjuvremenu, zamunski "spoljni većnici" i "firtelmajstori", koji su vodili računa o interesima komunitetske zajednice, dela podneli Magistratu pretstavku sledeće sadržine: U takvom stanju, kada kuga u Beogradu svakog časa sve više jača, a naš grad izložen neposrednoj opasnosti, potrebno je da se primene najcelishodnija sredstva i vrši lični nadzor da se predupredi ta opasnost. Pošto su sada garnizonski vojnici sve sami regruti koji ne smatraju kugu tako strašnom, moli se Magistrat da preduzme korake da na svim stražarskim mestima na Ratnom Ostrvu, kod izvidničke i kod konjičke straže ("**Reiterpiquet-a**"), zatim kod ciglane ("**Ziegel-Ofen**") bude po polovina stražara iz redova gradjana ili stalnih kontribuenata sve dotle dokle god zemunsko garnizonsko ljudstvo ne bude sastavljeno od starijih, ozbiljnijih, isluženih vojnika.⁴⁴

1841. Beleška na unutrašnjoj strani pisma (fragment) - ukaza kojim se zemunski kontribuent Pavle Krstić kažnjava zbog izgovorenih ružnih reči na račun izvidničke straže (Aviso Piquet-a).

U Beogradu je kuga neprestano besnela. Veliki deo stanovnika je bio pobjegao u polje. Dvadeset petog jula, kada se Teodato, eksponirani tumač Zemunskog kontumaca, uputio u Beograd, *"bilo je onde poznato, za vreme od sunčevog izlaska do 3 č. po podne, već 78 slučajeva kužnog oboljenja, usled čega, vele, vlada u ovom gradu velika potištenost i potpuna ravnodušnost prema svemu osim prema sredstvima pomoću kojih bi se izbegla opasnost"*.⁴⁵ A dva dana potom (27. VII) Generalna komanda je javljala da poslednji raporti o stanju kuge u onostranoj oblasti donose da kuga *"u Beogradu neprestano besni istom silinom, pa su čak u guvernerovoj kući već 17 lica postala njene žrtve"*, tako da se broj ljudi koje ona pokosila penje već na 2264, a sada stalno dnevno umire 40 do 50 duša.

I u Bosni već nesumnjivo vlada ova nesreća a u Mostaru i njegovoj okolini je za tri nedelje pokosila 3.000 duša.⁴⁶

Baš u to doba kuginog pirovanja u Beogradu, u Srbiji se nalazio po dozvoli Generalne komande, Petar Andrejević, zemunski drvarski trgovac, sa svojom dereglijom i ladjarima – Petrom Milojevićem, Lazarom Radosavljevićem i Nikolom Jovanovićem – radi kupovine i prenosa drva. Tada se u Zemunu, *"zbog brige i straha da se ova bolest ne prenese"* u njega, *"svakog dana govorilo o tome"*, pa čak i u polju na žetvi. U isto vreme počeli su se pronositi glasovi da Andrejević i njegovi momci *"noću prenose odela i druge stvari"* nekih *"ljudi koji su pomrli od kuge"*. Pošto su oni stvarno češće dolazili s drvima iz Srbije na zemunsko stovarište, gde su im njihove žene i deca morali nositi hranu i tako imali priliku da se sastaju, zavladao je strah kod ljudi koji su to znali da ova četvorica *"ne unesreće ceo grad"*. Skrenuta je pažnja dotičnom *"firtelmajstoru"* da pazi na kretanje njihovo i njihovih porodica. To je najzad došlo do ušiju policije i ona je 3. avgusta saslušala pet lica koja su o tome nešto čula i znala. Iz saslušanja izlazi da pomenuti nisu ništa činili što je bilo zabranjeno. Medjutim, 9. avgusta je Nikola Jovanović, kormanoš Andrejevićeve dereglije, stigao već bolestan na stovarište drva i posle dva dana tu umro. Slučaj je odmah prijavljen i lekarska komisija je utvrdila da je Nikola preminuo od kuge. Sve njegove stvari su odmah komisijski spaljene. U gradu je kod mnogih zavladao strah.

- Kad su kontumatski grobari otišli na Kužno groblje da iskopaju raku za Nikolu videli su da je neko po njemu posejao krompire. Kontumatska je uprava naredila da se sav taj krompir potpuno uništi a Magistrat zamolila (12.VIII) da objavi narodu da se ubuduće niko ne usudi, pod pretnjom najveće kazne, ni da zakorači na to groblje, a kamoli da u njemu nešto za sebe gaji.⁴⁷- Hitno poduzete mere su sprečile dalje širenje kuge i do kraja toga meseca se više nije pojavio nijedan slučaj.

U Turskoj je tada, prema cirkularnom izveštaju Generalne komande, Q 2031 od 14. avgusta, stanje kuge bilo sledeće:

U Carigradu je bila "u starom stanju" – "niti porasla niti opala". – U Bugarskoj i Makedoniji se svuda raširila i najviše harala u Bitolju i Prilepu.

O Sofije do Niša su sva mesta koja leže na trgovačkom drumu bila okužena, a tako isto i ona na drumu od Niša do Beograda. *U ovom je umiralo dnevno 15 do 20 duša. Svi hrišćani su iz njega bili pobegli u šume, tako da je u njemu zajedno s garnizonom bilo još jedva 1000 Turaka.* U ravnoj Srbiji se bila svuda proširila, obuhvatila Smederevo i sva mesta uz Dunav do Beograda i ona uz Savu do Šapca, zbog čega je mitrovački rastel bio zatvoren.

U Bosni je kuga i dalje harala. Oba glavna mesta, Sarajevo (Bosnasaraj) i Travnik, nisu još bila zahvaćena, a isto tako i gornji predeo prema Hrvatskoj, ali se kuga sve više širila po predelima prema donjoj Drini, na prvom mestu u Zvorniku, odakle se Ali-paša Vidajić, ondašnji komandant, sklonio u polje. Izgleda da će uskoro obuhvatiti celu Bosnu, jer hrišćani i Jevreji, a delimice i Turci, beže iz okuženih u zdrava mesta i sobom prenose kužne klice kao što su ih preneli ljudi bežeći iz Beograda u Šabac.⁴⁸

Iz sledećeg cirkulara, Q 2130 od 21.VIII, doznajemo da se kuga i u Srbiji, kao i u Bosni, sve više širi, da u Makedoniji znatno malaksava, *a u Beogradu se, posle izvesnog smirenja, opet pojavila s novom žestinom.* U njemu je Generalna komanda odgovorila Magistratu da ne usvaja njegov predlog od 8.VIII da se sve "srpske emigrantske porodice" udalje iz Zemuna nego da se na njih samo dobro pazi. Ako kordonske straže i šajke valjano vrše svoju dužnost, emigranti ne mogu da učine kordonske prestupe niti tajne sastanke. Uostalom treba ih dobro upoznati sa zakonskim kaznama. Samo onda kad bude postojala stvarna sumnja ("eine grundhaltige Verdacht") na ovu ili onu porodicu moći će se izdati nalog za njihovo udaljavanje.⁴⁹

Pošto se kuga u Beogradu bila ponovo razbesnela a u zemunskoj gradskoj bolnici se povećao broj bolesnika čija se bolest nije mogla odmah utvrditi, Zemunski kontumac je radi veće sigurnosti, zatvoren 28. avgusta za jedan karantenski rok.

Kad imamo na umu sve dosad izloženo, osobito stalan saobraćaj "s onom stranom", gde je požar kuge praskao, ne može nas mnogo iznenaditi što su njegove varnice doletele do Zemuna. Sanitetska komisija je u svojim zapisnicima od 1, 4. i 5. septembra konstatovala kužna oboljenja u gradskoj bolnici i kontumackom lazaretu, gde je 4. septembra umrlo jedno dete od prave kuge. Na osnovu toga je

odmah naredjeno da se obe ustanove odvoje stražom od grada, da ljudstvo u njima izdrži karanten od dvadeset dana, a Generalna komanda je izveštena s pomenutim zapisnicima u prilogu.

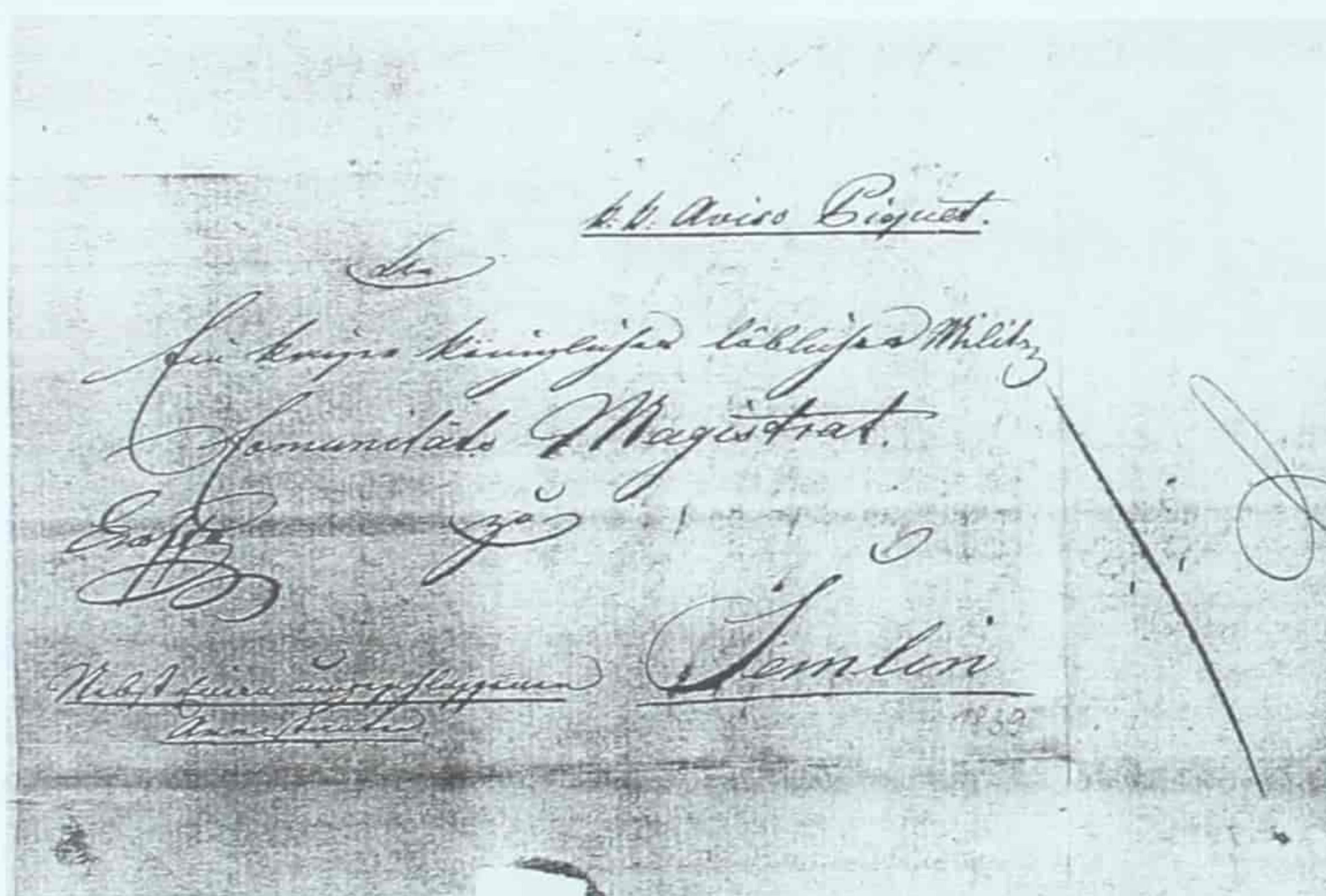
U Zemunu je nastao "paničan strah" kada se čulo da je "kuga u bolnici". Šta su radili zemunski lekari u tim "kritičnim časovima"? Endredi je, kao kontumacki lekar bio u kontumacu. Opštinski lekar Hrudimski bio je blokiran u gradskoj bolnici s petnaest bolesnika. Jedino je gradski fizikus bio slobodan. On sam za sebe veli: "Ja sam u početku bolničke blokade ("der Sperre") nekoliko dana dolazio do bolnice, jer mi nije dozvoljeno unutra, i kazao sam komunitetskom lekaru da je bolničkoj straži dodeljen jedan čovek koji će da donosi njemu i bolnici što bude potrebno, pa preko njega može da obaveštava mene i slavni Magistrat o stanju bolesnika. A ja, produžuje dalje, ovde sasvim sam kao lekar, kraj više bolesnika, svakodnevnih komisija i pregleda, imao sam još i vojnu bolnicu s 60-90 bolesnika, koju sam tek pre tri dana predao Benedetu, višem lekaru (Petrovaradinske regimente) koji je ovde prispeo. Tako sam od ranog jutra do kasno u noć imao zamoran posao"⁵⁰

Čim je doznala za ovaj događaj u Zemunu, Generalna komanda je cirkularom Q. 2306 od 8.IX izvestila svoje područje i izdala nalog šta da se radi u slučaju kužne pojave a Magistratu je, za prvi mah naredila sledeće⁵¹:

1. da kontumackom pisaru, čim izdrži karanten, nadje jevtin stan u gradu, odakle će nesmetano da održava prepisku i radi što je najnužnije;
2. da blokada gradske bolnice ostane do kraja tog karantenskog vremena;
3. da se na stovarištu drva, kraj koga pristaju dereglije što održavaju vezu "s onom stranom", odmah napravi stražara, a oko celog stovarišta podigne zemljani nasip;
4. da se odmah izvrši pretres kod srpskih porodica radi oduzimanja "turskih odela" koja se nalaze kod njih (da bi se podvrgla propisnom "čišćenju");
5. da joj redovno šalje petodnevnne umesto desetodnevnih bolesničkih izveštaja;
6. da što pre prokopa kanal za odvodnjavanje one bare što se nalazi izmedju kontumaca, bolnice i franjevačkog manastira;
7. da obustavi dovoz drva "s one strane", a Kontumac da ne prima robu za koju lako prijanja kužna mijazma ("giftfangende Waaren");
8. da prikupi podatke o količini životnih namirnica kojom raspolaže gradsko stanovništvo (za slučaj eventualne blokade celog grada);
9. da budno pazi na strance koji dolaze u Zemun i proverava njihove putne isprave;
10. da obustavi svaki saobraćaj izmedju Zemuna i "one strane";

11. da se za one koji preminu od kuge kopaju duboke rake, da se pre sahrane posipaju negašenim krečom, a njihove stvari spale i pepeo baci u reku, da se njihovi grobovi, ako su sahranjeni van kužnog groblja, zgrade i nad njima o tome istakne vidno natpis na narodnom jeziku. O ovome je izveštena i Vojna komanda.

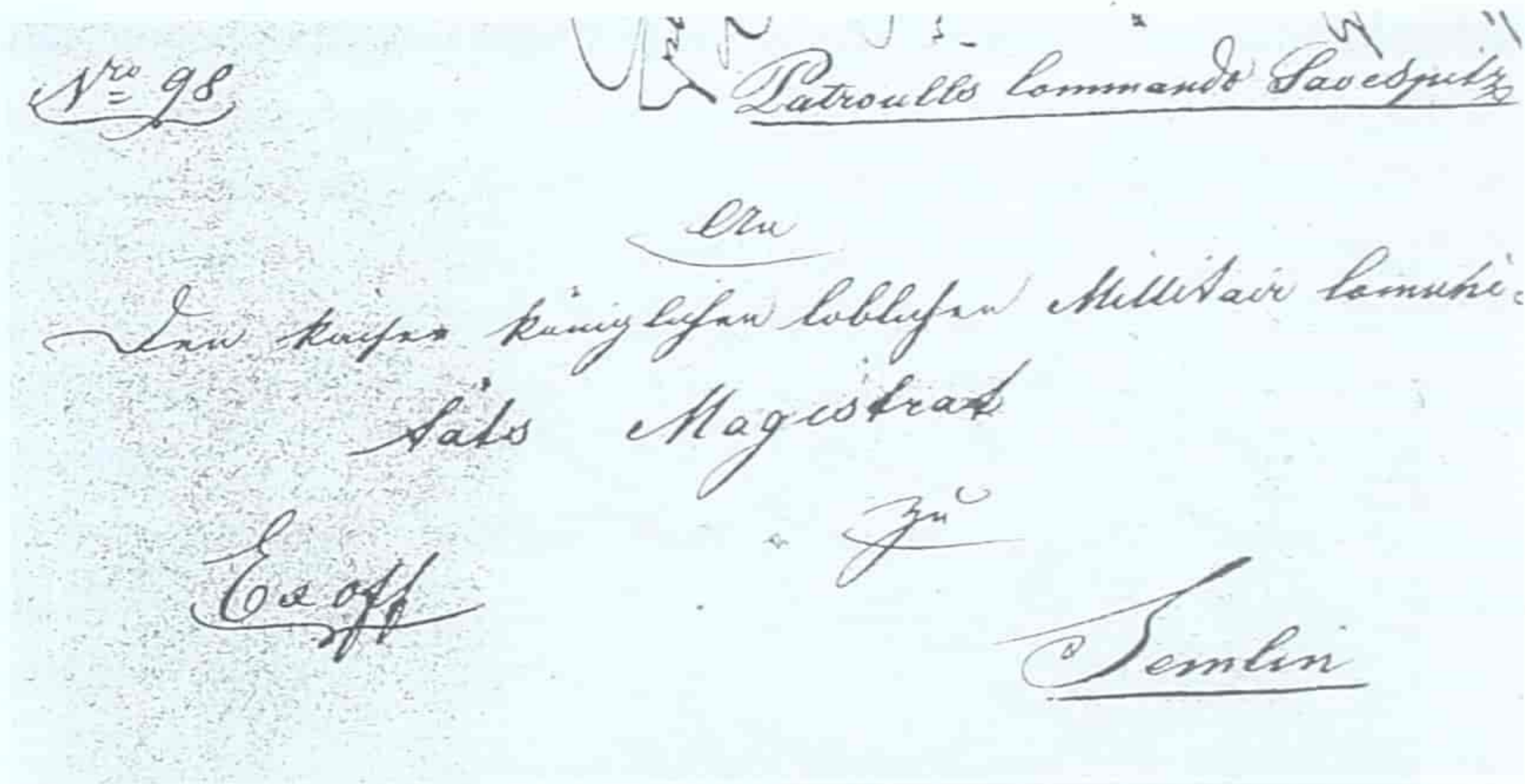
Iako je preki sud, kao što znamo, bio proglašen još 30. jula, general Červinka je ovom prilikom, po naredjenju s višeg mesta, 11. septembra izvestio Magistrat da će se od toga dana svi sanitetski prestupnici predavati Prekom sudu, pa moli da se to opet dobošem objavi u Donjoj i Gornjoj varoši i Bežaniji ("Bexanie Vorstadt"), a pismenim afišima: kod Magistrata, Vojne komande, Kontumaca i kod svih gradskih kapija, da bi sav svet o tome bio potpuno i na vreme obavešten.⁵²

1839. Pismo upućeno od strane k.k. Aviso Piquet-a Vojnom komunitetu u Zemunu.

Samo tri dana potom pisao je Sigental, komandant Generalne komande, Magistratu ovo: Dvorski ratni savet je 3. septembra naredio da se srpskim emigrantima koji najviše gaze sanitarna naredjenja opet razložno i razumljivo objasni tako, da mogu doista shvatiti šta znači kužna opasnost i preki sud, kakve su njihove posledice, da se zatim lepo i ubedljivo pouče da neće samo svaki kordonski prestupnik na licu mesta, bez ikakvih obzira, biti kažnjen smrću, nego će se zbog toga i ostali emigranti proterati dublje u unutrašnjost.⁵³ Ne možemo olako da predjemo preko ovog strpljivog i humanog, tačnije rečeno planskog postupanja viših austrijskih vlasti prema srbijanskim emigrantima. One su imale puno razumevanje pa nisu dozvoljavale grubo, oštro i bezobzirno postupanje nižih vlasti prema ovom namučenom i neprosvećenom svetu u tuđoj kući. Htele su da mu razbude svest zbog čega su gaženja sanitetskih propisa opasna po celu zajednicu, kojoj i oni pripadaju, pa da radi toga treba da se što više samodisciplinuju i povinuju svim naredjenjima.

I Klobušicki je u tim "ritičnim časovima" sve više mislio na Provincijal, čiji su stanovnici često kupovali stoku u Vojnoj Granici, pa i u Srbiji, za svoje lične potrebe. Još češće su marveni trgovci dogonili stoku iz istih oblasti na provincijalske pijace. Da se ne bi tim putem prenela kuga, Klobušicki je preko Generalne komande (16.IX) saopštio da nikakvoj stoci iz "turskih oblasti", pa čak ni jednom bravčetu, ne dozvoljava pristup u svoje nadležno područje. Ako graničari hoće da doteraju svoju stoku u Provincijal na pijac, moraju imati stočne pasoše od svojih nadležnih vlasti.⁵⁴ Na taj način se otežavalo i sprečavalo proturanje stoke "s turske strane".

1841. Pismo poslato iz Komande patrole na špicu Save (Patrolls Commando Savespitz) za Zemun.

Imajući u vidu dosadašnji tok zemunskih prilika, pa detinjasto i nepromišljeno držanje izvesnih Zemunaca prema požaru kuge u Beogradu i posavsko-podunavskoj Srbiji, s jedne strane, a želeći da u samom početku uguši novopojavljenu kugu u Zemunu, s druge strane, Generalna komanda je prema tome, izdavala naredjenja ne samo za što oštriji i čvršći stav prema glavnom kužnom frontu na jugu od Zemuna, nego i za što hitnije uništenje već prodrlog neprijatelja u Zemun. Već smo videli da je naredjeno obustavljanje saobraćaja između beogradske i zemunske obale. U ovo vreme (19.IX) je Červinka javio Magistratu da će se već napravljena stražara kod Avisio-Piquet-a fortifikaciski utvrditi, tako da stražari mogu u njoj boraviti cele zime.

Da bi imala čistu situaciju u Zemunu, Generalna komanda je naredila *da se u isto vreme* pokupe "odela turskog porekla", radi "čišćenja", i izvrši lekarski pregled svih domova u gradu i predgradjima, da bi se videlo gde i koliko ima bolesnika. Červinka je 19.IX javio Magistratu da će se pregled obaviti 22. septembra. Kako je, međutim, bilo određeno da jedna komisija od tri lica – jedno od strane Vojne komande, drugo od Magistrata, a treće od strane Kontumaca – 21.

septembra izvrši pretres radi "turskih odela", Červinka je 20.IX izvestio Magistrat da se i pomenuti lekarski pregled mora toga dana izvršiti. Ako gradski fizikus i toga dana bude bolestan, pregled će obaviti: Benedeti, viši lekar Petrovaradinske regimente, Hrudimski, opštinski i Sombati, privatni lekar. Svakom lekaru će Magistrat dodeliti po jedno lice i tako će raditi tri grupe dok ne svrše ceo posao. Nalaz toga lekarskog pregleda svih bolesnika, koji se tada budu zatekli na terenu, treba ubuduće da služi, počevši od 26. septembra, kao početna baza svim onim petodnevnim bolesničkim izveštajima koji se imaju, prema ranijem naredjenju, podnositi Generalnoj komandi "*dokle god kuga bude trajala u Beogradu*". Ovi bolesnički izveštaji moraju sadržavati kvalifikaciju bolesti pa, prema tome, već "od danas" potpisivani od lekara koji su vršili pregled. Stoga je neophodno potrebno da određeni "firtelmajstori" svakog dana obilaze te bolesnike i da sve sumnjive promene kod njih odmah prijavljuju lekaru, koji vrši nadzor nad celokupnim stanjem, da bi na taj način lekarski kolegijum bio stalno upoznat s tačnim stanjem, a Generalna komanda samo s vremena na vreme, to jest preko petodnevnih izveštaja. Takav se izveštaj već 21. septembra mora poslati Komandi za stanje od 16-21 toga meseca.⁵⁵

U medjuvremenu, dok su te mere preduzimate u Zemunu, Dvorski ratni savet je usled pomenute opasnosti smatrao preko potrebnim da u Zemunu formira Stalnu sanitetsku komisiju za efikasniju borbu protiv kuge i njenog daljeg širenja. Sigental je 23.IX Q 2505 izvestio Magistrat da je Dvorski ratni savet 16. septembra formirao pomenutu Komisiju i za predsednika joj postavio general-majora Červinku, a za ostale članove: 1. fon Engela, sekretara Dvorskog ratnog saveta – kao čoveka od najvećeg iskustva u tome fahu, koji je još 1772. godine bio u tadašnjoj protivkužnoj komisiji u Zemunu – za vođenje političkih poslove; 2. fon Kinstlerna, savetnika i španskog sanitetskog lekara – za vođenje sanitetskih poslova. Ovome je dodeljen za pomoćnika Orel, regimenstki lekar, koji će stići s Engelom. Iz Beča su određena još četiri viša i četiri niža lekara za sanitetske poslove u samom gradu Zemunu. Dokle god Komisija bude trajala, Magistrat će joj biti potpuno potčinjen, pa mu se skreće pažnja da se pokorava generalu Červinki od koga će dobiti uputstva i naredjenja.⁵⁶

Isto takav akt je dobio i Červinka, jer je odmah sutradan (24.IX) javio Magistratu da se pobrine za odgovarajuće stanove pomenutih članova Komisije "koji će danas ovde stići", zatim za Parcetića, podžupana Sremske županije, koji je pridodat ovoj Komisiji, kao i za pomenute lekare. Za ove lekare da se nadju stanovi tako da u svakom kvartu budu po jedan viši i jedan niži lekar. Radi toga je trebalo podeliti grad s predgradjima na četiri kvarta.

Magistrat se odmah dao na posao. Prvo je našao odgovarajuće stanove za članove Komisije, zatim je podelio grad Zemun (Donju varoš) s Bežanijom ("Bexanier Vorstadt") na dva kvarta, a Gornju varoš ("Jozeph-Stadt"), "jer je ona

daleko prostranija od grada" , takodje u dva. Kada je našao i kvartire po kvartovima za osam lekara, Magistrat je podneo Vojnoj komandi detaljan izveštaj.⁵⁷

Prema tome, u Zemunu je koncem septembra 1814. godine bilo ukupno 15 lekara, takoreći mobilisanih protiv kuge. Pred tako brzo i dobro organizovanim sanitetom i oštrim merama, kuga se više nije mogla ni pojaviti u Zemunu, a kamoli da piruje kao u Beogradu i ostalim turskim oblastima. Tek je tada potpuno nestalo straha kod zemunskog stanovništva od kuge, tek je posle toga mogao Magistrat odgovoriti (25.IX) Generalnoj komandi da nije tačno da će Zemunci "u gomilama napustiti svoj grad" zbog kuge.⁵⁸

Poslednjeg dana meseca septembra, Sigental, komandant Generalne komande, poslao je Magistratu akt (Q. 2558 od 30. IX) ove sadržine: Dvorski ratni savet video je iz jedne prijave Banatske generalne komande da su srpski emigranti, koji su smešteni po mestima na kordonu, noću održavali sastanke i dogovore sa svojim rođacima u Srbiji, zbog sadašnje kuge koja hara u Srbiji može biti od najgroznijih posledica. Pošto pred bezbednošću ovostranih graničara otpada svaki drugi obzir, Banatska generalna komanda je dobila nalog da pomenute izbeglice odmah udalji s kordona i smesti dublje u unutrašnjost zemlje. Odgovarajući 4. oktobra na prednji akt pomenute Komande, Magistrat je javio ovo: "Pošto je ovde najveći broj srpskih emigrantskih porodica bez poseda, a još se nisu izjasnili da će da ostanu carski podanici", magistrat smatra za potrebno da ove porodice bez poseda naročito sasluša o njihovom budućem smeštaju, pa će se prema tome narediti da li da se definitivno smeste ili da se udalje dublje u unutrašnjost.⁵⁹ Ovim se, dakle, najzad prišlo i definitivnom rešenju davno gorućeg pitanja u Zemunu – da se srpske emigrantske porodice, koje ne žele da budu carski podanici, udalje iz Zemuna i time znatno smanji mogućnost eventualno novog prenošenja kužne zaraze iz Srbije u Zemun.

Da bacimo sad jedan pogled na stanje kuge u Turskoj za vreme preduzimanje ovih poslednjih mera u Zemunu.

Po cirkularnom izveštaju Generalne komande od 18. septembra, stanje je bilo ovako:

U Carigradu kuga čas raste čas opada, prema tome ukoliko se više ili manje unosi iz Smirne, Soluna, Filipopolja i drugih okuženih krajeva.

U Beogradu zaraza opada, bez obzira na opet povećani garnizon i broj stanovnika. Nedeljno ima samo 6-7 smrtnih slučajeva. – U ostaloj Srbiji, kuga i dalje traje. Svi okruzi (distrakti), sem resavskog, zaraženi su kugom, samo ona ne besni više kao pre.

O daljem širenju kuge u Bosni nema novih vesti, ali ona neprestano hara u zaraženim mestima. U Janji i Bjeljini umire dnevno 15-20 lica, a u Zvorniku još i više.⁶⁰

Sledeći cirkular, Q. 2523 od 23. septembra, donosi ovo:

Po vestima privatnih dostavljača, kuga opada u Makedoniji, Serezu i Solunu i gotovo je prestala pa se mnogi begunci vraćaju i trgovina opet počinje.

U Beogradu takodje opada. Ima doduše 3-4 smrtna slučaja dnevno, ali to najviše umiru oni koji su kugu preležali, samo sad umiru od sušice, kao kužne posledice i od slabe ishrane. – U unutrašnjosti Srbije, naročito na drumu Beograd-Niš, zaraza hara u jačoj meri i odnosi mnoge žrtve.

U Bosni kuga pustoši, osobito u Sarajevu. U Travniku nema ni jednog slučaja, u predelima prema Gradiškoj regimenti isto tako sem u Bribiru (Bosanskoj Gradiški).⁶⁰

Generalna komanda je 4. oktobra izvestila celo svoje područje, a Zemunskom magistratu time i odgovorila na akt od 14. IX, da je Dvorski ratni savet još 18. septembra naredio da se obustavi izvoz svih životnih namirnica u Tursku, prvo, zbog domaćih potreba, a drugo, zbog "sanitetskih prilika koje nalažu potpun prekid svih komunikacija" s onom stranom.⁶¹

Pošto se kuga stišavala u Beogradu, a saobraćaj s onom stranom i dalje obustavljen, Stalna sanitetska komisija u Zemunu nije imala veliki posao. Ona je tada samo ubrzavala saniranje Zemuna i dovršavanje izvesnih radova u vezi sa stražarskim mestima na Savi. – Iako je još od 5.IX 1813. godine postojalo naredjenje Generalne komande da se premesti zemunska klanica koja se nalazila pred Bežanijskom kapijom, prekoputa od kontumaca, jer je zadavala strašan smrad i pravila nečistoću, tek je Sanitetska komisija 6. oktobra naredila "radi zdravlja" zemunskih gradjana, da se klanica što pre, bez ikakvih odlaganja, premesti do proseka kod kalvarijskog brda.⁶² Isto tako je gonila na hitriju izgradnju drugih objekata: kopanje kanala za odvodnjavanje pomenute bare kod bolnice i kontumaca, kao i podizanje zemljanog nasipa do Aviso-Piquet-a.

Da vidimo najzad, šta kaže *Uputstvo za pregled mrtvaca*. Njega su 23. novembra napisali fon Kinstlern, nama već poznati član Stalne sanitetske komisije u Zemunu, koji je rukovodio sanitetskim poslovima i Mitelmuner, glavni fizikus iz Bačke županije. U njemu se, pre svega, skreće pažnja pregledačima – lekarima (Todtenbeschauern) da s velikom oprežnošću pristupaju svakom mrtvacu u Vojnoj granici, gde se neopaženo može s turske strane ušunjati kuga. Neka paze da se ne prenagle, da na neki način ne dodju u dodir s mrtvacem, pa se ne zaraze i dovedu u opasnost i sebe i druge. Prilikom pregleda svaki lekar mora ovako postupiti:

1. da naredi da se prvo otvore svi prozori sobe u kojoj je mrtvac umro;
2. pošto se soba malo provetri, da naredi da se okadi dimom od mešavine šalitre, sumpora i mekinja, a ako toga nema da se

- okadi dimom pravog sirćeta koje će politi na vrelo gvoždje ili ciglu, crep, čapar;
3. da prisutne ljude tačno ispita od koje je bolesti pokojnik ležao, da li nije više duša pomrlo od te iste bolesti, ili pak još neki leže;
 4. koga dana od oboljenja su dotični pomrli, prvog, drugog ili petog. Posle toga će da naredi onima koji su negovali mrtvaca za vreme bolesti, ili su se nalazili oko njega, da s leša skinu svu odeću pa da pažljivo pregleda leš sa svih strana, ne dodirujući ga, da li ima kužne guke, crne prišteve ("Karbunker") ili crvene fleke ("Petechien");
 5. ako primeti te znake onda može bez ikakve sumnje zaključiti da je dotični umro od kuge. U tom slučaju će pregledač-lekar odmah bez uzbune, prijaviti to mesnoj vlasti i zatražiti da se kuća smesta opkoli stražom i čuva dok s višeg mesta ne dodje dalje naredjenje. Za sve vreme te blokade da se niko ne pušta u kuću, pa ni životinje, a isto tako da se ne dozvoljava blokiranima da se iz kuće udaljuju;
 6. ako kod mrtvaca ne postoje znaci kuge, lekar će napisati zapisnik i u njega uneti: ime i godine života mrtvaca, naziv bolesti, njeno trajanje i dan smrti, a zatim izdati pismenu dozvolu za sahranu leša.⁶³

U to vreme je Generalna komanda svojim cirkularom Q 3199 od 24. IX izvestila sva područna mesta da po jednoj carskoj odluci upućenoj dvorskom sanitetskom komesaru Klobušickom, svaka mesna vlast ("jede Jurisdiction") ima pravo da mesto u kome se pojavi kuga odmah blokira, odnosno, stražom opkoli i smesta po glasniku podnese prijavu dvorskom komesaru a blokadu da ne diže dokle god od komesara ne dobije dalje naredjenje ili dozvolu za deblokadu. – Magistrat je, u ovom slučaju, morao izvestiti i pomenutu Komandu.⁶⁴

Iako već u ovo doba nije više bilo kuge u Beogradu, Sanitetska komisija je i dalje radila na saniranju grada. Tako je Červinka 5. decembra poslao Magistratu akt ove sadržine: Pošto čistoća ulica ne služi samo udobnosti nego i zdravlju gradskog stanovništva, pa su i više vlasti stavile Sanitetskoj komisiji u naročitu dužnost da vodi računa o čistoći kuća i ulica, neka Magistrat odmah naredi da se počiste sve ulice i pijace, utoliko pre što sada nema nikakvog posla. Djubre da se odvozi u jarak kraj novog nasipa kod Beogradske kapije i to onde gde je naročito odredio baron fon Meringer, gradjevinski direktor.⁶⁵

Polovinom decembra je Generalna komanda razaslala područnim opštinama po više štampanih primeraka dvaju uputstava od Klobušickog: jedno o

raspoznavanju kuge, drugo o načinu borbe protiv nje. Magistrat je dobio po dvadeset primeraka na srpskom i nemačkom jeziku, a po deset na latinskom da ih razda lekarima, spoljnim većnicima, odnosno "firtelmajstorima". Svi da se pobrinu da ta uputstva dobro objasne narodu i da se po njima što tačnije postupaju. – U uputstvu o načinu borbe protiv kuge nema ništa novo što nam ne bi bilo poznato. Kao predohrana se preporučuje: umerenost u jelu i piću, a izbegavanje premasnih jela, zatim prehlade, pregrevanja, ljutnje, žalosti i straha; odevati se prema vremenu, a čuvati duševni mir i raspoloženje.⁶⁶

Kao što smo iz dosadašnjeg izlaganja videli, kuga je "ljuto morila" po celoj evropskoj Turskoj pa čak i neposredno duž austrijsko-turske granice. Ona je opustošila mnoge oblasti, proredila stanovništvo tolikih gradova i sela, uništila mnogobrojne porodice, usled čega su opustela silna imanja i naselja. Ova strašna mora je duhovno i materijalno upropastila i unazadila ogroman deo naroda u Turskoj za dugi niz godina. Što ona nije prešla preko granice austrijske carevine, što su narodi severno od Save i Dunava pošteđeni bili od ove smrtonosne sile, glavna je zasluga, nema sumnje, svih ovde pominjanih vlasti i ličnosti. One su svojom organizacijom, energijom i ekspeditivnošću, svojim taktom, promišljenošću i istrajnošću, svojom ozbiljnošću i pametnom strogošću uspele da spreče prodiranje kužne zaraze u zemlje Habzburgove. One se nisu prepuštale samo "sudbini", "Iriška kuga" im je bila odlična škola, iz nje su izvukli dragoceno iskustvo koje su 1814. godine sjajno iskoristile. Svim tim su zaslužile lepo priznanje u kulturnoj istoriji svojih naroda.

Isto tako je velika i važna zasluga onih naših graničara koji su danonoćno bdeli na kordonu, prvoj borbenoj liniji. Da su oni bili nehatni i ravnodušni u "kritičnim časovima", kuga bi širokim prodorom upala u austrijske zemlje i napravila pustoš kao u Turskoj. Njihovu čvrstinu na kordonu je ovekovečio Maksim Evgenović.⁶⁷ Zato im pripada trajno priznanje kao i njihovim vlastima. Samo se "ujedinjenim snagama" mogao postići veliki cilj – odbrana Zemuna i njegovog dubljeg zaledja od strahovite kuge koja je 1814. godine besnela u Beogradu i Srbiji, dakle u neposrednoj blizini Zemuna, odnoseći mnogobrojne žrtve u smrt.

Iako je za sve vreme toga kuginog haranja održavan saobraćaj, sem kratkotrajnog izuzetka, između Beograda, odnosno podunavsko-posavske Srbije i Zemuna, ipak je sav pravi trgovački promet bio ukočen. Time je nanesena ogromna šteta ne samo trgovcima nego i državi, jer je carinarnica slabo radila i opštinskoj upravi grada Zemuna zbog slabog rada zemunsko-beogradske skele.

Mnogi peštanski i bečki trgovci, a osobito zemunski Cincari i Grci (trgovci i špediteri) koji su radili na veliko s Levantom, odnosno s Carigradom, Solunom i južnom Makedonijom, a čija je trgovina strujala moravsko-vardarskom dolinom preko Zemuna, trpeli su veliku štetu tokom skoro celog trajanja Prvog srpskog ustanka, jer je zbog njega ta trgovina strujala mimo Srbije: istočno preko Bugarske i

Oršave, a zapadno preko Bosne i Kostajnice. Kad je Ustanak prigušen i turska vlast svuda vaspostavljena do Save i Dunava jako su oživele nade pomenutih trgovaca, ali je kuga koja je harala celom evropskom Turskom još jače paralisala priželjkivani trgovački promet i time mu 1814. godine nanela teže posledice.

Literatura:

- * Ovaj rad je saopšten u Istorijskom institutu SAN i u Istorijskoj sekciji Srpskog lekarskog društva u Beogradu. Objavljen je u Godišnjaku Muzeja grada Beograda, Knj. III – 1956.
- 1. Hietzinger, S. B. Ritter von, *Statistik der Militärgränze des österreichischen Kaiserthums, Zweiter Theil, zweite Abtheilung*, Wien 1823, 438.
- 2. Pantelić dr Dušan, *Beogradski pašaluk pred Prvi srpski ustanak (1794-1804)*, Beograd 1949, 89-96.
- 3. Jeremić dr Rista, *Zdravstvene prilike u jugoslovenskih zemljema do kraja XIX veka*, Zagreb 1935, 26.
- 4. Arhiv grada Beograda (AGB), Zemunski magistrat (ZM), 1814, 48 II.
- 5. Hietzinger, *na istom mestu*.

DIE VORSICHTS – UND ABWEHRMASSREGELN IN SEMLIN GEGEN DIE IN BELGRAD UND SERBIEN HERRSCHENDE PESTSEUCHE IM JAHRE 1814

Prof. dr Tanasije Ž. Ilić

Die vorliegende Abhandlung hendelt über:

1. Das österreichische Abwehrsystem gegen die Pestseuche, wo kurzgefasst drei Punkte nacheinander geschildert werden. und zwar:
 - a. Kordonsanittsorganisation in der Militrgrenze,
 - b. Die allgemein angewandten Sanitts – und Vorsichtsmassregeln gegen das Pestübel und,
 - c. Die bedeutungsvolle Lage Semlins in diesem Abwehrsystem.
2. Die auf dem Semliner Komunittsgebiet gegen die Pestkrankheit in den Jahren 1812-1813 getroffenen Vorsichtsmassregeln.
3. Die Pestseuche in Belgrad und Serbien und die zutreffenden Vorsichtsmassregeln in Semlin gegen dieselbe.

Der Verfasser hat aut Grund von meist unbekanntem handschriftlichen aus dem Semliner Magistratsarchiv stammenden Dokumenten den Ausbruch, die Dauer und die Verwüstung der wütenden Pestseuche in verschiedenen Provinzen der europäischen Türkei, besonders in jugoslawischen Lndern und Stdten, geschildert. Dabei wird der Stadt Belgrad dio grösste Aufmerksamkeit geschenkt. In engem Zusammenhang damit kommen in der Untersuchung auch der fortwhrende Ablauf aller in Semlin gegen die Pestseuche in Belgrad und in den benachbarten türkischen Gebieten pu blizierten und durchgesetzten Verordnungen und Vorsichtsmassregeln zum Ausdruck.

Alle Ortsbehörden – das Semliner Kommunittsmagistrat und das Militrkommando – als auch die Höhere Landesstelle – das Generalkommando von Peterwardein – wie die oberste Hofstelle – der Hofkriegsrat – ja selbst der Kaiser Franz I – haben der Bekmpfung der Pestgefahr an der Südgrenze ihre grösste Aufmerksamkeit unaufhörlich zugewandt. In der kristischen Zeiten aber haben die höheren und die höchsten Verwatungsbörden den Ortsbehörden von Semlin alle notwendige Hilfe gegen die Einschleichung der Pestseuche aus dem türkischen in das österreichische Reich bereitwillig geleistet, um die Pestkrankheit an der Grenze aufzuhalten.

Dank diesem ununterbrochenen, planmssig durchdachten, energischen und gemeinsamem Aufwand aller Krfte der oben erwhten Behörden einerseits, und der

unanföhrlichen und unermüdliehen Wachsamkeit der Kordosmannschaft, meist serbokroatischen Ursprungs, andererseits, wurde Semlin mitsamt Sirmien im Jahre 1814 von der Pestverheerung vollstnding bewahrt, gerade in der Zeit, als in Belgrad und auf dem Gebiete Serbiensltngs der Save und Donau, also in der inmiffelbaren Nhe von Semlin, die Pest furchtbar gewüetet und zahlreiche Opfer hingerafft hat.

⁴⁴ AGB, ZM, 1814, 643 II.

⁴⁵ Gavrilović dr Mih., Miloš Obrenović, knj. I, 73, napomena 188.

Podatak iz Staatsarchiv-a, H.K.R. (Dvorski ratni savet), nota od 13.VIII 1814..

⁴⁶ AGB, ZM, 1814, 695 II

⁴⁷ Ibid. 721 II.

⁴⁸ Ibid. 743 II.

⁴⁹ Ibid. 761 II.

⁵⁰ Ibid. 817 II. od 13.IX 1814.

⁵¹ Ibid. 805 II.

⁵² Ibid. 811 II.

⁵³ Ibid. 826 II. od 14.IX

⁵⁴ Ibid. 849 II.

⁵⁵ Ibid. 841 II.

⁵⁶ Ibid. 858 II.

⁵⁷ Ibid. 857 II.

⁵⁸ Ibid. 835 II. od 25.IX

⁵⁹ Ibid. 889 II.

⁶⁰ Oba poslednja cirkularna izveštaja uzeta su iz već citiranog članka prof. Mite Kostića, jer se ne nalaze u arhivi Zemunskog magistrata, po čijim je dokumentima i pisan ovaj naš članak.

⁶¹ AGB, ZM, 1814, 918 II

⁶² Ibid. 893 II.

⁶³ Ibid. 2056 II. (Prilog ovom broju)

⁶⁴ Ibid. 1061 II.

⁶⁵ Ibid. 2002 II.

⁶⁷ Bežeći od kuge koja je besnela u Beogradu i Posavini, Maksim je želeo da se iz Srbije skloni u Zemun. "Javim se, veli, sa pasošem (Zemunskoj brigadi) i odvažim se, ako mi se dopusti, održati "Kontumac", premda je 42 dana trajao. Od generala brigadira je pak rešenje došlo, da u Zemunu primljen biti ne mogu, jer imam od pančevačke brigade pasoš" – Onda se čamcem spustio niz Dunav držeći se austrijske obale. – "Dodjem sproču Višnjica ..., jer htedoh na (pančevačkom) "Vorkontumaz"-u stati, ali me spazi straža od šest vojnika, stadoše se na mene derati: u kraj ili ćemo na tebe pucati" (21) – I tako "straža graničarska, ili bolje reći zapete im puške naterашe me, da se povinujem. Približim se obali, di sam u čamcu i u – kiši sedeti morao, jer mi nedadoše napolje izaći. Javi se najbližoj pošti (sedištu straže) šta se dogodilo. Dok je odonud oficir dolazio, ja u mome očajanju i groznom položaju upotrebim

sve da umekšam srce tih vernih ali bezčovečnih ljudi. Pokažem im pasoš austrijski – nehasni ništa, jer ga ne znadoše čitati. Stanem ih preklinjati, da me puste, da me ne upropaste, da se smiluju, da sam Srbin kao i oni – sve zabadava. Bez okolišenja oni meni odgovoriše: "I mi smo Srbi, ali graničari i carski soldati, njemu smo se zakleli, njega ćemo slušati. Da nam on zapovedi pucali bi i na brata pa i na oca, a kamoli na tebe. Imamo zapovest zbog kužne zaraze svakog puškarati koji predje pola Dunava, što bi ti se zacelo slučilo, da nemaš to soldačko ruvo na sebi po kome smo te držali za dezertirca". – Životopis Maksima Evgenovica, Budimpešta 1877, 21-23

N a p o m e n a – Na 15. strani svoga Životopisa, Evgenović veli: "U prolece 1814. godine u početku maja meseca, kad je dan ugrijao, pokvari se od smrada vazduh i kuga u najvećem tako zvanom trećem stepenu bukne i tako je u gradu besnila, da je svaki dan 50 do 200 Turaka umiralo". Ovo napominjem u vezi 25. fusnote ovoga napisa, jer sam do Evgenovićeve autobiografije došao tek pošto je ovaj članak bio napisan i otkucan. (T.Ž.I.).

66 Ibid. 2056 – Oba ova uputstva objavio je na latinskom Jeremić R. u već navedenoj knjizi Medicinske prilike, 113-115..

**SUSRET FILATELISTA
I DRUGIH KOLEKCIONARA**

19. • 20. 05. 2001.
JAT • HOTELI SLAVIJA
09 - 16 h

**FILATELIJA ANTIKVITETI NUMIZMATIKA STARO ORUŽJE
STARI SATOVI STILSKI NAMEŠTAJ UMETNIČKE SLIKE**

Designed by Neptune Design

REZIME

Tema ovog rada je segment poštanske istorije koji obuhvata vremenski kratak period, ali istorijski dosta važan. Takodje, u pitanju je geografski veoma duga poštanska linija Pariz-Carigrad-Izmir od preko 3.500 kilometara.

Današnji značaj teme je višestruk, sa gledišta interesa sakupljača različitih zbirki, odnosno aspekata poštanske istorije (Francuska, Otomansko carstvo, sve novonastale države na tim prostorima i dr.). Poštanski žigovi upotrebljeni u manipulaciji Napoleonove Levantske pošte predstavljaju istovremeno najstarije poštanske žigove na tlu nekoliko novonastalih država od tog vremena do danas.

Članak detaljno obrađuje historiografske podatke kao i sve pojedinačne elemente poštanske manipulacije: polazne žigove, tranzitne žigove, tarife i naplatu poštarine, načine dezinfekcije kao i druga obeležja sačuvana na dokumentaciji.

U okviru teme poseban akcenat je dat na poštanskom žigu Skadra i poštanskom žigu Sarajeva zbog njihove retkosti i značaja za poštansku istoriju pojedinih zemalja.

FRANCUSKA LEVANTSKA POŠTA U DOBA NAPOLEONA I PRVI POŠTANSKI ŽIG UPOTREBLJEN U BOSNI I HERCEGOVINI

Djordje Radičević

U opštem historiografskom smislu, iako dosta obradivana, ova tema kao poštanska istorija ostala je nedovoljno poznata filatelističkoj javnosti. Poštanska dokumenta - pisma koja pripadaju ovom području retko se susreću i brižljivo se čuvaju u kolekcijama svetski priznatih sakupljača. Područje je filatelistički utoliko značajnije što su za njega, danas, zainteresovani kolekcionari raznih zemalja i tema.

Zahvaljujući poznanstvu sa g. Ninom Marakovićem iz Beča poznatim sakupljačem i poznavaoцем jugoslovenske filatelističke tematike, imao sam priliku da vidim retke poštanske objekte koji pripadaju ovoj temi. Takodje sam u prilici da koristim deo do sada objavljenih radova na ovu temu. Posebno značajan članak objavljen je u francuskoj reviji za poštansku istoriju *CURSORES*, u broju za februar 1982, u kome Lučijano de Canke (Luciano De Zanche) daje opširan prikaz teme na italijanskom i francuskom jeziku. Za potrebe ovoga rada koristio sam i radove M. Ljiljka, Nikole Gulana i Mirka Rašića.

Istorijski osvrt

Trgovačke i političke veze Francuske i Otomanskog carstva su tokom srednjeg veka i sve do kraja XVIII veka bile vrlo dobre. Francuska je tretirana kao zemlja koja uživa klauzulu povlašćene nacije sa olakšicama u trgovini i sa nižim carinama.

Nedugo posle Francuske revolucije počinju godine anglo-francuskog sukoba. Britanska flota počinje ozbiljno da ometa saobraćaj brodova između Francuske i Levanta. To prisiljava Francusku da traži način da razvije trgovinu sa Istokom kopnenim putem. Godine 1793 Francuska otvara konzulat u Travniku i planira da uspostavi poštansku kurirsku vezu kopnenim putem prema Carigradu. Sve to preduzima na način da se ne koriste usluge Austrijske levantske pošte Carigrad-Sofija-Beograd-Zemun-Beč.

Do 1805 godine francusko-turski odnosi se pogoršavaju (rat u Egiptu 1798), a zatim po započinjanju rusko-turskog rata Visoka porta nalazi saveznika u Napoleonu posle čega se ponovo normalizuju odnosi.

Godine 1809 formiraju se Ilirske provincije pod francuskom upravom koje se prostiru sve do granica Otomanskog carstva.

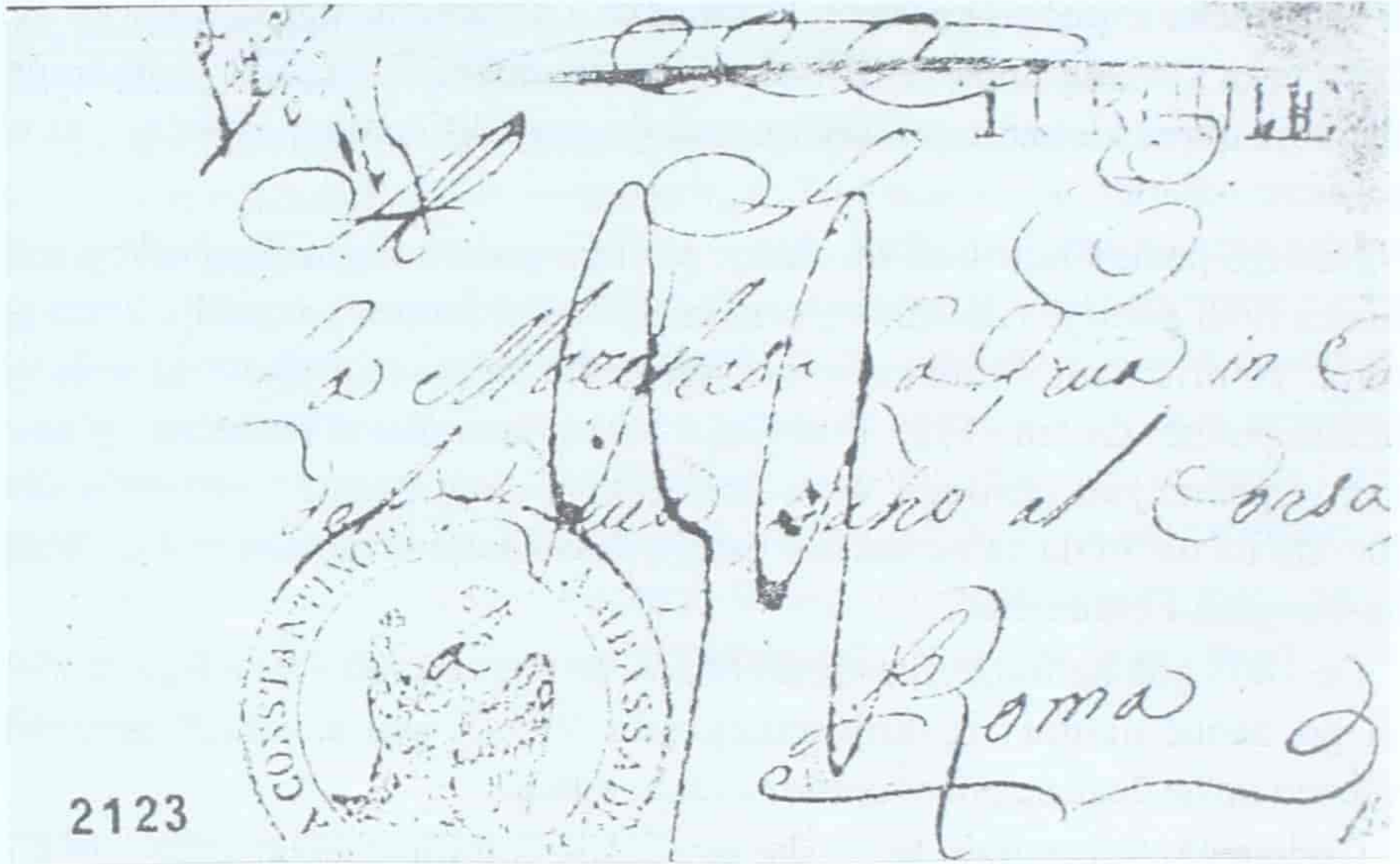
Poštanska služba između delova Ilirskih provincija organizovana je od Ljubljane prema Gorici, Trstu, Rijeci, Zadru, Dubrovniku i prema Kostajnici za koju ćemo videti da ima posebno mesto u našem istraživanju. Kostajnica je bila granično mesto prema Turskoj na Francuskoj levantskoj liniji.

Da bi ostvarila svoje ciljeve Francuska aktivira svoju ambasadu u Carigradu, konzulate i konzularne agencije u Izmiru, Solunu, Sarajevu, Jašiju, Bukureštu pa čak i u nekim malim mestima kao što je Mikonis.

Neprilike u slučaju korišćenja austrijske pošte Carigrad-Beč za transport robe i pisama do kojih je zbog situacije u okruženju moglo lako doći podstakle su razmišljanje o organizovanju sopstve kopnene pošte nekom drugom maršrutom. Ovo naročito zbog toga što je pošta (pisma) u Zemunu bila otvarana zbog dezinfekcije pa se nije mogla zaštititi tajnost pisma (francuski izraz približan po značenju: *le secret epistolaire*).

Konsultacije francuske vlade sa svojom ambasadom i konzulatima u Otomanskom carstvu i sa poštanskom službom Ilirije s jedne strane i sa Visokom portom s druge strane ubrzo su započele. Konačno, sultan je odobrio osnivanje Francuske levantske poštanske službe koja je zvanično otvorena 1. maja 1812. godine. Pre toga, obavljeno je nekoliko probnih putovanja zbog provere celog projekta i njegovog funkcionisanja. Ove napomene smatram važnim jer sam u toku pisanja rada uspeo da dodjem do fotokopije jednog pisma koje pripada ovom tipu

pošte, ali je iz vremena pre zvaničnog početka rada pošte. O tom pismu će biti više reči u nastavku a ovde dajemo njegovu sliku (Sl. 1).

Slika 1. Faksimil najstarijeg pisma francuske levantske pošte iz doba Napoleona, upućenog iz Carigrada 27. 2. 1812. godine za Rim (Aukcija J. Robineau, april 1999. Lot 2123)

Francuska levantska pošta Pariz-Carigrad počela je dakle da funkcioniše u vreme Napoleonove kampanje u Rusiji, u kojoj je poražen. Vest o Napoleonovom porazu kod Borodina brzo se pronela Evropom. Tradicionalni francuski neprijatelji odmah su se latili oružja. Engleska flota pod komandom kontra-admirala Frimantla blokirala je ulaz u Jadran i zauzela, Rijeku jula 1813. godine, da bi je u avgustu iste godine predala Austrijancima. Početkom oktobra Austrijanci zauzimaju Ljubljanu i to je kraj francuske Ilirije. U međuvremenu je prekinuta i poštanska linija prema Carigradu. Jedno od sačuvanih pisama poslato iz Carigrada 18. 8. 1813. koje menja maršrutu (ide za Zadar pa za Ankonu) dokazuje da je upravo tih dana prestala da funkcioniše Napoleonova pošta prema Levantu.

O početku rada levantske pošte dato je u Parizu obaveštenje publici već 1. aprila 1812. godine. Javnosti je rečeno da se upravo uspostavlja kurirska veza za Carigrad preko Italije i Ilirije koja će brzo stizati do Carigrada i biti "povoljna u tarifi". Takodje, generalni direktor pošte Ilirije 20. maja 1812. godine u Ljubljani daje javni oglas da je započela sa radom službena poštanska linija prema Carigradu. Polazak kurira iz Carigrada prema Kostajnici utvrđen je svakog 2-og i 18-og u mesecu. Polazak iz Kostajnice za Carigrad svakog 8-og i 24-og u mesecu. Od Ljubljane do Kostajnice funkcioniše kurirska veza koja stiže tako da može

blagovremeno da obezbedi poštu za kurira prema Carigradu i da preuzme donetu poštu iz pravca Carigrada.

Maršruta

Maršruta između Pariza i Carigrada išla je preko Dižona, Ženeve, Evijana, Simplona, Milana, Trsta, Ljubljane, Kostajnice, Bosanskog Novog, Banja Luke, Travnika, Sarajeva, Plevlje, Novog Pazara, Kosovske Mitrovice, Prištine, Skoplja (Uskup), Ćustendila, Plovdiva, Jedrena.

Slika broj 2 daje prikaz poštanske linije francuske pošte Pariz - Carigrad iz doba Napoleona u delu koji prolazi kroz Otomansko carstvo.

Slika 2. Prikaz maršrute francuske pošte od Carigrada do Kostajnice. Prikazana je i austrijska poštanska linija Carigrad-Beč do Zemuna.

Kao što se vidi, put od Carigrada preko Jedrena do Plovdiva vodi istom trasom kojom ide i austrijska pošta, a zatim skreće na Zapad prema Ćustendilu i Skoplju. Odatle na Sever ka Kosovu, Novom Pazaru pa na Zapad ka Sarajevu, Travniku i Kostajnici, gde prelazi na područje francuske teritorije. Na šemi su nacrtane i sporedne poštanske veze - jedna prema Solunu preko Velesa i Strumice,

druga za Skadar. Nije prikazana ali je postojala linija od Carigrada do Izmir (Smirne) kao važnog trgovačkog grada i luke koji upravo predstavlja najudaljeniju tačku od koje i počinje veza francuskih konzulata u Turskoj sa Parizom.

Ne raspolažemo potpunim podacima o normiranim satima putovanja za celu poštansku liniju, ali nam je poznat veći broj podataka za pojedine deonice.

Ukupan broj normiranih sati od Carigrada do Kostajnice iznosio je 266 od kojih:

Carigrad – Jedrene	48 sati
Jedrene – Skoplje	92 sata
Skoplje – Travnik	88 sati
Travnik – Kostajnica	38 sati

Za sporedane pravce Carigrad – Izmir bilo je potrebno 100 sati, Skoplje – Solun 60 sati, a Skoplje – Skadar 23 sata.

Podrazumeva se da sati predstavljaju efektivno vreme putovanja kurira, čemu treba dodati vreme odmora, prekide putovanja, noćenja i drugo. Računa se da je za celu relaciju od Izmir do Pariza pošta putovala 60 dana.

T a r i f a

Dužina putovanja na pojedinim deonicama zavisila je od razdaljine, reljefa i drugih uslova, a tarife su odredjivane na osnovu normiranih časova putovanja.

Poštarina je tarifirana u zavisnosti od težine pisma izražene u *dramima* (1 dram = 3,2 grama), u više tarifnih razreda: do 1 drama, do 2 drama, . . .

Iz oglasa generalnog direktora pošte Ilirije moglo bi se zaključiti da su pošiljke bile oslobođene bilo kakve poštarine na delu poštanske linije kroz tadašnju francusku teritoriju, dakle, od Pariza do Kostajnice. Znači da je tarifiran deo maršrute Kostajnica – Carigrad kao i sporedni pravci za Izmir, Solun i Skadar. To je svakako predstavljalo veliku povoljnost za korisnike.

Za obično pismo do 1 drama poštarina od Carigrada do Kostajnice odnosno obratno, iznosila je 6 turskih para, a za pismo do 2 drama 12 para dok je za teže pošiljke tarifa znatnije povećavana.

Važno je napomenuti da je ova povoljna tarifa važila za pošiljke koje prelaze celu teritoriju Otomanskog carstva od Carigrada do Kostajnice ili obratno. Na kraćim relacijama kroz Otomansko carstvo primenjivan je tadašnji turski tarifni sistem. Prema nekim autorima, poštarina do 50 časova putovanja bila je za obično pismo (do 2 drama) 3 pare, a do 100 časova putovanja 4 pare. Tako je od Travnika do Kostajnice poštarina iznosila 3 pare, a od Travnika do Skoplja 4 pare.

Prema Z. Paunoviću ("Istorija balkanskih pošta") poštarina od Carigrada do Sarajeva za obično pismo (do 1 drama) bila je 5 para, a do 2 drama 10 para pa nije jasno koje je izvore koristio navedeni autor.

Poštanski biro

Sledeća važna činjenica u ovom razmatranju je razmeštaj poštanskih biroa duž poštanske linje, jer ne znači da je svako mesto u kome je francuska ambasada u Carigradu imala konzulat ili konzularnu agenciju obavezno imalo i poštanski biro.

Prema sačuvanim dokumentima vidi se da su poštanski biro bili otvoreni u Carigradu, Izmiru, Solunu, Sarajevu, Skadru, Travniku, Prištini, Skoplju i Jedrenu. Prema jednom autoru poštanski biro je postojao i u Novom Pazaru.

Od navedenih poštanskih biroa poznato je da su četiri mesta imala svoj poštanski žig: Carigrad, Izmir, Solun i Sarajevo. Za nas je posebno značajno da je poštanski biro u francuskoj konzularnoj agenciji u Sarajevu imao poštanski žig.

Prema Cankeu (Luciano De Zanche) smatra se da je do danas pronadjeno tridesetak pisama koja pripadaju tipu francuske levantske pošte u periodu 1812-1813.

Isti autor bliže je opisao 19 pisama, a ja sam uz već pomenuto pismo pronašao još tri kopije pisama koja su viđena na aukciji kuće "David Feldman" (9-11. XI 1999).

Kao poseban kuriozitet ističemo da sva sačuvana pisma idu sa Istoka prema Zapadu (adresatu u Francuskoj i Italiji) i da ne postoji ni jedno pismo sa adresom u Otomanskom carstvu. Možda postoji više objašnjenja za ovakvu činjenicu?

Prema najvećem broju sačuvanih pisama, možemo izvršiti njihovu analizu i užu podelu po nekim glavnim karakteristikama kao:

- mesto iz koga su pisana,
- adresa na koju su upućena,
- oznake poštanskog biroa ili mesta iz koga su otpremljena,
- oznake o naplati poštarine,
- tranzitne oznake,
- način dezinfekcije i mesto u kome je izvršena i
- eventualna druga obeležja.

U nastavku teksta pažnju posvećujemo upravo ovim karakteristikama, jer su one od značaja za poštansku istoriju.

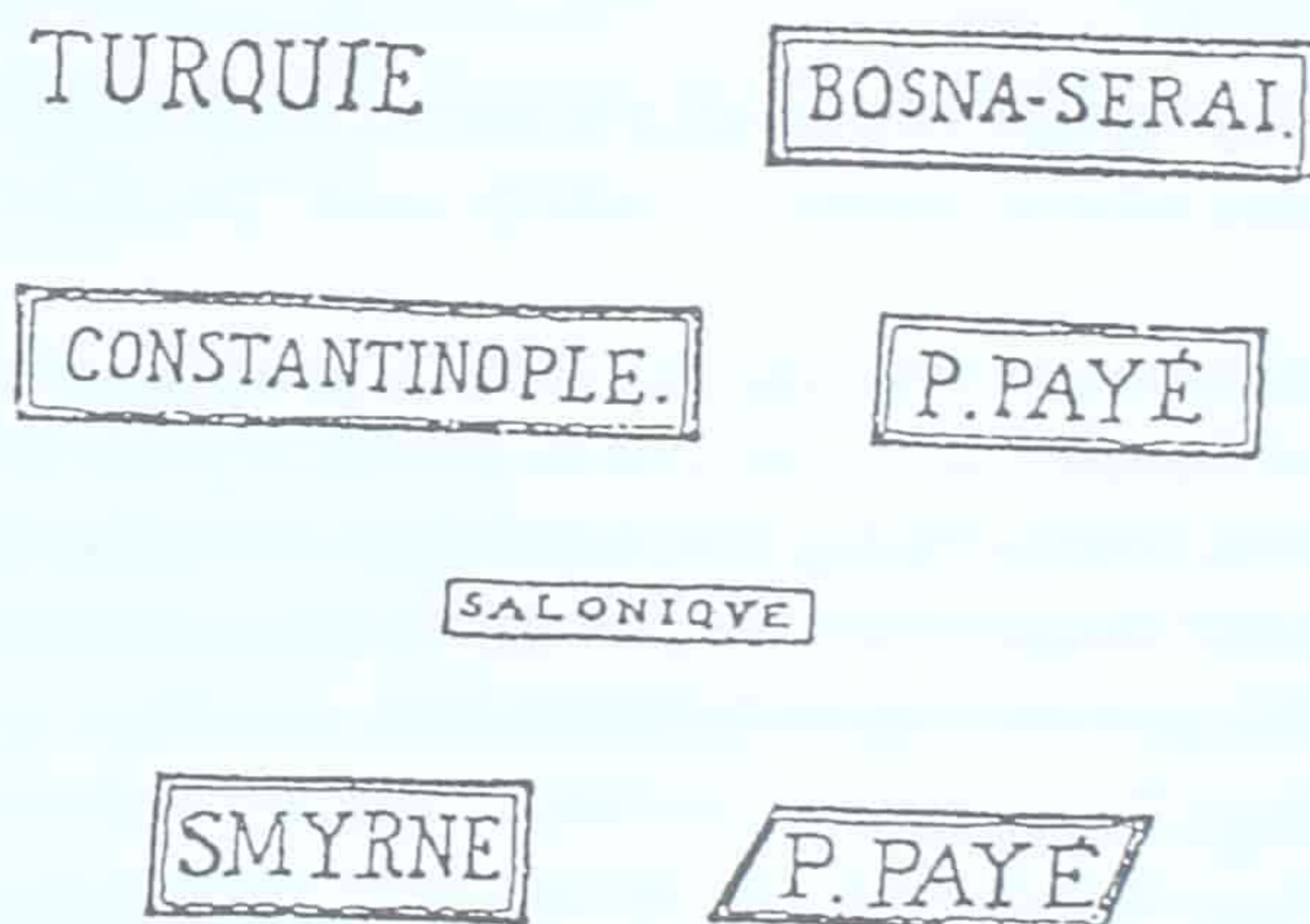
Prema mestu iz koga su pisana, obradjena pisma (28) možemo sistematizovati na sledeći način:

- iz Izmira 5 pisama
- iz Carigrada 14 pisama
- iz Sarajeva 4 pisma

- iz Serapije 1 pismo
- iz Soluna 2 pisma
- iz Skadra 2 pisma.

U pogledu adrese primaoca, može se zaključiti da znatan broj pisama ide za Lion na firmu LASAUSSE ET JULIEN, najverovatnije fabriku – tekstilnu manufakturu (trgovina pamukom bila je glavna aktivnost na toj relaciji). Verovatni broj pisama upućenih na ovu adresu je oko 12. Zatim, dolazi Firenca odnosno firma MATTEONI takodje oko 12 pisama. Poznato je najmanje jedno pismo upućeno za Marselj, a jedno koje smo već pomenuli kao najranije za Rim.

Za četiri poštanska biroa koja su po italijanskom obradivaču imala svoj poštanski manipulativni žig koji je stavljan na pisma u odlasku, dajemo autentičan crtež na slici broj 3. Peti poštanski biro u konzulatu u Skadru je takodje imao poštanski žig. Sliku jednog od dva sačuvana pisma sa tim žigom dajemo u nastavku teksta.

Slika 3. Poštanski žigovi Carigrada, Sarajeva, Izmira i Soluna, kao i žigovi za naplatu poštarine "P. PAYE" Carigrada i Smirne

Na osnovu izgleda bi se moglo reći da je poštanske žigove Carigrada, Sarajeva i Izmira, kao i žigove o plaćenju poštarini Carigrada i Izmira, radilo isto lice, dok je žig Soluna potpuno drugačiji. Skadar opet ima sasvim drugačiji žig.

Osim prednjih žigova poštanskih biroa, neka pisma iz Carigrada umesto poštanskog manipulativnog žiga nose žig francuske ambasade – dvokružni žig sa nazivom ambasade po obodu i grbom iz doba Napoleona u sredini. Izgled takvog žiga vidljiv je sa slike 1.

Jedno pismo iz Cerigrada nosi žig poštanskog biroa i francuske ambasade.

Poznato je da sva pisma upućena iz Carigrada imaju žig (poštanski ili ambasade ili oba).

Jedno od dva poznata pisma upućeno iz Soluna ima prikazani žig poštanskog biroa. To pismo nisam imao priliku da vidim, ali pretpostavljam da predstavlja najveću retkost čitave teme. Drugo pismo upućeno iz Soluna jula 1813. godine, nema poštanske oznake u polasku.

Sva pisma upućena iz Sarajeva nose u polasku prikazani poštanski žig "Bosna – Serai".

Samo dva pisma iz Izmira imaju poštanski žig u polasku, ostala nisu žigosana.

Oba poznata pisma upućena iz Skadra nose poštanski žig biroa konzulata "SCUTARI/EN ALBANIE".

Prema datumima pojedinih pisama može se zaključiti da poštanski žigovi biroa u Carigradu, a verovatno i drugim mestima, nisu bili odmah pripremljeni. Rana pisma iz Carigrada nemaju poštanski žig već žig ambasade. Sva poznata pisma iz Sarajeva sa poštanskim žigom su iz maja-juna 1813. godine.

O poreklu poštanskog žiga Skadra za sada ne znamo mnogo pa i ne možemo tvrditi da li je naručen u isto vreme kao i za ostale poštanske biroe.

Kod oznaka o naplati poštarine možemo razlikovati najmanje dva tipa pisama odnosno načina naplate. Jedan, sa posebnim žigom o izvršenoj naplati sa lica pisma, kako je to prikazano na slici 3. i rukopisnom oznakom o iznosu poštarine na poledjini pisma i drugi, samo sa rukopisnom oznakom o plaćenju poštarini na poledjini pisma.

Pisma iz Carigrada sa polaznim žigom obavezno imaju i poseban žig o naplati poštarine. Druga vrsta pisama iz Carigrada sa žigom ambasade nemaju ovaj poseban žig. I jedino pismo upućeno iz Carigrada koje ima poštanski žig i žig ambasade u polasku ima i ovaj poseban žig o naplati poštarine.

Slika 4. Izgled tipičnog pisma francuske levantske pošte iz Carigrada sa poštanskim žigom i posebnim žigom o plaćenju poštarini (1812. godine, aukcija D.Feldman, novembar 1999, Lot. 20005).

Na osnovu čitljivih i obradjenih rukopisnih cifarskih oznaka o plaćenju poštarini od strane pošiljaoca na poledjini pisma, može se zaključiti da su ona mahom prve ili druge težinske grupe, za koje je poštarina od Carigrada do Kostajnice bila 6 odnosno 12 para. Manji broj pisama je veće težine od 2 grama sa plaćenom poštarinom od 25 para.

Jednu od važnih karakteristika francuske levantske pošte iz tog doba čine tranzitne oznake na pismima. Tako se recimo može potvrditi da sva pisma koja idu prema Francuskoj preko Milana obavezno dobijaju na poledjini ili s lica tranzitni žig MILANO/L.T. u crvenoj boji. Ta karakteristika važi i za pisma upućena iz Sarajeva za Lion. Dva od četiri pisama koja postoje i koje sam video imaju ovu tranzitnu oznaku.

Na jednom broju pisama pojavljuje se na prednjoj strani u crvenoj boji francuski tekst TURQUIE (Turska) za koji se pretpostavlja da je stavljen pri napuštanju turske teritorije tj. pre ili posle poštanske dezinfekcije u Kostajnici. Neki autori smatraju da je ovaj žig stavljen u Ljubljani. Pokušaj da se na osnovu ostalih karakteristika na sačuvanim pismima ovaj žig temeljnije razjasni nije jednostavan. Citirani De Canke verovatno to određuje tvrdeći da je žig stavljen samo u prvo vreme (do jula 1812. godine) kada još nisu upotrebljeni poštanski žigovi Carigrada, Sarajeva, Smirne u polasku. To se na primeru pisama iz Sarajeva može potvrditi jer pouzdano znam da nemaju tu oznaku.

Interesantno je da pri razmatranju tranzitnih oznaka na pismima koja pripadaju ovoj temi, italijanski autor ne navodi niti obradjuje pisma koja su u tranzitu dobijala u Kostajnici žig "KOSTANIZA/ILLYRIE". Poznata su najmanje dva takva pisma, jedno sa aukcije CORINPHILA iz oktobra 2000. (Lot. 4135) i drugo prikazano u PRIRUČNIKU BOSNA I HERCEGOVINA dr. O.Pongratz-a. Oba su upućena na poznatu adresu u Firenci i imaju tranzitni žig Milana. Mislim da se radi o posebnom podtipu Levantske pošte. Žig Kostajnice poprilično odgovara žigu Skadra.

Teritorije Otomanskog carstva stalno su bile pod sumnjom zbog kuge koja je u nekim krajevima bila endemična bolest. Do polovine XVIII veka Austrija je uspostavila sanitarni kordon na granici prema Turskoj sa obavezom dezinfekcije robe i pisma odnosno karantinom za ljude i životinje. Francuska je preduzela sve mere predostrožnosti i rigoroznu sanitarnu kontrolu u Kostajnici koja je predviđala dezinfekciju pisama koja su poslata iz Levanta.

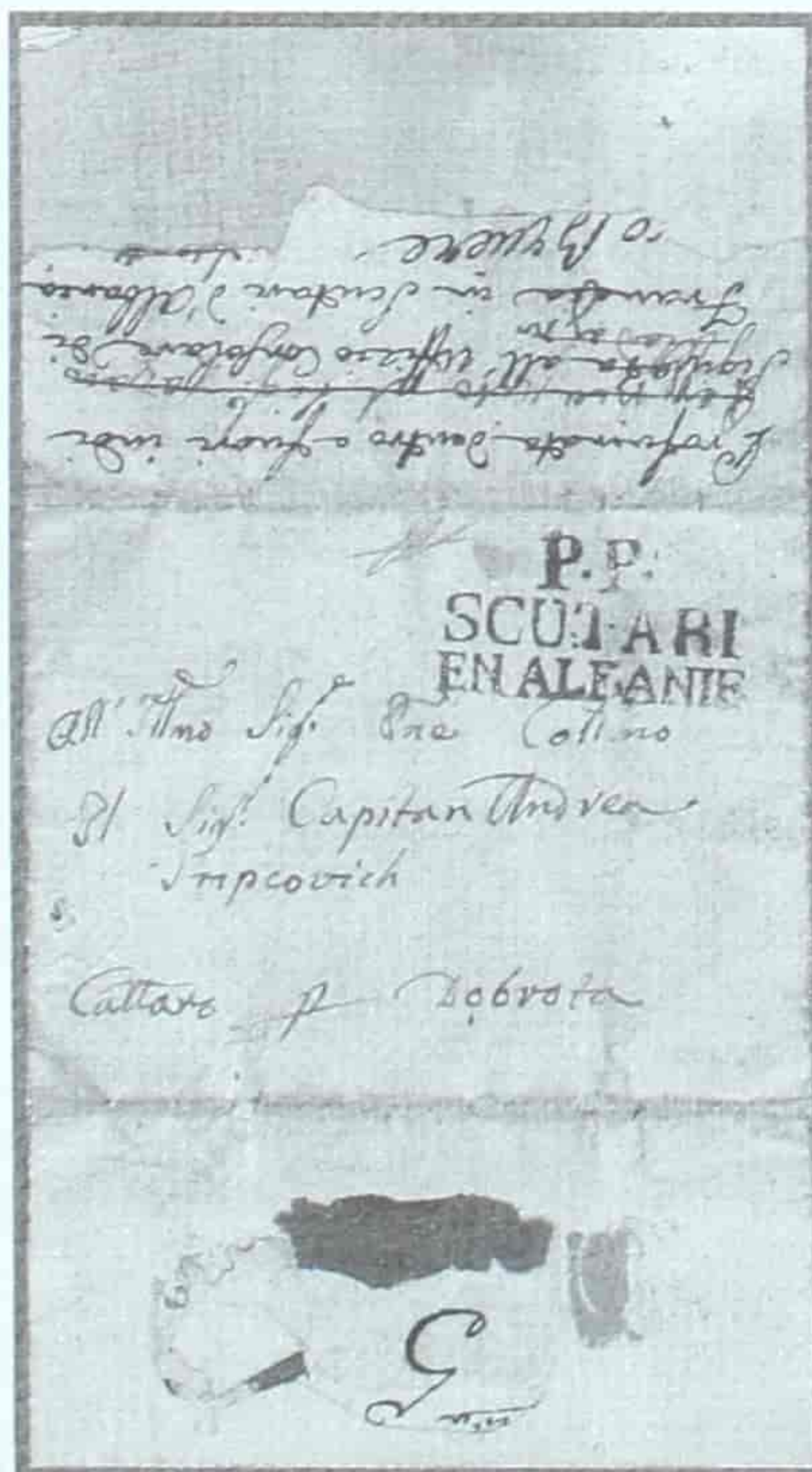
Na osnovu izgleda sačuvanih pisama može se zaključiti da je primenjivano nekoliko postupaka dezinfekcije. Jedan broj pisama dezinfikovano je postupkom dimljenja (fumigacija) bez ili u kombinaciji sa potapanjem u sirćetnu kiselinu. Sreću se i pisma sa više perforacija, zatim sa prorezima na dva, tri ili četiri mesta po vertikali, kao i sa zasečenim uglovima. Tom poslednjem tipu dezinfekcije pripadaju recimo pisma poslata iz Sarajeva.

Ovi različiti postupci možda ukazuju da je dezinfekcija vršena i na drugim lokalitetima, a ne samo u Kostajnici. Zna se bar za dva takva pisma: jedno koje je dezinfikovano u Milanu i drugo već pomenuto pismo koje skreće prema Zadru i dobija dezinfekcioni žig u Ankoni.

Organizacija i funkcionisanje ovako duge poštanske linije od Izmira do Pariza zahtevala je od francuske poštanske uprave i konzulata širom Otomanskog carstva da po potrebi odnosno na nekim etepama za prihvatanje i otpremu pisama koriste usluge privatnih korespondenata. To su obično bile trgovačke kuće kao što je TICHOPP et CO (u Kostajnici) i FRAISSINET u Sarajevu.

Za čitaoce će biti zanimljivo da se kaže nešto i o vremenu putovanja pošte. Tako je na primer pismo na relaciji Izmir – Lion putovalo 45-55 dana, a na relaciji Carigrad – Firenca 34-40 dana.

U mogućnosti smo da zbog kurioziteta prikažemo i bliže opišemo jedno od dva poznata pisma iz Skadra sa žigom poštanskog biroa u polasku. To je velika retkost i verovatno o prvi poštanski žig na teritoriji današnje Albanije. Pismo je prodato na aukciji CORINPHILA oktobra 2000. godine za sumu od cca 15.000 DEM. (Lot 3749). Posebnu zanimljivost čini to da je pismo upućeno na Kotor odnosno Dobrotu 15.5.1812. godine na ime kapetana Tripkovića. Pismo sadrži i poseban žig o plaćenju poštarine kao i rukopisne oznake o izvršenoj dezinfekciji u Skadru fumigacijom.

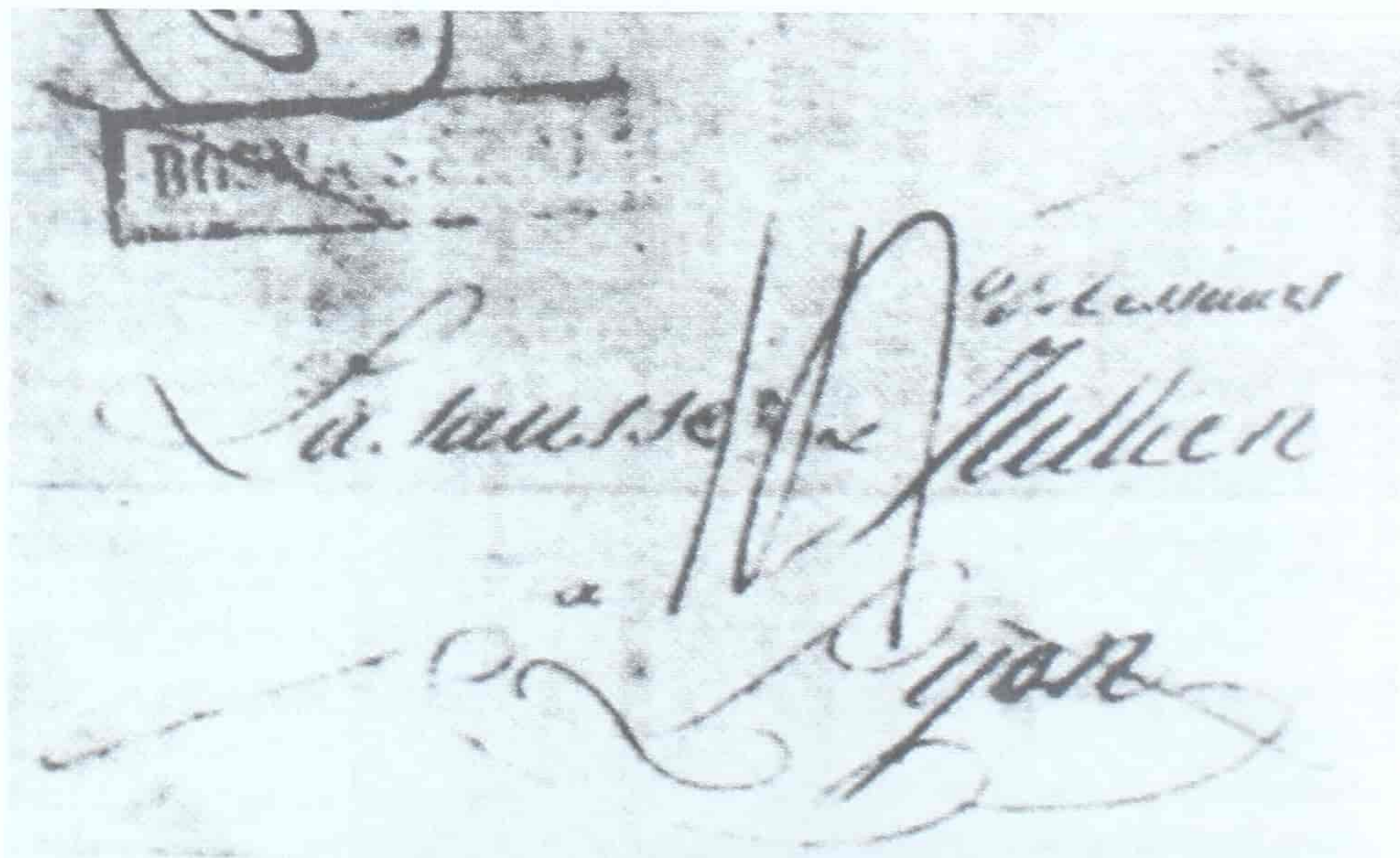
Slika 5. Pismo francuske levantske pošte upućeno iz Skadra

Za sam kraj izlaganja ostavljen je prostor da se kaže nešto više o relaciji Sarajevo-Lion, poštanskom uredu u francuskoj konzularnoj agenciji u Sarajevu i sačuvanim pismima, naravno, onolikom količinom saznanja kojom raspolažemo.

Najznačajniju činjenicu u filatelističkom smislu predstavlja upotreba poštanskog žiga BOSNA-SERAI. To je prvi poštanski žig upotrebljen na tlu Bosne i Hercegovine, a verovatno i na svim prostorima bivše Jugoslavije koji su u to vreme još pripadali Otomanskom carstvu (Srbija, Crna Gora, Makedonija i BiH).

Oskudni lokalni istorijski podaci govore da je francuskom konzulu u Travniku povereno da organizuje konzularnu agenciju kao i poslove u vezi sa poštanskom manipulacijom u Sarajevu, toj važnoj tački u prolazu karavana i pošte sa Istoka prema Francuskoj. Važnost Sarajeva u celom projektu vidi se upravo u tome što je u njemu bio jedan od pet pravih poštanskih biroa na celoj poštanskoj liniji i sprovedenim pravcima.

Kao što je već rečeno sačuvana su četiri pisma iz Sarajeva koja idu u Lion. Žigosana su u polasku tim retkim poštanskim žigom. Jedno od ta četiri pisma opisao je M.Rašić u svom poznatom članku "Pošte u BiH u vreme turske uprave" u filatelističkim časopisima u Zagrebu i Beogradu. U vreme pisanja ovog članka smatralo se da postoje dva takva pisma. Rašić ih detaljno opisuje. Oba pomenuta pisma (od 8. maja 1813. godine i 1. juna 1813. godine) su bila vlasništvo Amerikanca W.E.Waste koji je inače odličan poznavalac poštanske istorije BiH. Dajemo fotokopiju jednog od tih pisama.

Slika 6. Pismo iz Sarajeva za Lion sa poštanskim žigom Sarajeva objavljeno od strane M.Rašića

Pisac ovih redova imao je mogućnost da vidi još dva originalna pisma iz okvira ove teme koja su poslata iz Sarajeva za Lion.

Uporedjenjem ovih vidjenih pisama i fotokopije pisma u članku M.Rašića može se uočiti mnogo identičnosti. Sva pisma su snabdevena poštanskim žigom Sarajeva u polasku, i dezinfikovana istim postupkom (nijedno nema na sebi žig "TURQUIE") i pisana u veoma kratkom vremenskom razmaku (maj - juni 1813. godine).

Literatura

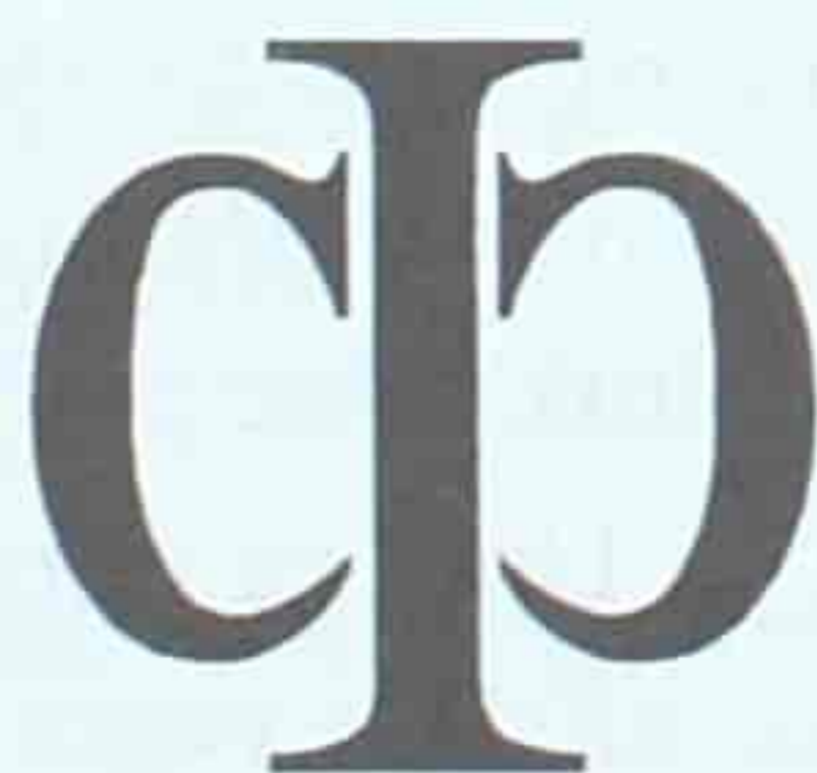
1. Luciano De Zanche: "Francuska pošta za Levant u doba Napoleona 1812-1813"; članak objavljen na francuskom jeziku u reviji za poštansku istoriju "CURSOIRES".
2. Mirko Rašić: "Turske pošte na području Jugoslavije"
3. Nikola Gulan: "Pošte u Dalmaciji i Ilirskim provincijama za vreme francuske vladavine 1806-1814; PTT Arhiv broj 8, Beograd

SAVEZ FILATELISTA SRBIJE

Sremska 6, Beograd

tel: 011/ 638-751, e-mail: philserb@EUnet.yu

ČASOPIS

FILATELISTA

LITERATURA • IZLOŽBE • SUSRETI

OKUPLJA KLUBOVE FILATELISTA SRBIJE

VOJNE POŠTE KRALJEVINE JUGOSLAVIJE

dr Vojin Višacki

Abstrakt

Državnom uredbom o mobilizaciji 2. aprila 1941. godine bila su izdata uputstva o postupku Ptt ustanova za slučaj mobilizacije.

Sve vojne pošte zaključno sa divizijskim (prema formaciji vojske) dobile su svoj broj koji zamenjuje njihov pravi formacijski naziv.

Jedinicama operativne vojske van nadležnosti vojnih pošta, poštanske pošiljke su isporučivale državne pošte.

Za adresiranje ovih pošiljaka trebalo je naziv mesta u kome se nalazi državna pošta zameniti brojem iz serije.

Sve jedinice operativne vojske prema iznetom sastavu bile su podeljene u četiri grupe: A, B, V i G.

Prilikom adresiranja na pošiljkama, umesto pravog naziva jedinice ispisivan je njen poštanski broj i broj nadležne pošte i to u vidu razlomka. U brojitelju se ispisivao broj vojne pošte, a u imenitelju poštanski broj jedinice.

U radu je dat pregled brojeva vojnih pošta i poštanskih brojeva komandi i jedinica:

Za vojnu poštu		Za vojnu poštu	
Selce postojao je broj	38	Rijeka Crnojevića postojao je broj	51
Šibenik postojao je broj	58	Novi Sad postojao je broj	68
Split postojao je broj	46	Ohrid postojao je broj	26
Kumbor postojao je broj	59		

Jedinice pod komandom vazduhoplovstva primale su poštanske pošiljke od svojih baza kojima su bile dodeljene za snabdevanje. Poštu bazama su isporučivale državne pošte. Neletačkim jedinicama u sastavu vazduhoplovnih baza poštanske brojeve je određivao komandant baze (iz serije brojeva od 1 do 99).

Uoči izbijanja Drugog svetskog rata 1939. godine u generalštabu vojske Kraljevine Jugoslavije razmišljalo se o formiranju vojnih pošta. To je i učinjeno pa je 20.5.1940. godine propisan "Pravilnik ratne poštanske službe"(1)

Ovim Pravilnikom zamenjen je: Uput za ratnu poštansku službu od 12.5.1923. godine; Pravilnik ratne poštanske službe vojnih pošta od 25.4.1923. godine i Pravilnik ratne poštanske službe od 1.3.1938. godine.

Novi Pravilnik je sadržao 53 člana koji su obuhvatali opšte i posebne odredbe o "Manipulaciji vojnim poštanskim pošiljkama".

Na osnovu Uredbe o državnoj mobilizaciji 2.4.1941. godine bila su izdata uputstva o postupku ptt ustanova za slučaj mobilizacije. (2)

Uputstvo za poštansku službu

Uputstvo je donelo Saobraćajno odeljenje Glavnog Đeneralštaba 25.2.1939. godine.(3)

Sve vojne pošte zaključno sa divizijskim, predviđene Uredbom o formaciji vojske, imaju svoj broj koji zamenjuje njihov pravi formacijski naziv.

Primer: pošta Savske divizije ima broj 25, prema tome njen je naziv "Vojna pošta 25".

Sve jedinice operativne vojske u mobilno i ratno doba imaju svoj poštanski broj koji zamenjuje njen pravi formacijski naziv.

Brojevi vojnih pošta i poštanski brojevi jedinica stalni su i ne menjaju se bez potrebe.

Jedinicama operativne vojske, van nadležnosti vojnih pošta, raspoređenim u pojedinim mestima u zemlji, poštanske pošiljke isporučuju državne pošte po odredbama Pravilnika za unutrašnju poštansku službu koje važe za vojne pošiljke.

Adresovanje ovih pošiljaka vrši se na isti način kao i onih koje se otpremaju putem vojnih pošta. Naziv mesta u kome se nalazi državna pošta koja vrši isporuku pošiljaka jedinicama, zamenjuje se brojem iz serije.

Brojevi vojnih pošta i poštanski brojevi jedinica

Ovi su brojevi određivani na sledeći način:

a) Sve jedinice operativne vojske u sastavu:

- Vrhovne komande,
- operativnih armija,
- operativnih divizija,
- konjičkih divizija,
- planinskih odreda,
- Kraljevske garde,
- Boke Kotorske i
- Šibenika

bile su podeljene u četiri grupe: A,B,V i G;

b) jedinice iz grupe A dobijaju brojeve od 1 do 20, a po potrebi mogli su se uzeti i brojevi od 21 redom dalje;

c) jedinice iz grupe B dobijaju brojeve od 21 do 99;

d) jedinice iz grupe V u sastavu:

- Vrhovne komande od 261 do 320 i od 370 do 380,

- operativnih armija od 100 do 260,
- operativnih divizija od 61 do 99,
- konjičkih divizija od 41 do 60,
- planinskih I i II od 21 do 40,
- Kraljevske garde od 361 do 362,
- Boke Kotorske od 321 do 340,
- Šibenika od 341 do 350;

e) jedinice iz grupe G dobijaju brojeve od 1 do 99.

Raspored jedinica po grupama autor daje i za "Uputstva za poštansku službu".

Glavno je bilo paziti da pri davanju poštanskih brojeva jedinicama iz grupe A i V, da dve ili više jedinica u nadležnosti jedne vojne pošte ne dobiju isti broj.

U slučaju – prilikom premeštanja jedinica bilo koje od četiri navedene grupe iz nadležnosti jedne vojne pošte u nadležnost druge – da dve ili više jedinica imaju isti broj, onda jedinica koja je pridošla dobijala nov broj iz serije svoje grupe i to onaj koji nije zauzet u jedinici koja je pridodata.

Na primer:

Štab 92. pešadijskog puka ima broj 6 i iz nadležnosti pošte Unske divizije premešten je u nadležnost pošte Savske divizije, štab 33. konjičkog divizionu u nadležnost pošte Savske divizije ima takodje broj 6; u tom slučaju štab 92. pešadijskog puka dobija nov broj 12.

U ovakvim i sličnim slučajevima nove poštanske brojeve jedinica određuju starešine kojima su vojne pošte neposredno potčinjene.

Sve poštanske pošiljke za ljudstvo jedinica Ratne mornarice i pomorskog vazduhoplovstva otpremale su državne pošte svojim sredstvima:

- za jedinice Severnog sektora pomorske odbrane trebalo ih je dostavljati državnoj pošti u Selcu;
- za jedinice Južnog sektora pomorske odbrane trebalo ih je dostavljati državnoj pošti u Hercegovom;
- za jedinice srednjeg sektora pomorske odbrane trebalo ih je dostavljati državnoj pošti u Šibeniku;
- za jedinice Rečne flotile trebalo ih je dostavljati državnoj pošti u Novom Sadu;
- za jedinice Jezerske flotile na Skadarskom jezeru trebalo ih je dostavljati državnoj pošti u Rijeci Crnojevića;
- za jedinice Jezerske flotile na Ohridskom jezeru trebalo ih je dostavljati državnoj pošti u Ohridu.

Dalje, do isporuke jedinicama Ratne mornarice, trebalo je da ih otpremaju državne pošte svojim sredstvima na način koji odredi komandant Ratne mornarice.

Poštanske brojeve jedinica Ratne mornarice i pomorskog vazduhoplovstva odredjivao je komandant Ratne mornarice na osnovu sledećih podataka:

- za jedinice ratne mornarice i pomorskog vazduhoplovstva uzimali su se brojevi od 11 i dalje redom;
- pošiljke koje su se upućivale preko državne pošte u Selcu nosile su brojčanu oznaku 38;
- pošiljke koje su se upućivale preko državne pošte u Šibeniku nosile su brojčanu oznaku 58;
- pošiljke koje su se upućivale preko državne pošte u Herceg Novom nosile su brojčanu oznaku 59;
- pošiljke koje su se upućivale preko državne pošte u Novom Sadu nosile su brojčanu oznaku 68;
- pošiljke koje su se upućivale preko državne pošte u Rijeci Crnojevića nosile su brojčanu oznaku 51;
- pošiljke koje su se upućivale preko državne pošte u Ohridu nosile su brojčanu oznaku 26.

Ove su se oznake ispisivale u brojitelju adrese.

- Poštanske pošiljke koje su bile upućivane jedinicama Primorske armijske oblasti, otpremale su državne pošte svojim sredstvima i dostavljale ih državnoj pošti u Mostaru koja ih je onda isporučivala jedinicama. Ove su pošiljke nosile brojčanu oznaku 70.
- Poštanske pošiljke koje su bile upućivane jedinicama III armijske oblasti bile su dostavljane državnoj pošti u Skoplju. Ove su pošiljke nosile brojčanu oznaku 62.
- Poštanske pošiljke koje su bile upućivane jedinicama u sastavu Banatskog odreda bile su dostavljane državnoj pošti u Čoki. Ove su pošiljke nosile brojčanu oznaku 73.
- Poštanske pošiljke koje su bile upućivane jedinicama u sastavu I odreda bile su dostavljane državnoj pošti u Novom Sadu. Ove su pošiljke nosile brojčanu oznaku 72.
- Poštanske pošiljke koje su bile upućivane jedinicama u sastavu Podgoričkog odreda bile su dostavljane državnoj pošti u Podgorici. Ove su pošiljke nosile brojčanu oznaku 74.

Poštanske pošiljke upućivane jedinicama operativne vojske rasporedjenim u Sarajevu, Banjaluci, Tuzli, Prijedoru, Kragujevcu i Valjevu, otpremale su državne pošte svojim sredstvima i dostavljale ih državnim poštama u tim mestima koje su ih isporučivale jedinicama.

Ove pošiljke nosile su brojčane oznake:

- pošiljke za jedinice u Sarajevu 82;

- pošiljke za jedinice u Banja Luci 83;
- pošiljke za jedinice u Tuzli 92;
- pošiljke za jedinice u Prijedoru 91;
- pošiljke za jedinice u Kragujevcu 90 i
- pošiljke za jedinice u pošiljke za jedinice u Valjevu 93.

U adresama na pošiljkama koje su se upućivale licima operativne vojske na vojišnoj prostoriji, mesto pravog naziva jedinice kojoj pripadaju, ispisivao se njen poštanski broj i broj nadležne vojne pošte i to u vidu razlomka.

U brojitelju se ispisivao broj vojne pošte u čiju nadležnost spada jedinica.

U imenitelju se ispisivao poštanski broj jedinice.

Jedinice iz grupe G imale su u imenitelju dva broja, tj. svoj sopstveni i jedinice iz grupe A u čijem su sastavu. U tom slučaju najpre se ispisuje broj jedinice broj jedinice iz grupe A, a potom sopstveni. Brojevi su se ispisivali odvojeno, rastavljeni vodoravnom crtom.

Na primer, pešadijski podnarednik Marković B. Petar pripada 6. četi 36 pešadijskog puka; nadležna vojna pošta za 36. pešadijski puk je pošta Savske divizije čiji je broj 25; štab 36. pešadijskog puka ima broj 5, a njegova 6. četa 43, stoga adresa glasi: Vojna pošta broj 25/5-43.

Komande kojima je bilo dato ovo uputstvo sa spiskovima poštanskih brojeva jedinica, saopštavale su poštanske brojeve potčinjenim i pridodatim jedinicama, ukoliko se na njih odnosilo, putem zapovesti.

Praktično, brojevi jedinica su ispisivani na ceduljicama i deljeni ljudstvu.

Svaka jedinica pri izlasku iz nadležnosti jedne vojne pošte i pri ulasku u nadležnost druge bila je dužna da o tome izvesti (odmah i neposredno) staru i novu poštu, a pri tome jedinica prima broj nove pošte.

PREGLED

rasporeda jedinica po grupama (4)

Grupa	JEDINICA
A	Štab puka: pešadijskog, artiljerijskog, konjičkog, vazduhoplovnog, železničkog (tehničkog, saobraćajnog, rezervnog i radničkog), dopunskog, radničkog;
	Štab bataljona: mitraljeskog, bornih kola, hemijskog, reflektorskog, pionirskog, pontonirskog, za teške mostove, elektromašinskog, vodosnabdevačkog, za vezu, za žičane železnice, automobilskog, vozarskog, velosipedskog, planinskog, dopunsko planinskog, mešovitog bataljona Šibenika, saobraćajnog Boke Kotorske, artiljerijskih zaprega Boke Kotorske, inženjerskog Boke Kotorske, radničkog;

Grupa	JEDINICA
	Štab divizion: artiljerijskog (u sastavu Vrhovne komande i Boke Kotorske i Šibenika), bacača, protivaeroplanskog, konjičkog, dopunskog konjičkog, konjičke artiljerije, planinske artiljerije;
	Štab odseka artiljerije Boke Kotorske;
	Štab artiljerijske grupe Šibenika;
	Štab mostovog trenaja;
B	Štab vazduhoplovne grupe (samostalne i armijske)
V	Sve vojne pošte predviđene formacijom
	Štab: Vrhovne komande (K.o.v.), Komande pozadine Vrhovne komande, grupe armija, operativne armije, armijske oblasti (III i Primorske), operativne divizije, konjičke divizije, vazduhoplovne divizije, odreda (planinskog i I i II), Kraljeve garde, konjičke brigade, vazduhoplovne brigade, pontonirske grupe, pešadije, artiljerije, Boke Kotorske, Šibenika;
	Stan štaba: Vrhovne komande, Komande pozadine Vrhovne komande, grupe armija, operativne armije, armijske oblasti (III i Primorske), operativne divizije, konjičke divizije, vazduhoplovne divizije, planinskog odreda, Kraljeve garde, Boke Kotorske, Šibenika;
	Četa: mernička, za vezu, hemijska, maskirna, mitraljeska (divizijska), bolničarska, reflektorska Šibenika, artiljerijskih zaprega Šibenika, dopunska artiljerijska, pekarska (armijske i Boke Kotorske), mesarska Boke Kotorske, zanatlijska Boke Kotorske, muzike Kraljeve garde, automobilska Kraljeve garde;
	Polueskadron za vezu Kraljeve garde;
	Ustanove: Veliki vojni sud, Vojni sud za oficire, Vojno-državno tužilaštvo vojnog suda za oficire, Vojno-disciplinski sud, sva slagališta, Glavni stočni depo, Centar za snabdevanje vodom, sanitetski vozovi, sve bolnice, marvene bolnice, pokretne artiljerijske radionice, vojni sudovi operativnih divizija, vojno-državna tužilaštva divizijskih vojnih sudova, divizijska zavojišta.
G	Svi sastavni delovi jedinica iz grupe A

Napomena: U cilju celishodnije organizacije poštanske službe u mobilnom i ratnom stanju kod jedinica i ustanova operativne mornarice za isporuku poštanskih pošiljaka bila je predviđena i državna pošta u Splitu. Sve poštanske pošiljke za ljudstvo operativne mornarice koje je trebalo dostavljati preko te pošte, nosile su u brojitelju adrese oznaku 46.

U istom cilju bila je predviđena i državna pošta u Kumboru mesto državne pošte u Herceg Novom.(5)

UPUTSTVO

za ratnu poštansku službu u mornarici (6)

1. Na oglas mobilizacije i rata sve će se poštanske pošiljke, namenjene operativnim jedinicama Mornarice, adresirati na način, da se iz adrese ne može saznati formacijski naziv jedinice niti gde se ona nalazi.

Na poštanske će se pošiljke i to na mestu gde inače stoji geografski naziv komande (jedinica) staviti samo "Vojna pošta", a za bližu oznaku dodaće se razlomak (razlomak = brojitelj/imenitelj) čiji sastav objašnjavaju sledeći primeri:

a) Baražnoj bateriji Kumbor staviće se adresa:

"Vojna pošta $\frac{59}{- -}$ ".

Brojka u brojtelju razlomka (59) označava poštu u Kumboru; prva brojka u imenitelju (-) je poštanski broj komande podvodnog oružja kao celine, a druga brojka u imenitelju (-) označava organiski deo komande podvodnog oružja i upotrebljavaće se samo u većim komandama radi lakše podele pošte.

b) Pošta za "T 3" adresiraće se:

"Vojna pošta $\frac{58}{- -}$ ".

58 je oznaka pošte za Šibenik koja će biti centralna pošta za sve flotne jedinice; prva brojka u imenitelju je oznaka flote, a druga je oznaka torpiljarke "T 3".

U prvom primeru vojnom licu u sastavu Baražne baterije Kumbor staviće se sledeća adresa:

"Vojna pošta $\frac{59}{27 - 3}$ ".

U drugom slučaju pošta za motornu torpiljerku "Suvobor" adresiraće se:

"Vojna pošta $\frac{58}{11 - 23}$ ".

2. Brojevi vojnih pošta i poštanski brojevi jedinica stalni su a menjati ih može, u toku rata, samo komanda pozadine preko svoje komande PT službe. U slučaju da komanda i jedinica za vreme rata budu premeštene ili dislocirane ona je dužna da u staroj pošti ostavi novi broj vojne pošte.

3. Pregled brojeva vojnih pošta i poštanskih brojeva komanda i jedinca mornarice priključen je ovom uputstvu uz sledeće napomene:

- a) U pregledu su izostavljene: Pomorska vojna akademija, Pomorski arsenal, Mašinska škola mornarice, Artiljerijska škola mornarice, Stalna mornarička bolnica, Hidrografski institut mornarice, Artiljerijsko tehnički zavod mornarice i postojeće izvidne stanice iz razloga, što to nisu operativne komande i ustanove čije nazive i mesta bi trebalo držati u tajnosti, već su ista u miru poznata.
- b) Flotnim jedinicama koje neće biti u Šibeniku otpremaće pošiljke pošta Šibenik svojim sredstvima do vojne pošte Kumbor ili Split odnosno Selce. Podatke o mestu boravka jedinica davaće Mornarička izvidnička komanda na traženje pošti u Šibeniku. Ovakve će se poštanske pošiljke otpremati novoj vojnoj pošti samo u slučaju stalne ili duže dislokacije plovne jedinice. U protivnom, pošta će sačekati jedinicu u Šibeniku.

Analogno, postupaće se sa jedinicama pomorskog vazduhoplovstva. Podatke o mestu boravka jedinica davaće pošti u Kumboru 3. hidroplanska komanda, a pošti u Šibeniku Mornarička izvidnička komanda.

- c) Komande i plovne jedinice primaju preko svog odredjenog podoficira svu poštu koja se odnosi kako na samu komandu tako i na potčinjene jedinice. Internu otpremu pošte medju jedinicama vršiće komande sopstvenim sredstvima. Isto tako će jedinice Mornaričke izvidničke komande, ali koje budu imale zbog važnosti svoje brojčane oznake, vršiti isporuku pošte i za centrale Klinci, Šibenik ili Selce, svaka u svom sektoru odbrane prema potrebi i prilikama.

Ukoliko komanda naznači dve ili više prvih brojki onda njihove pošiljke ne dolaze uopšte u komandu jer ih pošta dalje upućuje onamo kuda treba. Tako će morati da postupi i sa njenim izvidnim stanicama, sektorima pomorske odbrane sa daleko dislociranim baterijama itd.

Prema izloženom mogao bi na primer komandant Mornarske komande da postupi na sledeći način: on će tražiti da mu se rezervišu tri prve brojke u imenitelju i to:

- a) jednu za delove Mornarske komande u Šibeniku sa sledećim drugim brojkama:

Štab $\frac{58}{X1 X1-1}$

Stručna podoficirska škola $\frac{58}{X1 X1-2}$

Baza borbenih čamaca $\frac{58}{X1 - 3}$

1. brod Neretva $\frac{58}{X1 - 4}$

neka veća stalno dodeljena plovna jedinica itd. $\frac{58}{X1 - 5}$

b) jednu za Mornarički odred i Flankirnu bateriju Rogoznica sa dve druge brojke:

Mornarički odred Rogoznica $\frac{58}{X2 - 1}$

Flankirna baterija Rogoznica $\frac{58}{X2 - 2}$

c) jednu Flankirnu bateriju Sustipan bez druge brojke:

Flankirna baterija Sustipan $\frac{58}{X3}$

Pregled brojeva vojnih pošta
i poštanskih brojeva komandi i jedinica mornarice. (7)

Red. broj	Naziv jedinica	Brojčana oznaka vojne pošte
	Vojna pošta Selce	broj 38
	Pomorska odbrana Selce	
1.	Štab	38/33 - 1
2.	Minerski baražni odred	38/33 - 2
3.	Flankirna baterija	I38/33 - 3
4.	Flankirna baterija	II38/33 - 4
5.	Flankirna baterija	III38/33 - 5
6.	Flankirna baterija	IV38/33 - 6
7.	Flankirna baterija	V38/33 - 7
8.	Popisni drageri broj: 1,2,3,	38/33 - 8
	Vojna pošta Selce	broj 38
	Mornarička izvidnička komanda	
1.	Izvidnička centrala Selce	38/12 - 1
2.	Tehničko telegrafski vod izvidničke centrale Selce	38/12 - 2
3.	Tranzitna stanica Krk	38/12 - 3
4.	Pokretna signalna stanica broj 1	38/12 - 4
5.	Pokretna bežična stanica broj 1	38/12 - 5

Red. broj	Naziv jedinica	Brojčana oznaka vojne pošte
	Vojna pošta Šibenik	broj 58
1.	Štab flote	58/20 - 1
2.	58/20 - 2
3.	"Dubrovnik"	58/20 - 3
4.	"Beograd"	58/20 - 4
5.	"Zagreb"	58/20 - 5
6.	"Ljubljana"	58/20 - 6
7.		58/20 - 7
8.		58/20 - 8
9.	"Orjen"	58/20 - 9
10.	"Velebit"	58/20 - 10
11.	"Dinara"	58/20 - 11
12.	"Triglav"	58/20 - 12
13.	"Suvobor"	58/20 - 13
14.	"Rudnik"	58/20 - 14
15.	"Kajmakčalan"	58/20 - 15
16.	"Durmitor"	58/20 - 16
17.		58/20 - 17
18.		58/20 - 18
19.	"T 1"	58/20 - 19
20.	"T 3"	58/20 - 20
21.	"T 5"	58/20 - 21
22.	"T 7"	58/20 - 22
23.	"T 8"	58/20 - 23
24.	"Dalmacija"	58/20 - 24
25.	"Jastreb"	58/20 - 25
26.	"Sokol"	58/20 - 26
27.	"Galeb"	58/20 - 27
28.	"Orao"	58/20 - 28
29.	"Labud"	58/20 - 29
30.	"Kobac"	58/20 - 30
31.	"Marjan"	58/20 - 31
32.	"Meljine"	58/20 - 32
33.	"Mosor"	58/20 - 33
34.	"Mljet"	58/20 - 34
35.	"Uskok"	58/20 - 35
36.	"Četnik"	58/20 - 36
37.	"Zmaj"	58/20 - 37
38.	"Hvar"	58/20 - 38
39.	"Sitnica"	58/20 - 39
40.	"Spasilac"	58/20 - 40
41.	"Silni"	58/20 - 41
42.	"Jaki"	58/20 - 42
43.	"Lovćen"	58/20 - 43
44.		58/20 - 44
45.		58/20 - 45

Red. broj	Naziv jedinica	Brojčana oznaka vojne pošte
46.		58/20 - 46
47.		58/20 - 47
48.	Štab I divizije motornih torpiljarki	58/20 - 48
49.	Štab II divizije motornih torpiljarki	58/20 - 49
50.		58/20 - 50
51.		58/20 - 51
52.		58/20 - 52
53.		58/20 - 53
54.		58/20 - 54
	Mornarska komanda:	
1.	Štab	58/22 - 1
2.	"Krka"	58/20 - 2
3.	"Neretva"	58/22 - 3
4.	Popisna topovnjača II	58/20 - 4
5.	Popisna topovnjača II	58/22 - 5
6.	Popisni drageri 4, 5, 6, 7, 8, 9	58/20 - 6
7.	Brodovi finans. kontr. dodeljeni Srednjem sektoru	58/22 - 7
8.	Mornarski odred Rogoznica	58/20 - 8
9.	Flankirna baterija Rogoznica	58/22 - 9
10.	Baza borbenih čamaca	58/20 - 10
	Pomorsko vazduhoplovstvo:	
1.	2. hidroplanska komanda	58/21 - 1
2.	5. hidroplanska eskadrila	58/20 - 2
3.	25. hidroplanska eskadrila	58/21 - 3
4.	26. hidroplanska eskadrila	58/20 - 4
5.	Pomoćna hidroplanska eskadrila	58/21 - 5
6.	Hidroplanska stanica Vodica	58/15
	Mornarička izvidnička komanda:	
1.	Mornarička izvidnička komanda Šibenik	58/16
2.	Izvidnička centrala Šibenik	58/17 - 1
3.	Tehničko telegrafski vod izvidničke centrale Šibenik	58/17 - 2
4.	Pokretna signalna stanica broj 2	58/17 - 3
5.	Pokretna bežična stanica broj 2	58/17 - 45
	Pomorska obalna komanda:	
1.	Pomorska obalna komanda	58/18
	Vojna pošta Split	broj 46
	Pomorsko vazduhoplovstvo:	
1.	Pomorsko vazduhoplovna škola	46 - 32
2.	Meteorološka centrala pomorskog vazduhoplovstva	46 - 34
3.	Flankirna baterija Sustjepan	46 - 19
	Vojna pošta Kumbor	broj 59
	Komanda podvodnog oružja:	
1.	Štab	59/11 - 1
2.	Četa komande podvodnog oružja	59/11 - 2
3.	Odeljenje komande podvodnog oružja	59/11 - 3
4.	Četa odeljenja komande podvodnog oružja	59/11 - 4

Red. broj	Naziv jedinica	Brojčana oznaka vojne pošte
5.	Flankirna baterija Kobila	59/11 - 5
6.	Lansirna stanica Kobila	59/11 - 6
7.	Flankirna baterija Kabala	59/11 - 7
8.	Lansirna stanica Kabala	59/11 - 8
9.	Baražna baterija Kumbor	59/11 - 9
10.	"D2"	59/11 - 10
11.	"Snažni"	59/11 - 11
12.	"Marljivi"	59/11 - 12
13.	"Vila"	59/11 - 13
14.	"Jadran"	59/11 - 14
	Pomorsko vazduhoplovstvo:	
1.	Štab pomorskog vazduhoplovstva	59/30
2.	3. hidroplanska komanda	59/31 - 1
3.	1. hidroplanska eskadrila	59/31 - 2
4.	2. hidroplanska eskadrila	59/31 - 3
5.	20. hidroplanska eskadrila	59/31 - 4
6.	21. hidroplanska eskadrila	59/31 - 5
	Mornarička izvidnička komanda:	
1.	Izvidnička centrala Klinci	59/14 - 1
2.	Tehničko telegrafski vod izvidničke centrale Klinci	59/14 - 2
3.	Pokretna signalna stanica broj 3	59/14 - 3
4.	Pokretna signalna stanica broj 4	59/14 - 4
5.	Pokretna signalna stanica broj 5	59/14 - 5
6.	Pokretna bežična stanica broj 3	59/14 - 6
7.	Telegrafsko slagalište Mor.izv.kde.	59/14 - 7
	Podmornička flotila:	
1.	Baza podmorničke flotile	59/24 - 1
2.	Štab podmorničke flotile	59/24 - 2
3.	"Hrabri"	59/24 - 3
4.	"Nebojša"	59/24 - 4
5.	"Smeli"	59/24 - 5
6.	"Osvetnik"	59/24 - 6
	Vojna pošta Rijeka Crnojević	broj 51
1.	Mornarički odred na Skadarskom jezeru	51/27
	Vojna pošta Novi Sad	broj 68
	Rečna flotila:	
1.	Štab	68/25 - 1
2.	Komandni brod	68/25 - 2
3.	"Vardar"	68/25 - 3
4.	"Drava"	68/25 - 4
5.	"Sava"	68/25 - 5
6.	"Morava"	68/25 - 6
7.	"Dragor"	68/25 - 7
8.	Pomoćna vedeta D M 4	68/25 - 8
9.	Pomoćna vedeta D M 5	68/25 - 9
10.	Pomoćna vedeta D M 6	68/25 - 10

Red. broj	Naziv jedinica	Brojčana oznaka vojne pošte
11.	Pomoćna vedeta D M 16	68/25 - 11
12.	Finansijski brod "Zmaj"	68/25 - 12
13.	Minerski baražni odred	68/25 - 13
14.	"Šabac" i 1. minerska grupa	68/25 - 14
15.	"Sisak" i 2. minerska grupa	68/25 - 15
16.	1. baražno odeljenje	68/25 - 16
17.	2. baražno odeljenje	68/25 - 17
18.	"Cer" i rečni tren	68/25 - 18
19.	Bolnički brod	68/25 - 19
20.	Bolnički tren	68/25 - 20
21.	Baza rečne flotile	68/25 - 21
	Vojna pošta Ohrid	broj 26
1.	Mornarički odred Ohrid	26/29 - 1
2.	"Graničar"	26/29 - 2
3.	"Stražar"	26/29 - 3
4.	Odeljenje u Asamatama	26/29 - 4

Pomorski arsenal

U slučaju mobilizacije i rata trebalo je da produži svoje dejstvo i ostane kompaktno, a nije imao detašovanih i dislociranih jedinica, stoga je bilo potrebno da se za ovu komandu rezerviša samo jedna brojka u imenitelju. Druge brojke u imenitelju bile su sledeće:

Red. broj	Naziv jedinica	Brojčana oznaka vojne pošte
1.	Štab arsenala	59/X1 - 1
2.	Vojno-pomorsko odeljenje i popisne plovne jedinice	59/X1 - 13
3.	Vatrogasna četa	59/X1 - 14
4.	1. četa pomorskog arsenala	59/X1 - 2
5.	2. četa pomorskog arsenala	59/X1 - 3
6.	3. četa pomorskog arsenala	59/X1 - 4
7.	Tehnički zavod Pomorskog arsenala	59/X1 - 5
8.	Gradjevinsko odeljenje Pomorskog arsenala	59/X1 - 6
9.	Intendantura Pomorskog arsenala	59/X1 - 7
10.	Glavno mornaričko slagalište	59/X1 - 8
11.	Odsek za ispitivanje materijala Pomorskog arsenala	59/X1 - 9
12.	Slagalište pomorskih karata i instrumenata	59/X1 - 10
13.	4. četa pomorskog arsenala	59/X1 - 11
14.	Ambulanta pomorskog arsenala	59/X1 - 12

Rad je baziran na osnovu Uredbe o formaciji mornarice u mobilno i ratno doba. U cilju da bi se pošta za vreme rata mogla što lakše razdeliti za pojedine ustanove Pomorskog arsenala, uzeti su pojedini logori kako je to označeno u Prilogu I uz Uput za izvodjenje formacije mornarice. Medjutim prilog I uz Uput nije bio priložen u arhivskoj dokumentaciji. Pošto Vojno-pomorsko odeljenje i Vatrogasna četa nema logora, uzeta je druga brojka u imenitelju kao broj 13 i 14. (8)

Red. broj	Naziv jedinica	Brojčana oznaka vojne pošte
	Brojčane oznake vojnih pošta za izvidničke ustanove u ratno doba. (9) Dopuna	
1.	Izvidna stanica "Ulcinj"	51/X1
2.	Izvidna stanica "Platamone"	59/X1
3.	Izvidna stanica "Obosnik"	59/X2-1
4.	Izvidna stanica "Oštri rt"	59/X4
5.	Izvidna stanica "SRJG"	59/X5
6.	Izvidna stanica "Šipanj"	59/X6
7.	Izvidna stanica "Mljet"	59/X7
8.	Izvidna stanica "Vela Luka"	58/X1
9.	Izvidna stanica "Hum" (Lastovo)	58/X2
10.	Izvidna stanica "Hvar"	58/X3
11.	Tranzitna stanica "Sustipan"	58/X4
12.	Izvidna stanica "Movar"	58/X5
13.	Izvidna stanica "Sveta Ana"	58/X6-3
14.	Izvidna stanica "Sveti Nikola" (Hvar)	58/X6-4
15.	Izvidna stanica "Žirje"	58/X87
16.	Izvidna stanica "Murter"	58/X8
17.	Izvidna stanica "Grpaščak"	58/X9
18.	Izvidna stanica "Sveti Mihovil"	58/X10
19.	Izvidna stanica "Bonaster"	58/X11
20.	Izvidna stanica "Ljubač"	58/X12
21.	Izvidna stanica "Rab"	38/X1
22.	Izvidna stanica "Omišalj"	38/X2

Uputstvo za ratnu poštansku službu u vazduhoplovstvu (10)

Jedinice pod Komandom vazduhoplovstva primale su poštanske pošiljke od svojih baza kojima su dodeljene na snabdevanje.

Sve poštanske pošiljke koje su se upućivale ovim jedinicama isporučivale su njihovim bazama državne pošte u mestima navedenim u prilogu 2. Medjutim, ovaj prilog nije bio priključen grupi dokumenata.

Državne pošte su otpremale ove pošiljke svojim sredstvima i bez posredovanja sabirnih pošta.

Neletačkim jedinicama u sastavu vazduhoplovnih baza poštanske brojeve odredjivao je Komandant baze iz serije brojeva od 1 do 99.

Adresovanje poštanskih pošiljaka koje su se upućivale jedinicama pod Komandom vazduhoplovstva vojske i u sastavu vazduhoplovnih baza vršilo se na isti način kao i onih koje su se otpremale putem vojnih pošta tj. naziv mesta u kome se nalazila državna pošta koja je vršila isporuku pošiljaka vazduhoplovnoj bazi, zamenjivao se brojem iz serije brojeva rezervisanih za jedinice grupe B. Ovaj se broj ispisivao u brojitelju adrese, a u imenitelju se ispisivao poštanski broj jedinice. Serije brojeva date su u tekstu koji se odnosi na "Uputstvo za poštansku službu".

Napomena: autoru su nepoznata mesta u kojima su se nalazile državne pošte navedene u prilogu broj 2. Ako se nadje ovaj dokumenat, autor će ga naknadno objaviti.

./.

U aprilskom ratu, bombardovanjem većih naseljenih mesta, ptt veze bile su već prvog dana potpuno paralisane i funkcionisale su samo na kraćim relacijama. Ovo je bila posledica pogrešne i nesavremene koncepcije organizacije veze u ratnim uslovima jer se predviđalo postavljanje komandi i štabova na glavnim komunikacijama i mestima u kojima su za vreme mira bile pošte. Ovakva je koncepcija bila zastarela još iz ranijih ratova pa je u Kraljevini prihvaćen pogrešan i nazadan stav najviših vojnih organa prema ulozi veze pa se smatralo da će osnovno i glavno sredstvo veze u budućem ratu biti kurir i postojeći mirnodopski ptt sistem.

Arhivska gradja:

1. Ptt "Vjesnik", broj 14, 16.7.1940. godine, biblioteka Ptt muzeja u Beogradu;
2. Vojno istorijski institut JNA, Beograd, k.139, f.2, d.12/1-3;
3. Isto, k. 389, f.2, d.8/1-7;
4. Isto, k. 389, f.2, d.8/8;
5. Isto, k. 389, f.2, d.8/3;
6. Isto, k. 389, f.2, d.8/8;
7. Isto, k. 389, f.1, d.14/2; d.16/1; d.24/1; d.25/1-2; d.26/1; d.26/2; d.27/1; d.31/1-2;
8. Isto, k. 389, f.1, d.31/2.

Prilog 2

Prilog 3

Prilog 4

Прилови Правилнику ратне поштанске службе.

Prilog 1

Пошљалац — Pošiljalac Име и презиме — Име i prezime: РЕТАР ИЛИЈЕВИЋ Адреса — Adresa: КАРЛОВАЦ Загребачка ул. 5	Краљевина Југославија РАТНА ДОПИСНИЦА	жиг предајне поште
	Илији М. Марковићу редову	Војна пошта $\frac{65}{12-7}$
	Цензурски жиг	

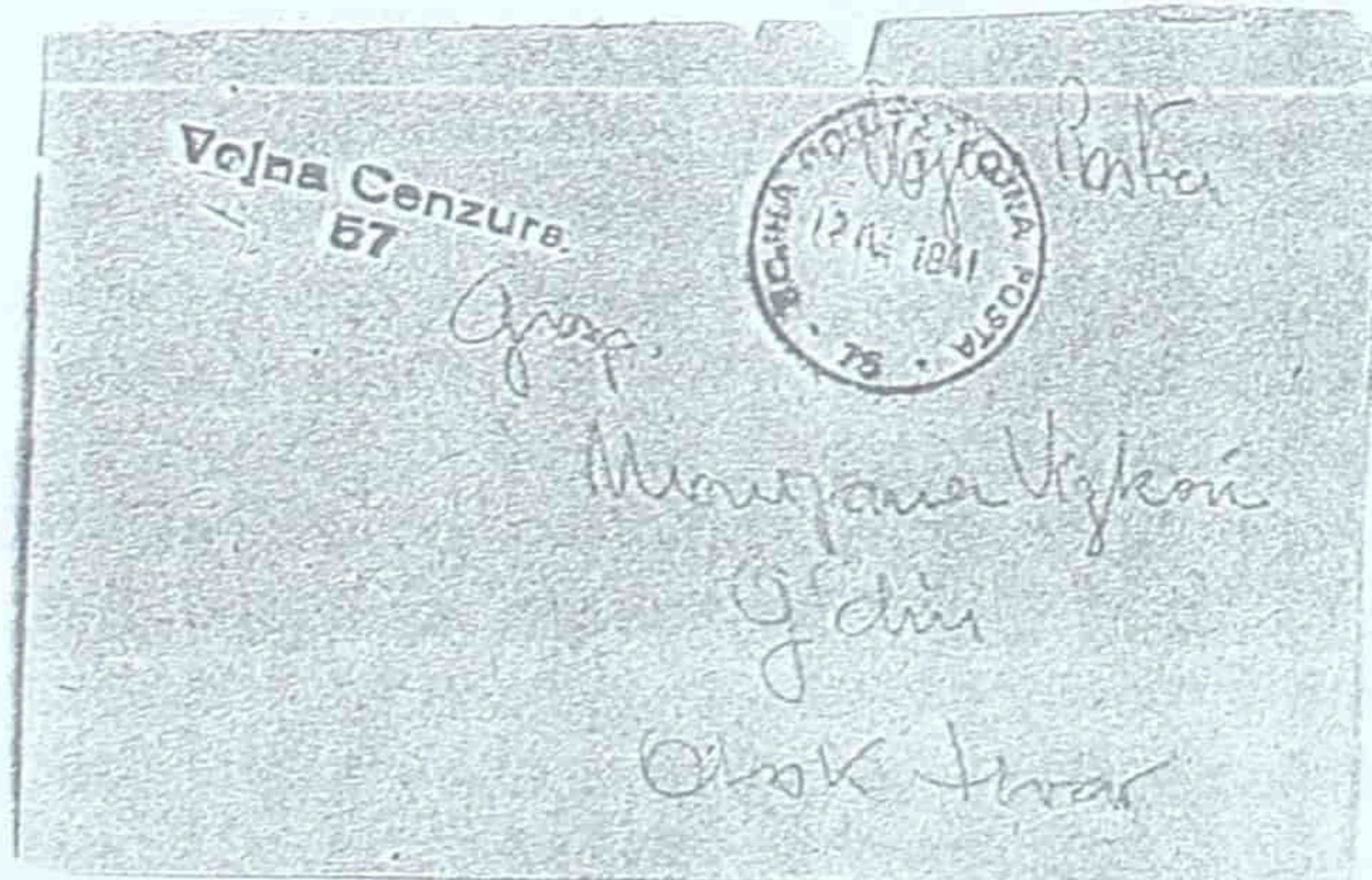
На овој дописници не сме се ништа саопштити што би могло бити од користи непријатељу

Адреса сме да садржи само име и презиме, чин и број војне поште

Adresa sme da sadrži samo ime i prezime, čin i broj voјne pošte

Na ovoj dopisnici ne sme se ništa saopštavati što bi moglo biti od koristi neprijatelju

Prilog 5

**PRILOG KARAKTERIZACIJI DOPISNE KARTE KRALJEVINE SRBIJE
"KRALJ PETAR SA KAPOM" OD 5 PARA IZ 1915 GODINE**

Prof. dr Milan Radovanović

Abstrakt

U Katalogu celina Jugoslovenskih zemalja M.Vukovića obradjena je dopisna karta Kraljevine Srbije "kralj Petar sa kapom" za unutrašnji poštanski saobraćaj od 5 para pod brojem 75 (1915), a u Mihelovom katalogu celina pod brojem P 68. Za ovu dopisnu kartu, u katalogu Vukovića konstatuje se da je ista kao prethodno izdanje, sem promene boje štampe u žutozelenu, a slično i u Mihelovom katalogu celina, da je P 68 jednaka P 66 u promenjenoj boji. U radu je utvrđeno da postoje tri varijeteta ove karte, definisanih rastojanjem od početka slova "D" u reči "Dopisna" do leve bočne ivice uštampane marke koja iznose 74 mm (Sl.1a), 74,5 mm (Sl.1b) i 75,5 mm (Sl.1c). Upoređivanjem prethodnih izdanja pod brojevima 71 i 73 sa izdanjem pod brojem 75 (sve po Vukoviću), utvrđeno da se radi o potpuno novom štampanju: rastojanja između prve adresne linije i donje osnovice uštampane marke kod dopisne karte pod brojem 71 (sa i bez tačke) i izdanja pod kataloškim brojem 73 (sa i bez tačke) iznosi oko 7,5 mm dok kod karte pod brojem 75 ovo rastojanje iznosi čak 11,5 mm.

Abstract

In Vukovic's Catalogue, post card of Kingdom of Serbia called "king Peter with Cap" for domestic postal use, marked with number 75 (1915) is presented. The same card was also presented in Michel Ganssachen Katalog Europa West with number P 68. For this post card, in Vukovic's Catalogue is reported as »overprinted issue«, except the change in colour (yellowgreen compared with green in previous issues). The same conclusion is reported in Michel Ganssachen Katalog Europa West. Three differences are found, taking in to account the distance between left side of letter D (in Dopisna karta) and left side of printed stamp, with the values of 74 mm (Fig.1a), 74,5 mm (Fig.1b) and 75,5 mm (Fig.1c), respectively. By comparison of former issues 71 and 73 (according to Vukovic) or P 66, (according Michel Ganssachen Katalog Europa West) with issue from 1915 to 75, (according Vukovic) or P 68, (according Michel Ganssachen Katalog Europa West) it has been found that postcard "king Peter with Cap" numbered 75 (or P68) is not overprinted issue from previous printing, but completely new one. In addition to other characteristics of these cards, the most visible difference (and argument), visible with naked eye, is distance between bottom side of printed stamp and first address

line. In previous printing (71, 73 or P 66) this distance is approximately 7,5 mm, in 1915 issue this distance is even 11,5 mm. Corrections in both of the cited Catalogues are necessary.

U Katalogu celina Jugoslovenskih zemalja, Tom I/1: Srbija 1873/1921, M.Vukovića (L.1) obradjene su, pored ostalog, dopisne karte Kraljevine Srbije "kralj Petar sa kapom" za unutrašnji poštanski saobraćaj od 5 para na stranama 173 i 175 i to pod brojevima:

71 za vremenski period 1911-1914 (sa ili bez završne tačke);

73 za vremenski period 1913-1914 (sa ili bez završne tačke), i

75 za 1915 godinu (bez završne tačke)

Ovaj prilog se neće baviti već utvrđenim varijetetima Ša),b) i c)Ć, datim za Dopisnu kartu pod brojem 71, varijetetima Ša),b)Ć, datim za Dopisnu kartu pod brojem 73, i varijetetima Ša),b)Ć datim za Dopisnu kartu pod brojem 75, osim delimično varijetetima pod brojem 75, konstatacijom, da je varijetet naveden pod b) potpuno pogrešno naveden i da ovde ne postoji i analizom Dopisne karte pod brojem 75. Naime, greška koja postoji kod Dopisne karte kralja Petra sa kapom ("dopiska" umesto "dopisna") ne odnosi se na izdanje iz 1915 godine, već na izdanje 1913-1914 pod brojem 73, bez tačke (L.2). Druga konstatacija se odnosi na nenavodjenje od strane autora Kataloga izvora podatka za ovaj varijetet (L.2). Naravno da ove konstatacije ne važe ukoliko je autor Kataloga otkrio ovu grešku i kod Dopisne karte pod brojem 75, a nije objavio.

Za dopisnu kartu Kraljevine Srbije "kralj Petar sa kapom" kataloški broj 75,u već citiranom katalogu za ovo izdanje, stoji na strani 175: "1915, februar. Kao prethodno izdanje, samo promena boje štampe u žutozelenu i napomena u kurzivu, bez završne tačke "samo za adresu"; knjigotisak Državne markarnice u Nišu".

Prema Mihelovom katalogu celina (L.3) za ovo izdanje iz 1915 godine stoji na strani 673 : "1915. P 66 in Farbanderung" (P 66 u promenjenoj boji) i pod kataloškim brojem P 68. 5 Pa. gelbgrun,weiss (žutozelena, beli)".

Posmatrajući kompleks Srbija- podvučena linija- Dopisna karta uočavaju se tri varijeteta:

- slučaj kada (zamišljena) linija povučena vertikalno na levi kraj podvučene linije ne dodiruje slovo "S" (Slika 1a),
- slučaj kada (zamišljena) linija povučena vertikalno na levi kraj podvučene linije dodiruje (tangira) slovo "S" (Slika 1b), i
- slučaj kada (zamišljena) linija povučena vertikalno na levi kraj podvučene linije seče slovo "S" (Slika 1c)

Slika 1 Uvećani kompleks *Srbija-podvučena linija-Dopisna karta* dopisne karte 75 :
 1a)- vertikalna linija ne dodiruje slovo "S", 1b) - vertikalna linija dodiruje slovo "S", i
 1c) - vertikalna linija seče slovo "S".

Fig.1 Augmented complex "Srbija-underline-Dopisna karta" of postcard number 75 :
 1a) -vertical line does not touch letter »S«, 1b) - vertical line touch letter »S«,
 1c) - vertical line cuts letter »S«.

Izvršena analiza uzroka ovih odnosa ukazuje da je rastojanje između desnog kraja podvučene linije ispod reči "Srbija" i leve vertikalne ivice uštampane marke bilo u sva tri slučaja nepromenjeno i iznosilo 38 mm, a kako je reč "Srbija" svuda bila simetrična u odnosu na podvučenu liniju, odgovor je potražen u dužini teksta "Dopisna karta" i njenom rastojanju od leve ivice uštampane "marke". Time je dobijen eksplicitan odgovor:

- za slučaj pod 1a), kada (zamišljena) linija povučena vertikalno na levi kraj podvučene linije ne dodiruje slovo "S", dužina teksta "Dopisna karta" iznosi 55,5 mm i njeno rastojanje od leve ivice uštampane "marke" – 18,5 mm.
- za slučaj pod 1b), kada (zamišljena) linija povučena vertikalno na levi kraj podvučene linije dodiruje slovo "S", dužina teksta "Dopisna karta" iznosi 55 mm, a njeno rastojanje od leve ivice uštampane "marke" – 19,5 mm
- za slučaj 1c), kada (zamišljena) linija povučena vertikalno na levi kraj podvučene linije seče slovo "S", dužina teksta "Dopisna karta" iznosi 56 mm i njeno rastojanje od leve ivice uštampane "marke" – 19,5 mm.

Ukupno rastojanje, definisano od početka slova "D" u reči "Dopisna" do leve bočne ivice uštampane marke, za slučaj pod 1a) iznosi 74 mm, za slučaj pod 1b) iznosi 74,5 mm, a za slučaj pod 1c) – 75,5 mm, što je možda prihvatljivije kao kriterijum za utvrđivanje tipa varijeteta. Konačno, dok se ne utvrde eventualno novi varijeteti, ovim se implicira uvodjenje četiri varijeteta dopisne karte pod kataloškim brojem 75 i to:

- 75/I - sa ukupnim rastojanjem od 74 mm (Sl.1a),
- 75/II - sa ukupnim rastojanjem od 74,5 mm (Sl.1b),
- 75/III - sa ukupnim rastojanjem od 75,5 mm (Sl.1c).

Najveće iznenadjenje je usledilo kada je sasvim slučajno došlo do uporedjivanja prethodnih izdanja pod kataloškim brojem 71 iz 1911-14 i pod kataloškim brojem 73 iz 1913-14 sa izdanjem pod kataloškim brojem 75 iz 1915 godine, kada je utvrđeno da se radi o potpuno novom štampanju sa suštinski različitim rasporedom kompleksnih celina, a ne o varijetetu, ili, još manje (kako se u oba navedena podatka iz Kataloga tvrdi) o praktično istim dopisnim kartama prethodnih izdanja. Naravno, prosto je neverovatno da više od 85 godina ta razlika nije uočena. U cilju dokazivanja ovih tvrdnji date su na Slici 2 uporedo dopisne karte pod kataloškim brojem 71 i 75 (Dopisna karta pod brojem 73 nije data jer se suštinski radi samo o drugačijem slogu kompleksa "Samo za adresu"). Detaljna analiza pojedinih kompleksa nije potrebna jer se već poredjenjem rastojanja između prve adresne linije i donje osnovice uštampane marke vidi jasna razlika. Kod izdanja pod Kataloškim brojem 71 (sa i bez tačke) i izdanja pod kataloškim brojem 73 (sa i bez tačke) ovo rastojanje iznosi oko 7,5 mm, dok kod izdanja pod

kataloškim brojem 75 ovo rastojanje iznosi čak 11,5 mm. U daljem se navode ostala rastojanja izmedju adresnih linija bez obzira što je već navedena razlika dovoljna za razlikovanje.

СРБИЈА

ДОПИСНА КАРТА

Г.н. Сванаје Милица Јанковић
(Сарајево) Зеленагора

Рачина
Заједар

Само за адресу

2a)

~~ВОЈВОДИНА~~
~~ДОПИСНА КАРТА~~

Г.гн.ц. Цари Анкиновичевој

Трстеник

Само за адресу

2b)

Slika 2 Dopisne karte pod kataloškim brojevima 71 (2a) i 75 (2b)

Fig.2 Postcards nr. 71 (2a) and 75 (2b)

Kod izdanja pod kataloškim brojem 71 (sa i bez tačke) i izdanja pod kataloškim brojem 73 (sa i bez tačke), navode se, zbog poredjenja, već obradjena rastojanja koja iznose:

- rastojanje između prve i druge adresne linije je 10 mm,
- rastojanje između druge i treće adresne linije je 14,5 mm,
- rastojanje između treće i četvrte adresne linije je 1,5 mm,
- rastojanje između četvrte i pete adresne linije je 8 mm,

dok kod izdanja pod kataloškim brojem 75, ona iznose:

- rastojanje između prve i druge adresne linije je 10 mm,
- rastojanje između druge i treće adresne linije je 10 mm,
- rastojanje između treće i četvrte adresne linije je 1,5 mm,
- rastojanje između četvrte i pete adresne linije je 8 mm,

odakle sledi drugi, takodje lako uočljiv, kriterijum rastojanja između druge i treće adresne linije.

Ovim je izdanje dopisne karte iz 1915 godine dokazano kao potpuno različito u odnosu na ranija, pa je potrebno izvršiti i odgovarajuće korekcije u navedenim katalozima.

Varijeteći navedeni u prvom delu ovog rada (75/I, 75/2, 75/III, 75/IV) postoje i kod dopisnih karata pod brojem 71 i 73, ali ih autor ovog teksta prepušta marljivijim i upornijim sakupljačima celina da ih obrade i utvrde. Istovremeno se postavljaju pitanja potrebe proveru, preispitivanja i eventualnih dopuna već korišćenih podataka u postojećoj literaturi.

Literatura

L.1. Vuković, M: Katalog celina Jugoslovenskih zemalja, Tom I/1: Srbija 1873/1921, samostalno izdanje, Beograd, 2000

L.2. Radovanović M: Dopisna karta Kraljevine Srbije sa greškom, Filatelista, br.242, oktobar 2000,

L.3. Michel Ganssachen Katalog Europa West, 1996/97, Schwanenburger Verlag GmbH, Munchen, 1996

FRANCUSKA MARKA UPOTREBLJENA U OSLOBOĐENOJ SRBIJI

Vukadin Dimitrijević

Na osnovu sporazuma sa francuskom poštanskom upravom Srpska vlada je od početka 1916. godine na Krfu, a kasnije i na ostaloj teritoriji Grčke koristila francuske poštanske marke u tečaju za naplatu poštanske tarife. Ove marke su korišćene za frankiranje civilne korespodencije jer su vojnička pisma bila oslobođena plaćanja poštanske tarife. Srpska pošta na Krfu ih je koristila sve do marta 1919. godine.

Tokom 1918. godine kada se bez sumnje naziralo konačno oslobođenje Srbije, Poštanska uprava Srbije je naručila kod Državne markarnice u Parizu štampanje maraka sa likovima Kralja Petra I i Regenta Aleksandra. Posle proboja Solunskog fronta ove marke su korišćene za plaćanje poštanske tarife u oslobođenoj Srbiji. Kako je odluka o njihovom izdavanju doneta na Krfu, filatelistima su poznate kao Krfsko izdanje. Bez obizira na njihov veliki tiraž nije ih uvek bilo dovoljno na pojedinim šalterima pošta.

Verovatni nedostatak maraka na pošti u Kragujevcu u januaru 1919. godine razlog je što je izvesna gospođa Tasovac na razglednici koju je poslala sinu, za plaćanje poštanske tarife upotrebila francusku marku od 10 santima. Marka je poništena žigom "ПОШТАНСКА УПУТНИЦА КРАГУЈЕВАЦ", u ljubičastoj boji. Pored ovoga otisnut je i tranzitni žig "ВОЈНА ПОШТА БР.333", u crnoj boji. Preko ovoga je paraf cenzora crvenom olovkom sa inicijalima "ЉВ". Na karti je otisnut i dvoredni žig cenzure "ВОЈНОМ КОНТРОЛОМ/ПРЕГЛЕДАНО". Karta je upućena Siniši Tasovcu koji se nalazio na školovanju u Francuskoj.

Predpostavljam da je marku koja je upotrebljena na ovoj karti doneo neko iz Grčke posle proboja Solunskog fronta, ili je pak Siniša u nekom pismu poslavo iz Francuske majci.

Činjenica je da je marka propisno poništena od strane pošte kao i da je obavila svoju funkciju.

DOPISNA KARTA "BITOLJSKO IZDANJE" (1945)

*Dr Mirko Caran**

Sakupljačima poštanskih celina poznate su dopisne karte iz 1945. godine, katalogizirane kao "Bitoljsko izdanje". Reč je o bugarskim dopisnim kartama redovnog izdanja koje su emitovane 1941. godine (frankaturna vrednost 1 lev) i 1944. godine (frankaturna vrednost 2 leva). Po Mihelovoj katalogizaciji to su kataloški brojevi P 70 i P 75.

Zbog promene odnosno povećanja poštarine iste godine (1944) pušteno je u promet provizorno izdanje uštampavanjem novih vrednosti i to 2 leva na 1 lev (pretisak je cinober boje) i 3 leva na 2 leva (pretisak crven). Katalogizacija po Mihelu je P 72 i P 77. Dopisnice su dimenzija 145-150 : 103-105 mm., karton mekši, rapav, prljavo sive boje. Frankaturna vrednost, natpis i razdelne linije su crne.

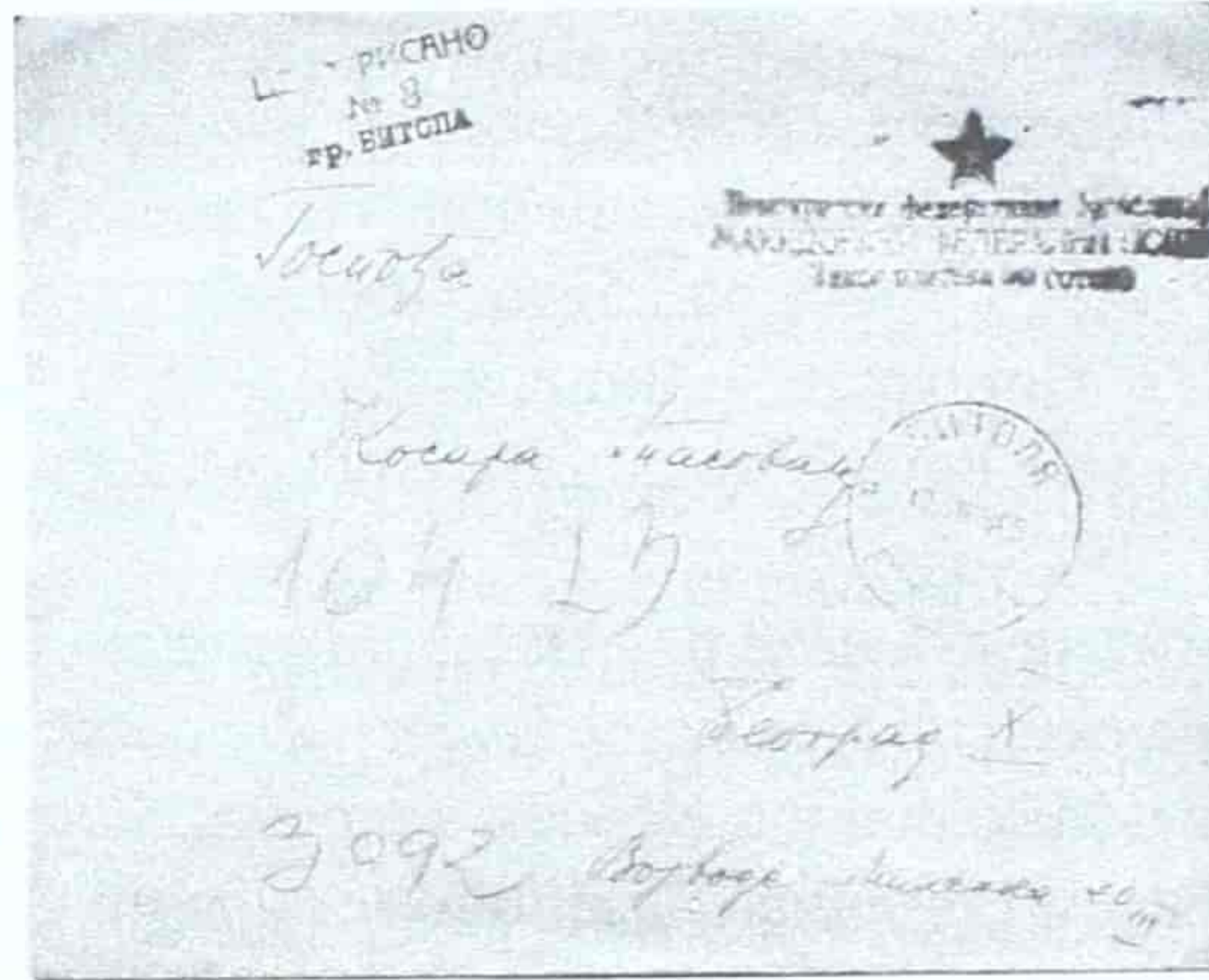
Ove dopisne karte se nalaze u poštanskom prometu i u Makedoniji koja je tokom II svetskog rata okupirana od strane Bugara. Završetkom rata i kapitulacijom Bugarske, formira se u Makedoniji nova vlast a u poštanskom saobraćaju se koriste zatečeni bugarski poštanski formulari. U Bitolju se pojavljuju 1945. godine neke od bugarskih dopisnih karata, ali sa dodatkom četvororednog gumenog štambilja plavo-ljubičaste boje stavljenog horizontalno preko natpisa i frankaturne vrednosti, sa tekstom "★/ Demokratska federativna Jugoslavija / MAKEDONSKI FEDERALNI POŠTI/ Taksa platena vo gotovo/"

Ove dopisne karte su dobile kataloške brojeve odnosno uvrštene su u katalog celina kao "Bitoljsko izdanje" iz 1945 godine. U Mihelovom katalogu celina su evidentirane dve ovakve dopisne karte: provizorno izdanje 2 leva na 1 lev, pretisak cinober, P 94 b, (sl. 1) i dopisna karta, redovno izdanje 2 leva, P 95, obe sa opisanim četvororednim štambiljem.

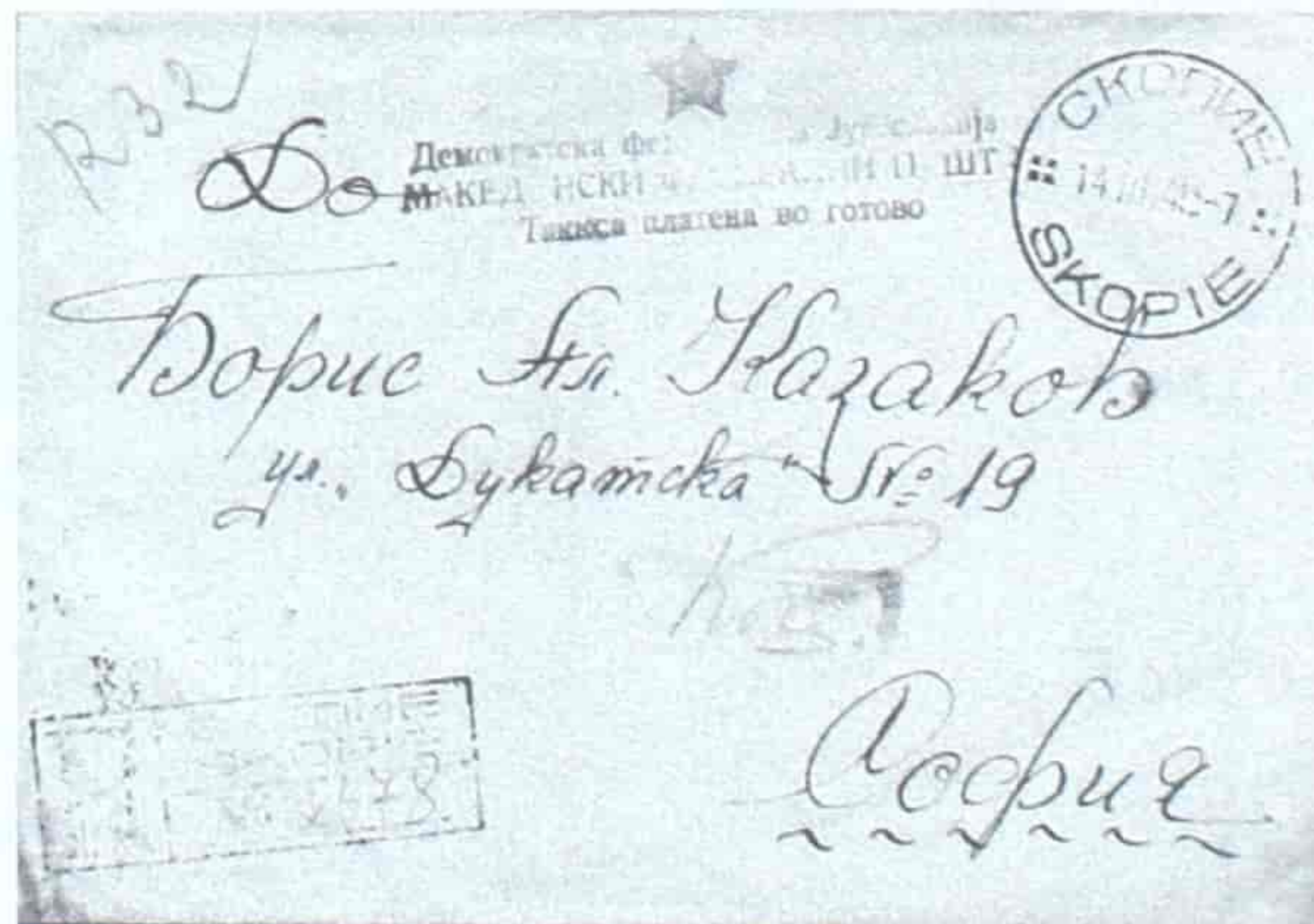
sl. 1.

Novija istraživanja omogućila su saznanja koja dovode u pitanje dosadašnji status ovih dopisnih karata. Naime, pronadjena su obična pisma koja su redovno putovala u poštanskom saobraćaju 1945. godine, bez maraka, ali je na prednoj strani, na mestu za frankiranje otisnut istovetan četvororedni štambilj. Jedno pismo je poslato iz Bitolja za Beograd i žigosano je okruglim bugarskim poštanskim žigom Bitolj/ 12 III 945/. Sa prednje strane gore levo na koverti je cenzurna oznaka "CENZURISANO/ No 8/ gr. BITOLA/". (sl. 2).

sl 2.

Drugo pismo je poslato iz Skoplja za Beograd i žigosano je okruglim poštanskim žigom Skoplje 14. VI 45 i takodje na mestu predvidjenom za frankaturu nema maraka, ali je otisnut četvororedni štambilj sa navedenim tekstom, crvene boje i sa greškom odnosno sa dva slova "K" u reči "takksa" (sl. 3).

sl 3.

Na osnovu ovih i ovakvih činjenica može se tvrditi sledeće: prvo, bugarske dopisne karte P 70 (izdanje 1941. godine) i P 75 (izdanje 1944. godine) upotrebljene su za bugarsko provizorno izdanje sa novom frankaturnom vrednošću prilikom promene tarife 1944. godine; drugo, završetkom rata, bugarske dopisnice se koriste 1945. godine u Makedoniji kao formulari za koje se naplaćuje poštarina u gotovom i to se potvrđuje otiskivanjem opisanog gumenog četvororednog štambilja kako na dopisnim kartama tako i na pismima, odnosno kovertima; treće, taj štambilj se ne upotrebljava samo u Bitolju!

sl. 4

Zaključak se nameće sam: katalogizacija posebnog "Bitoljskog izdanja" je neodrživa pošto je ručno otisnut četvororedni štambilj sa navedenim tekstom jednostavno samo potvrda da je poštarina naplaćena, a pečati sa takvim i sličnim tekstom, ali istom namenom su i danas u upotrebi u poštanskom saobraćaju (sl. 4)

Dr Mirko Caran* je atestator SFJ za područja: *poštanske celine Srbije i Crne Gore kao i vojne pošte Srbije i Crne Gore (uključujući i period Drugog svetskog rata).*

FALSIFIKATI PRETISKA KOD BANJALUČKOG PRIVREMENOG IZDANJA

Zoran R. Bošković*

Banjalučko privremeno izdanje pojavilo se u Republici Srpskoj 26. oktobra 1992. godine. Prvi falsifikat pretiska kod marke kat.br. 2IIC (Michel) pojavio se još 1995.godine. U aprilu te godine u Klubu filatelista, pokojni Vojislav Janković (poznatiji kao deda Voja) proturio je preko svojih prijatelja trgovaca veći broj falsifikata (tip I). Falsifikat je brzo prepoznat. U avgustu deda Voja donosi poboljšanu verziju falsifikata koji je označen kao (tip II). O ovim falsifikatima može se videti u: *ANALIZA FALSIFIKATA*, Filatelista 223/224, 41-42 i *DELIMIČNI FALSIFIKATI*, Berza filatelije 3/4. Da se podsetimo kako to izgleda pogledajmo sliku 1.

sl. 1

U 2000.godini od Zorana Samardžića iz Sarajeva dobio sam četiri marke Banjalučkog privremenog izdanja - boljih zupčanja na stručnu analizu. Marke su kupljene od Miloša Đeletovića iz Sarajeva. On nije želeo da kaže kako je došao do ovih maraka. Ustanovio sam da se radi o falsifikatima pretiska kod sve četiri marke (slika 2). Par reči o tome napisao sam već u: *FALSIFIKATI MARAKA I ŽIGOVA REPUBLIKE SRPSKE*, Kolekcionar 7, 5-7.

sl. 2

ANALIZA FALSIFIKATA PRETISKA

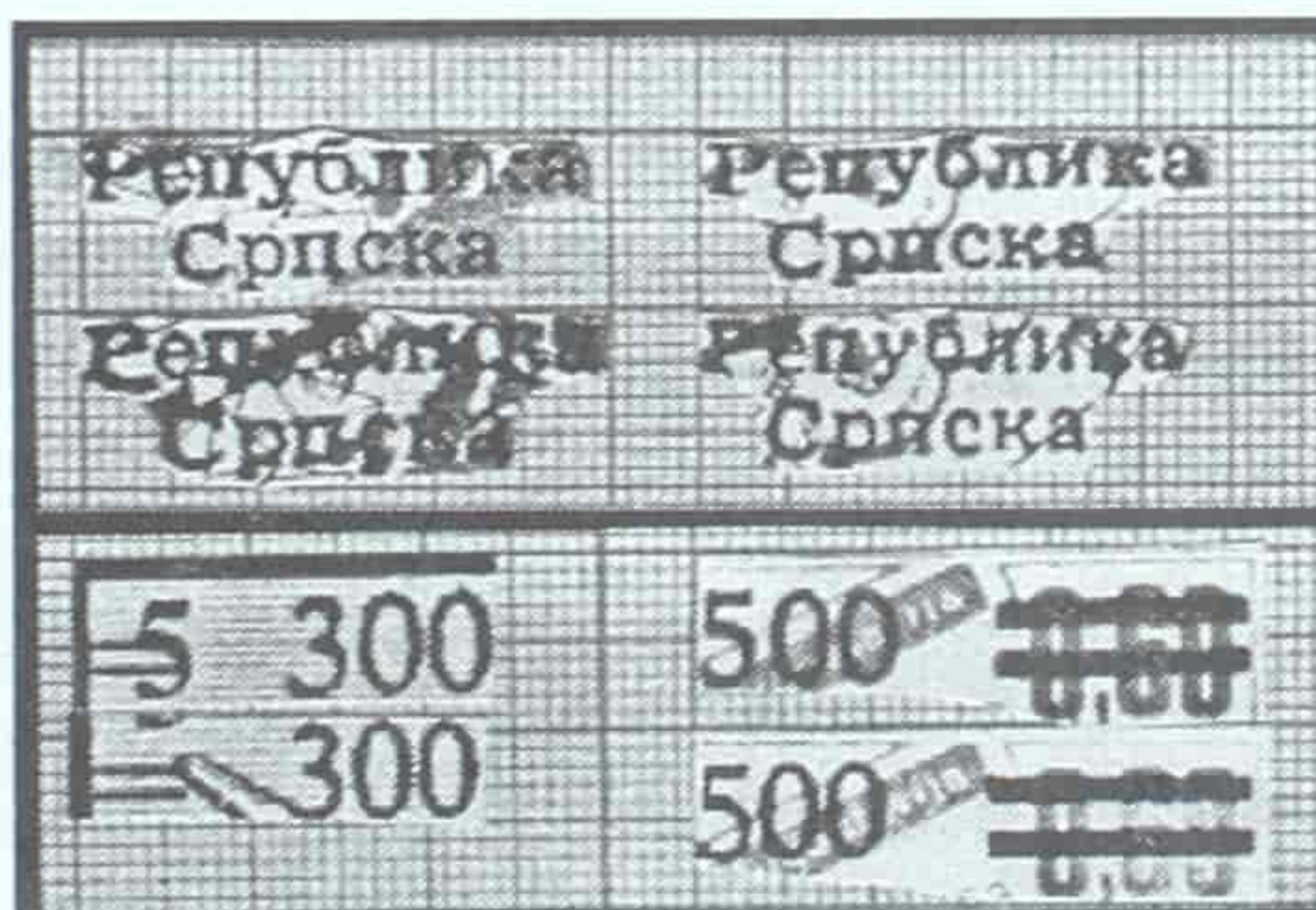
Marka kat.br. 3IIC (Michel) 50/0.40 dinara

Prema priloženoj slici 3 uočljiva je razlika između originala pretiska (gore) i falsifikata (dole). Kod falsifikata duže su reči "Republika" i "Srpska". Takođe je razmak između paralelnih reči u nizu veći. Falsifikat je poznat kod varijante "ep". I kod pretiska paralelnih crta uočava se razlika kao i kod oznake vrednosti. Falsifikat gore, original dole prema priloženoj slici. Praktično i za marke kat.br.7IIC i 9IC mogu da se vide iste odlike falsifikata sa upadljivo većim rečima i ciframa. Kod 100/2 dinara falsifikat je urađen u varijanti "p", a kod 300/5 dinara u varijanti "ep". Vidi sliku 4.

Kod pretiska na marci kat.br.11IIA 500/0.60 u zupčanju 13 1/4 upadljivo je manji pretisak reči "Republika" i "Srpska" kao i neznatno manje cifre i dve paralelne crte. Slovo "S" u reči "Srpska" je uže. Takođe fale stope kod slova "k" u obe reči. Falsifikat je urađen u varijanti "e". Vidi sliku 4. I ono što je potrebno reći, radi lakšeg otkrivanja, *pretisci kod originalnih maraka rađeni su u knjigotisku a kod falsifikata ofset tehnikom.*

sl. 3

sl. 4

Kako je od kraja 2000.godine Savet atestatora SFJ ozbiljno i bez sentimentalnosti krenuo u borbu protiv falsifikovanih objekata u filateliji smatram da je ovo jedini način da se pokaže odlučnost u suzbijanju falsifikata i da se demotivišu potencijalni naslednici Vojislava Jankovića da svojom nekulturom i nekorektnošću ostave gomilu falsifikata nama u nasleđe. Sva četiri ustanovljena falsifikata uvedena su u REGISTAR FALSIFIKATA U FILATELIJI koji vodi sekretar Saveta atestatora.

*Autor je član Saveta atestatora Jugoslavije

INICIJATIVE

O POTREBI ŠTAMPANJA PUBLIKACIJE O FALSIFIKATIMA

*Bogdan Petrović**

Otkad su objekti filatelije postali predmet trgovine, u kojoj pojedini primerci često dostižu vrlo visoke cene, određeni ljudi ili grupe ljudi vrše nedozvoljene radnje falsifikovanja ili dorade, pogotovo skupljih primeraka.

Savet atestatora Jugoslavije je poveo energičnu akciju otkrivanja i utvrđivanja falsifikata. Sledeći poznato načelo da se nešto najbolje sačuva kada se objavi, Savet atestatora ima nameru da publikuje svoja istraživanja i saznanja do kojih je došao kako bi sakupljačima i široj javnosti skrenuo pažnju na vrlo opasne pojave falsifikovanja filatelističkog materijala. Rezultati istraživanja obavljani na do sada prikupljenom i obrađenom materijalu, prema zamisli Saveta, bili bi predstavljeni jednom stručnom publikacijom i na taj način učinjeni dostupnim najširem broju sakupljača i drugih zainteresovanih lica.

Priličnu količinu novca filatelisti izdvajaju za nabavku materijala za popunu svojih zbirki, uvek sa uverenjem da kupuju originalne primerke. Da li je baš uvek tako? Sa saznanjem da nije, a za to postoje brojni dokazi, ova *i n i c i j a t i v a* polazi od obaveza filatelističke organizacije i njenih stručnih tela da štite filateliste i njihove investicije pa makar one bile i sasvim simbolične (male).

Smatram da bi publikacija o falsifikatima našla put do svakog sakupljača i imala upotrebnu vrednost dok god se bavi sakupljanjem filatelističkog materijala.

Na nivou koncepta, mišljenja sam da bi trebalo ponuditi odgovore na nekoliko kompleksnih pitanja: Zašto se falsifikuje? šta se falsifikuje? na čiju štetu se falsifikuje? ko su potencijalni rasturači falsifikata?

Z a š t o s e f a l s i f i k u j e ?

Posmatrajući uopšteno, falsifikovanjem se ostvaruje materijalna korist ili zadovoljava određeni izazov (estetski, na primer). U filateliji se ova pojava može posmatrati s najmanje dva aspekta: prvi je, pokušaj da se oštećeni objekat "popravi" i dovede u prvobitno (bolje) stanje i drugi, izrada falsifikata zbog povećanja vrednosti filatelističkog objekta.

Prvi je poznat kao repariranje filatelističkih objekata. Kada se preduzimaju takve intervencije stručnjaci – reparatori su obavezni da to jasno označe. Postoje slučajevi kada nesavesni prodavci i sakupljači, reparirani materijal iznose na tržište i prodaju, bez oznaka da su na njemu preduzimate intervencije, čime se ostvaruje značajna materijalna dobit na štetu sakupljača.

Drugi aspekt tiče se promene izgleda objekta i spada u domen čistog falsifikata. Uz snažnu pomoć sredstava savremene tehnologije preduzimaju se intervencije koje menjaju ili poboljšavaju određene osobine marke ili filatelističkog objekta (na primer zupčanja marke, gume, pretiska, boje ili se ide tako daleko da se izvede sasvim novo štampanje marke). Kod objekata poštanske istorije, akcije falsifikovanja odnose se uglavnom na doradu ili dopunu takozvanih filatelističkih nosača.

Šta se falsifikuje?

Falsifikovanje se vrši na blokovima, štamparskim formama maraka, (šalterskim tabacima ili tabačićima) i pojedinačnim markama.

Falsifikuje se zupčanje – nazupčavanjem, guma – naknadnim nanošenjem gume (lepka), boja – hemijskim tretiranjem osnovne boje za stvaranje tzv specijalnih boja, greške – uglavnom dorađivanjem detalja na markama ili delovima maraka.

U najrizičniju grupu falsifikata spadaju pretisci. Mnogi sakupljači maraka, iz pomenutog razloga ne sakupljaju marke sa pretiscima jer nisu sigurni u njihovu autentičnost. U katalozima maraka postoji veoma često, pored maraka sa pretiscima, znak upozorenja na falsifikat. Razvojem moderne kompjuterske tehnike skoro svaki pretisak je moguće verno preneti (preslikati) na osnovnu marku, što samo na prvi pogled otežava prepoznavanje falsifikata.

Falsifikati polovljenja maraka od 10 i 15 novčića, IV štampanje sa falsifikovanim žigom "Cetinje 26/7/93". Poznato je da poštanska administracija Crne Gore nije imala zakon o polovljenju maraka.

Takođe, nije bila praksa da se marke polove.

U poslednje vreme češće se falsifikuju neusvojeni eseji i probe kao i takozvana makulatura jer se uglavnom javljaju u nezupčanom i negumiranom stanju.

Takođe se falsifikuju dopisne karte ("Vuk" 2 dinara, na primer) i pisma. Kod pisama se falsifikuju: frankatura, žigovi, manipulacija, voštani pečati itd.

Na čiju štetu se falsifikuje?

Na štetu sakupljača. Na štetu Pošte i institucija Države, i svakako, na štetu nacionalne kulturne baštine u koju spadaju i objekti poštanske istorije.

Ko su potencijalni rasturači falsifikata?

Falsifikatori i njihovi saradnici, sa znanjem i namerom. Filatelisti – sakupljači bez znanja i namere.

Pitanje štampanja publikacije o falsifikatima, pokrećemo svesni potrebe da odgovore na ova i mnoga druga pitanja, filatelisti moraju potražiti i dobiti u stručnim i kompetentnim objašnjenjima, u nekom vidu priručnika koji će im pomoći da prepoznaju falsifikate i sami doprinesu borbi protiv njih.

*Predsednik Saveta atestatora Jugoslavije

SAVEZ FILATELISTA SRBIJE

Sremska 6, Beograd

tel: 011/ 638-751, e-mail: philserb@EUnet.yu

ČASOPIS

FILATELISTA

LITERATURA • IZLOŽBE • SUSRETI

OKUPLJA KLUBOVE FILATELISTA SRBIJE

NOVA IZDANJA ZAJEDNICE JPTT, DP "JUGOMARKA" I POŠTE CRNE GORE

Jovan Reljin

Za treći i četvrti mesec ove godine, predviđena su bila dva izuzetno lepa i atraktivna izdanja prigodnih poštanskih maraka. Najpre, već dugo najavljivani nastavak izdanja sa likovima svetskih prvaka u šahu - ali sada u ženskoj konkurenciji. "World champions in chess – women", ili "kraljice šaha". Bilo ih je ukupno osam, te su se na lepo stilizovanom tabačiću sa vinjetom u sredini, tzv. osmercu, sukcesivno i rasporedile.

Prva je Vera Menčik, po nacionalnosti Čehinja, koja je tron zauzela još davne 1927. godine. Rodjena u Moskvi, živela je u Rusiji i Velikoj Britaniji i kao šampion Velike Britanije osvojila i svetski tron. Uspešno ga je branila na narednih šest svetskih prvenstava žena u šahu. Poginula je 1944. godine, tokom Drugog svetskog rata, prilikom bombardovanja Londona. 1950. godine Ruskinja Rudenko Ljudmila Vladimirovna osvaja upražnjeni tron, a već na sledećem prvenstvu biva poražena od Jelisavete Ivanovne Bikove, takodje Ruskinje, 1953. godine. J. Bikova je bila šampionka u dva navrata – od 1953. do 1956. godine, kada to postaje Olga Rubcova. Već na sledećem šampionatu 1958. godine J. Bikova ponovo preuzima presto i čuva ga do 1962. godine. Olga Nikolajevna Rubcova je takodje Ruskinja, čiji je i otac bio vrhunski šahista, a potom i njena kćer.

Dominaciju šahistkinja SSSR učvršćuje i dugoročno čuva, čak narednih šesnaest godina čuvena Nona Terentijevna Gaprindašvili, Gruzijka. Tek 1978.

godine njena zemljakinja Maja Grigorijevna Čiburdanidze, kao sedamnaestogodišnja šahistkinja SSSR preuzima joj tron i postaje šesta po redu i istovremeno najmladja kraljica u istoriji ženskog šaha. Svoju titulu uspešno je čuvala sve do 1991. godine, kada gubi od Ksi Jun. Kineskinja Ksi Jun, sa osvojenim statusom muškog i ženskog velemajstora, biva kraljica od 1991. do 1996., kada na svetski vrh stiže Madjarica Žuža Polgar. Medjutim, već 1999. godine Ksi Jun ponovo preuzima tron i danas je aktuelna svetska prvakinja.

Sve marke ovog izdanja nose nominalu od 10 dinara, a tabačić je numerisan. Svaki detalj na markama, kao i odgovarajući tekst na njima i na randu tabačića je dovoljan, odmeren, informativan, pedantno i kreativno odradjen. Prve četiri marke potpisuje kao autor Marina Kalezić, a druge četiri Radomir Bojanić, akademski slikari iz Beograda. Svojevrсно takmičenje portretista, gde su oba autora pobednici. Šteta što i vinjetu nisu potpisali jer je podjednako uspešno uradjen i crtež za nju. Marke su zvanično puštene u promet 8. marta na Medjunarodni dan žena. Time Zajednica JPTT nastavlja svoju praksu da ovaj dan obeleži nekim odgovarajućim prigodnim izdanjem, a DP "Jugomarka" je to propratila sa prikladnih osam FDC i uobičajenim žigom prvog dana na njima.

Prema godišnjem programu izdavanja prigodnih poštanskih maraka, 13. aprila puštena je u promet serija od četiri vrednosti na temu flore – ukrasno drveće i grmlje. Na markama se ne vidi drveće, kao ni grmlje, ali sasvim uspešno, u prvom planu, vide se cvetovi i plodovi njihovi. Sigurno je da su to i njihovi najlepši delovi, što je autor likovne obrade – Marina Kalezić, verodostojno i uspešno prikazala. Prikazani su sirijska ruža (6 dinara), oleander (12 dinara), lapageria ili čileansko zvonce (24 dinara) i jarebika (30 dinara). Na poledjini dva prigodna koverta dati su i detaljniji podaci o ovim ukrasnim biljkama. Marke su inače štampane u tabacima od pet kompletnih serija u nizu horizontalno povezanih sa vinjetom u sredini.

Potrebno je, uz posebnu pohvalu, naglasiti da autori likovne i grafičke obrade naših maraka posvećuju punu pažnju sadržaju vinjete koja je sve češće prisutna u koncipiranju pojedinih prigodnih izdanja. Iako ne nosi nominalu i ostale oznake marke, sadržaj i izgled vinjete je po pravilu ravnopravno uspešan i lep i nije pravedno što se prilikom katalogizacije i vrednovanja zanemaruje učešće vinjete u

konkretnom izdanju. Kod ovogodišnjeg izdanja flore, središnja vinjeta izgleda kao centralna marka i po svojoj lepoti je naročito ubedljiva.

Marke ovog izdanja su štampane u tehnici heliogravure u švajcarskoj štampariji "Kurvoazje", što je naročito doprinelo ukupnom estetskom doživljaju. Jedino ostaje pitanje zašto prva marka u seriji sa nominalom od 6 dinara nosi zarez i dve nule, a ostale nominale to nemaju. Obe su opcije moguće, trebalo je samo biti dosledan.

U medjuvremenu, 19. marta, puštene su u promet i dve redovne poštanske marke nominalnih vrednosti od 50 i 100 dinara. Učinjen je pokušaj da se napravi nešto različito od dosadašnje prakse koja je za redovne marke podrazumevala mali format, štampu u jednobojnom ofsetu i skoro redovno loš papir. Delimično se uspelo. Format je 24,6x35 mm, dakle primeren prigodnom izdanju, a štampao ih je "Forum" iz Novog Sada u višebojnom ofsetu. Ali, i dalje na lošem papiru, 70-gramskom, a trebalo je najmanje na 90-gramskom, ako ne i na boljem.

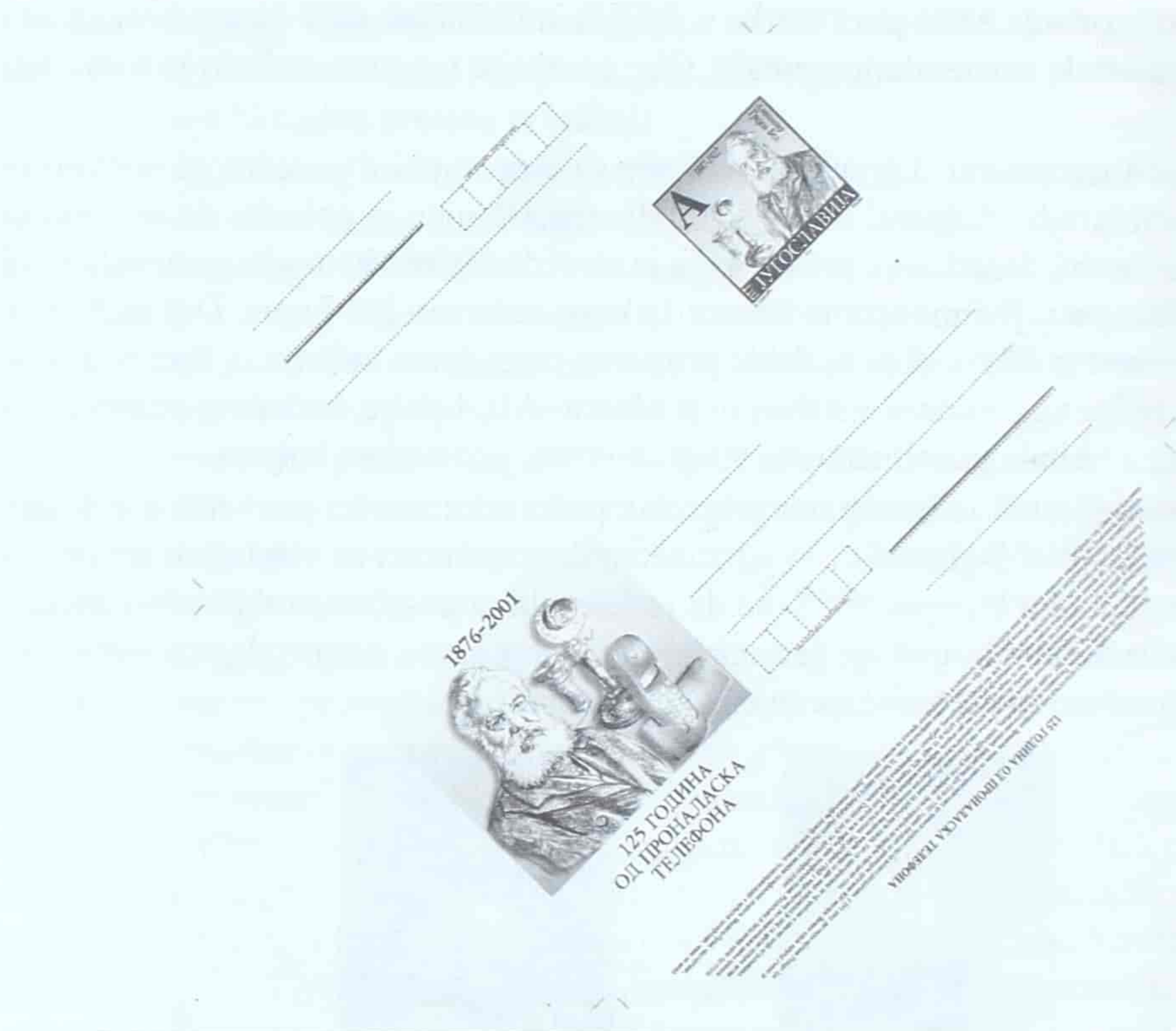
Papir na kome je štampana prigodna poštanska marka posvećena jubileju Matice srpske je 105-gramski i to je izuzetno dobra osnova za višebojnu štampu, a naročito za duboku štampu. Naravno da je i skuplji, a poseban problem što nijedna od dve domaće štamparije koje se angažuju za ove poslove, nema odgovarajuće jake češljeve i mašine za perforisanje ove kvalitetne hartije.

S toga i pored najbolje volje, ne može se reći da je izdanje potpuno uspelo. Medjutim, ima nade za popravak. Iako je uradjen najveći deo tiraža, ukupno 1.050.000 komada od naručenih 1.500.000 komada od svake marke posebno, svako dalje naredno doštampavanje, što je kod redovnih maraka uobičajeno, biće verovatno na kvalitetnijoj hartiji, tako da se može očekivati i uspešnija varijanta ovih izdanja.

Inače, na prvoj marki od 50 dinara je portret Stevana Stojanovića Mokranjca, prema originalnoj slici Uroša Predića. Grafičko rešenje pripremio je Radomir Bojanić, tako što je dodata adekvatna pozadina sa notama, kao i ubedljivije nijansiranje posebno plave boje, za potrebe prikazivanja originala na formatu marke.

Kod druge vrednosti od 100 dinara, prikazan je lik Nikole Tesle, likovno i idejno rešenje u celini potpisuje samostalno Radomir Bojanić. Treba verovati da će naredno štampanje na kvalitetnijem papiru otkriti svu lepotu i kvalitet likovnog i grafičkog rešenja za obe ove marke.

Najzad, za 1. maj Zajednica JPTT priprema još jedno lepo izdanje masovnog koverta – celine sa uštampanom markom sa oznakom "A", tj. sa tarifom za pismonosne pošiljke prve stope težine do 20 grama, običnog rukovanja. Tematski i motivski, ovo izdanje je posvećeno 125-godišnjici od pronalaska telefona. Na marki je prikazan portret Aleksandra Grejema Bela i godine 1847. – 1922., uz crtež prvog telefona. Na levoj strani koverta prikazano je to isto, uz dodatni crtež mobilnog telefona i godine koje obeležavaju jubilej 1876. – 2001. Na poledjini koverta je i prigodan tekst koji detaljnije informiše o ovoj značajnoj godišnjici. Tiraž koverta je 600.000 komada.

*

*

*

Pre nekoliko dana, tačnije polovinom aprila meseca DP "Jugomarka" je objavila svoje ovogodišnje izdanje Kataloga poštanskih maraka Jugoslavije, izdanja

od 1991.- 2000. godine, sa cenama maraka Jugoslavije izdanja 1944. – 2000. godina. Kao i ranijih godina, Katalog je stigao tiho, bez posebne najave, stidljivo, kao da je svestan nepostojanja razloga bilo kakve pretencioznosti. I dalje su prisutne nedoslednosti i nepreciznosti u načinu katalogizacije. Iako su slajdovi koji prikazuju marke uspešno reprodukovali samo izdanje i postigli uglavnom originalne boje, što je svakako bitno za najširi krug korisnika kao vizuelna informacija, tekstualni deo i dalje je opterećen pristupom koji ne daje kompletne podatke.

U našim uslovima štampanja maraka bez obzira da li je u pitanju Zavod za izradu novčanica iz Beograda, ili "Forum" iz Novog Sada, radni nalog za štampu konkretnog izdanja nije najčešće i garancija da će se dobiti očekivani i nameravani proizvod. Posebno to karakteriše period koji detaljnije obradjuje ovogodišnji Katalog. U štamparijama nemoćno dižu ruke i pravdaju se sankcijama i objektivnom situacijom. Naručilac posla, stisnut često rokovima i besparicom, pridružuje se u toj nemoći i podjednako diže ruke pristajući na već ustaljenu praksu. A ta praksa podrazumeva šarenilo u odštampanim bojama, nekvalitetan i različit upotrebljen papir za štampu istog izdanja, različitu perforaciju i to ne samo kod redovnih izdanja koje se štampaju u millionskim tiražima, već i kod nekih prigodnih izdanja koje već godinama idu u tiražu od jedva nekoliko desetina hiljada komada. O nedozvoljivom puštanju makulature u promet već je toliko puta govoreno, a ona se i dalje praktikuje, kao da u državnoj štampariji nema odgovarajuće valjano organizovane unutrašnje kontrole. Ponekad izgleda da se marke štampaju na isti način kao i ulaznice za fudbalsku utakmicu.

Medjutim, za razliku od svih drugih, filatelisti ne dižu ruke nemoćno, pomno proučavaju svako izdanje, registruju tipične i slučajne greške, konstatuju repertoar aljkavosti i propusta, a pritom vešti i privilegovani trgovci na tome dobro i zarade. O svim ovim pojavama u Katalogu ni reč.

Kao da tog šarenila nema dovoljno, pa je neophodno nešto i organizovano pridodati. U cilju da neka od prigodnih izdanja učini još atraktivnijim i podstakne prodaju, DP "Jugomarka" prilikom pripreme za štampu, povremeno dozvoli da autor likovnog odnosno grafičkog rešenja, na jednoj od maraka u štamparskom tabaku ubeleži i svoj jedva vidljivi graverski znak. Najpre je to bio vanredni događaj i moguća poslastica za trgovce i sakupljače, onda je postala redovna praksa jednom do dva puta godišnje, da bi prošla godina, kada su apetiti očito narasli preko mere, to bilo praktikovano čak četiri puta. Pošto su po pravilu slobodni delovi tiraža monopolisani, cene takvih maraka, naročito na FDC i CM su drastične i naravno, nerealne. Ozbiljna filatelija ne trpi takvu praksu dugo, čak ni kao eksperiment. U ovom slučaju pak, Katalog služi kao pokriće takve prakse, u čemu Zajednica JPTT kao oficijelni izdavač maraka ne učestvuje ni na koji način.

Iako svetski katalozi kroje i utvrđuju cene naših maraka prema prevashodno trgovačkim interesima, one se ipak prodaju u vrednosti tek nekog procenta od tih

nivoa. A čije interese zastupaju i pokrivaju cene u domaćem katalogu, za koje smo već navikli da su uglavnom nerealne i u praksi neprimenjive. Ne ulazeći u detalje, dovoljno je konstatovati da po ovom najnovijem domaćem katalogu vrednost cele zbirke nežigosanih maraka Jugoslavije od 1944. do 2000. godine iznosi 5.420,30 DM, dok se i na domaćem i stranom tržištu, takva zbirka, kompletna i u odličnom kvalitetu može prodati ili kupiti tek i najviše za trećinu od te vrednosti.

Treba li komentarisati podatak da izdanja maraka iz celog poslednjeg desetogodišnjeg perioda, pa i iz 1992. i 1993. godine kada su nominale na markama bile u stotinama hiljada ili od trista miliona dinara i danas važe za frankiranje, jer po Katalogu važe neograničeno. Zašto su neki šalterski tabači numerisani a neki ne, a da to Katalog ne registruje dosledno. Ili, neka izdanja štampana su tako da je cela serija povezana u nizu, sa vinjetom, a druga izdanja nisu, što se iz kataloga ne može precizno zaključiti. I tako, pitanjima i nedoumicama nikad kraja. Biće bolje.

* *

*

Na proceduralno uobičajen način, putem Uredbe Republičke vlade, u Crnoj Gori je od 17. aprila ove godine u upotrebi je doplatna poštanska marka koja nosi osnovnu naznaku "Za vrhunski sport". Zapravo, marka sa nominalom od 0,10 pfeniga, nosi i dodatnu poruku "Ja sam za budućnost". Pošto su na marki prikazane dve rukometašice, može se realno pretpostaviti da je u tekstu dodatne poruke učinjena štamparska greška, te je reč "budućnost" trebala biti odštampana velikim slovom, odnosno pod znacima navoda, ako se odnosi na ženski rukometni klub "Budućnost" iz Podgorice koji inače i postiže zavidne sportske rezultate. Ovako, naivni mogu pomisliti da je dodatna poruka na marki koja je osvanula na svakoj poštanskoj pošiljci u Crnoj Gori baš sada, u aprilu, sasvim druge namene i svrhe, nesportske.

Ima mnogo zanimljivih aspekata ovog izdanja, naročito onih za kritički filatelistički pristup. Marka je štampana višebojnim ofsetom i u formatu karakterističnim sa skupu izradu prigodnih maraka. Štampu je izveo "Forum" iz Novog Sada, na osnovu pripreme DP "Jugomarka" a autorstvo već prepoznatljivo uspešnog crteža potpisuje Radomir Bojanić. Marka je štampana na kvalitetnom 90-gramskom papiru u tabaku od 100 komada, u ukupnom tiražu od 1.500.000 komada. Interesantno je da na ovoj marki pored sveg već pomenutog teksta, stoji velikim slovima "Crna Gora", a desno u uglu i "Pošta CG". To znači da je pošta Crne Gore zvanični izdavač ove marke, a iz Uredbe se vidi kome idu sredstva koja će se ubrati njenom upotrebom. Naime, marka će biti u upotrebi od polovine aprila do 15. jula ove godine, sredstva će se koristiti prema programu koji će doneti

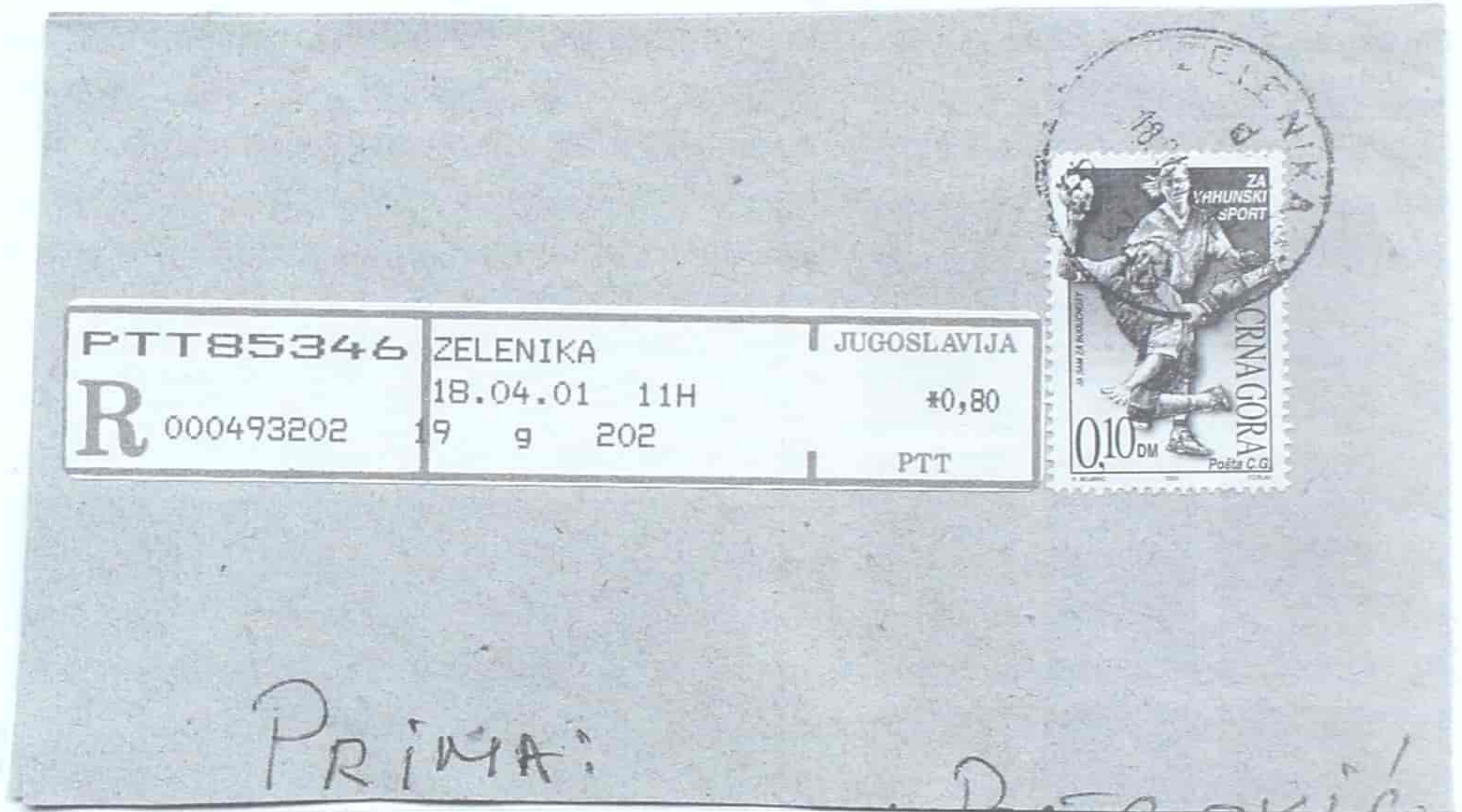
Republičko ministarstvo sporta, a 20% ukupnih sredstava od prodatih doplatnih maraka pripada Pošti Crne Gore na ime troškova štampanja i distribucije ovih maraka. Budući da uredba precizira tiraž od 1.500.000 komada, ostaje otvoreno pitanje čime se legalizuje dodatni tiraž od 18.000 tabačića od po osam maraka, što čini dodatnih 10% povećanja tiraža.

Posebno zanimljiv podatak je da je ukupan tekst na marki isključivo na latiničnom pismu. Na svakom tabaku, druga marka u drugom gornjem redu nosi na prsima rukometašice graverski znak autora crteža. Atrakcija nikad dosta, pa tako, ima ih još.

Kao što su već neke poštanske uprave u okruženju u novoformiranim državama svoje prve korake u izdavanju maraka vezale za svoje kratkoročne interese brze zarade, bez temeljne potrebe da brinu o dugoročnom gradjenju interesovanja za svoju tek formiranu nacionalnu filateliju, tako je izgleda i ovde učinjena početnička greška. Namerno i svesno, iako upozorena na rizike. Naime, pored osnovnog tiraža, odštampano je još 18.000 tabačića, koji sadrži osam istih ovakvih maraka i vinjetu u sredini. Vinjeta sadrži tri teksta – “za vrhunski sport”, “rijeka Tara” pošto prikazuje kanjon ove lepe reke sa poznatim mostom, kao i logo koji se koristi za marke na evropsku temu “EUROPA”. Taj logo se ponavlja još tri puta na randu tabačića, gde se na četiri jezika ponavlja izraz “za vrhunski sport” a na tzv. tabsu stoji “Crna Gora 2001”. Naravno, kao što je već činjeno u pomenutim državama u okruženju, napravi se ovako izdanje, skoro ravno filatelističkom kiču

gde se utrpaju razne teme i motivi, a onda se skoro celo izdanje proda jednom trgovcu, po kratkom postupku izdavač uzme novac a o interesu krajnjeg kupca, koji to treba da bude i sutra i kod narednih izdanja, najmanje se brine. Tako se na samom startu obezvređuje moguće područje sakupljanja i demotiviše moguća armija sakupljača. Neiskustvo i nezrelost izdavača ne mogu biti opravdanje ako su blagovremeno upoznati sa rizicima ovakve prakse i već poznatim, logičnim posledicama.

Izdavač je organizovao i svečanu promociju ovog izdanja u Podgorici 17. aprila i tada je pored maraka pušten u prodaju i koverat prvog dana sa prigodnim poštanskim žigom u tiražu od 2.000 komada. Navali narode, za one koji to vole, vreme je za šišanje.

FILATELISTIČKA RAZGLEDNICA SRBIJE

ŠABAC

Šabac, grad gospodara Jevrema i čuvena Čivijaška Republika, s pravom nazvan Mali Pariz, oduvek je prihvatao razne evropske novotarije. Sam geografski položaj Šapca kao granične varoši, uticao je da mnoge stvari prvo dospeju u Šabac, a potom u ostale delove Srbije. Tako su prvi krevet i klavir Šapčani videli zahvaljujući Jevremu Obrenoviću. Šapčani su se trudili da idu u korak sa razvijenim evropskim gradovima pa je na taj način i filatelija zaživela.

U prvoj polovini XX veka u tadašnjim šabačkim glasilima pojavljuju se i oglasi o prodaji rabljenih maraka za sakupljanje. Rusi koji su posle Oktobarske revolucije u znatnom broju naselili Šabac bili su prvi organizovani filatelisti u Šapcu.

U periodu od 1935 do 1939 godine u "Šabačkom glasniku" postoji redovna rubrika o filateliji iz pera Vjekoslava Trbarića, tadašnjeg opštinskog službenika. Pisao je o novitetima, ali i o filateliji razvijenih evropskih zemalja, tematici, greškama, načinima zaštite vodoznakom, zupčanjima i slično. Već 1936. godine deo ovih tekstova Trbarić objavljuje pod nazivom "Mladi filatelista". Bio je to prvi značajniji pokušaj popularizacije filatelije u Šapcu.

Javna filatelistička aktivnost jenjava sve do 1971. godine kada počinje sa radom filatelističko društvo "Šabac". Društvu je odmah pristupilo 25 filatelista. Predsednik je bio Milovan Zavađa, sekretar inž. Nada Guconjić, a blagajnik Milovan Lazić. Na samom početku rada društvo je izdalo seriju od 14 prigodnih koverata sa amblemom Šapca i najvećih radnih organizacija povodom 500 godina postojanja grada. Serija je bila praćena i prigodnim žigom sa datumom 30. IV 1971. Već 7. VII 1971. društvo izdaje razglednicu i prigodni žig povodom proslave 30-godišnjice ustanka u Beloj Crkvi.

Mesec dana kasnije, Šapčani obeležavaju Treće sportske igre građevinara Srbije u Šapcu kovertom i prigodnim žigom. Likovna realizacija svih koverata i prigodnih žigova bila je poverena Milovanu Iliću zvanom Studa.

Prigodni žigovi u i izdanju FD "Šabac"

Vrhunac aktivnosti tadašnjeg društva je snimanje filma o filateliji u saradnji sa zavičajnim klubom studenata. Film je propagandno-popularnog karaktera, namenjen učenicima osnovnih i srednjih škola. Ovo je prvi film o filateliji na našim prostorima.

Sledeća aktivnost društva bila je izdavanje žiga povodom 150 godina postojanja gimnazije u Šapcu, 23. X 1987. godine. I pored izuzetne aktivnosti i čak 57 članova, od kojih je bilo 15 omladinaca, koliko je društvo imalo 1974. godine, filatelija se postepeno potiskuje i počinje da jenjava da bi društvo sasvim prestalo sa radom 1990. godine. Deset narednih godina u Šapcu nema organizovane filatelističke aktivnosti.

Zahvaljući nekolicini šabačkih filatelista, oformljeno je filatelističko društvo "Podrinje" koje za sada broji 12 članova. Predsednik društva je Mirko Čanković, a članovi izvršnog organa Slavoljub Petrović, Ivan Tomašević i Milan Čičulić.

Činjenica da ovaj lepi hobi bez mladih nema budućnost, a da na našim prostorima filatelističkog podmlatka praktično i nema predstavljaće pokretačku aktivnost šabačkih filatelista.

Društvo je zainteresovano za saradnju sa ostalim društvima Saveza filatelista Srbije i šire, za razmenu iskustava, literature i filatelističkog materijala, a sve u cilju da filatelija dostigne zadovoljavajući nivo kao i da starosna struktura filatelista postane povoljnija, da što više mladih ljudi bude zaokupljeno ovim lepim i izuzetno edukativnim hobijem. Poštanska istorija Srbije i Jugoslavije zaslužuje visoko mesto kako među domaćim tako i među stranim sakupljačima. Članovi filatelističkog društva "Podrinje" će raditi na popularizaciji i omasovljenju filatelije na svim nivoima; svojim radom će dostojno nastaviti tradiciju filatelije u Šapcu u nadi da će on postati značajan filatelistički centar u Srbiji.

(Mirko Čanković)[†]

BEOGRAD - DRUŠTVO "ŽELEZNIČAR" OBNOVILO RAD

Posle dužeg zastoja u svom radu, filatelističko društvo "Železničar" je tokom prošle godine obnovilo svoj rad i "stalo na svoje noge".

Zahvaljujući interesovanju filatelista koji sakupljaju železničku filatelističku tematiku (ferofila) društvo je naišlo na razumevanje organa ŽTP Beograd. Na samom početku kao prioritetne zadatke Društvo je postavilo obnavljanje članstva u Savezu filatelista Srbije, a zatim aktivnost na izdavanju spomen karata koje se odnose na tematiku železnica. Takođe, Društvo je obnovilo svoje članstvo u Međunarodnoj železničkoj filatelističkoj organizaciji Evrope (FISAIC).

U protekloj godini prigodnim spomen karatama u izdanju Društva obeleženi su:

- 50-godišnjica Železničkog muzeja u Beogradu;
- Otvaranje rekonstruisane stanice u Zaječaru;
- Otvaranje rekonstruisane stanice u Boru (obe stanice bile su oštećene u NATO bombardovanju naše zemlje);
- Otvaranje železničkog zdravstvenog centra u Novom Sadu;
- Otvaranje železničko-drumskog mosta u Novom Sadu;
- Otvaranje mosta "Varadinska duga" u Novom Sadu;
- Otvaranje rekonstruisane stanice u Raški (bila je oštećena u NATO bombardovanju).

Takođe su bile pripremljene maksimum karte lok. Raketa (III milenijum prva lok. u Evropi) i serija maksimum karata svih porušenih i obnovljenih železničkih mostova u NATO bombardovanju.

Pošto je prethodna godina bila Olimpijska (Letnje Olimpijske igre u Sidneju) i jubilara za Olimpijski pokret u Srbiji, s druge strane bila je i godina u kojoj je obeležena 80 godišnjica Prvog Svetskog prvenstva u fudbalu, Društvo je izdalo spomen kartu pod nazivom "Železničari na Olimpijskim igrama 1920-2000". Budući da nije obeležena godišnjica Srpskog Olimpijskog komiteta, uz ovu kartu je izdat i prigodni žig sa napisom "Olimpijski komitet Kraljevine Srbije 1910-2000". Rešenje prikazuje siluetu hotela "Moskva" u Beogradu gde je osnovan Komitet.

Značajno je da se kaže da je Srbija primljena u Međunarodni olimpijski komitet 1912. godine, a Srpski olimpijski komitet nije prestajao sa radom, već je nastavio kao Jugoslovenski olimpijski komitet koji je primljen u MOK 1920 godine.

U ovoj godini Društvo je planiralo još intenzivniju aktivnost. Maksimafilijaska i kartofilijaska izdavačka delatnost, sve iz oblasti ferofilije kao i saradnja u okviru međunarodne železničke organizacije. Kao doprinos podmlađivanju i negovanju

omladinske filatelije planirano je da se prihvati jedna seoska škola iz unutrašnjosti gde postoji interesovanje za filateliju.

Prigodni žigovi u izdanju FD "Železničar" Beograd

Filatelističko društvo "Železničar" poziva sva filatelistička društva u zemlji na saradnju.

(Radoslav Zore)

SUBOTICA - 80 GODINA DRUŠTVA FILATELISTA

Subotica, grad na razmedji mnogih trgovačkih i saobraćajnih puteva, postaje europskim gradom već polovinom XIX veka. Nalazeći se na sredokraći između Budimpešte i Beograda kao i Tise i Dunava postaje važno čvorište. Tokovi kretanja ljudi i robe dovode do veoma burnog razvoja; već 1844. godine otvara se štamparija, 1854. zgrada pozorišta, 1868. muzička škola, 1869. se povezuje železnicom sa Segedinom, 1896. dobija električnu centralu, 1897. tranvajski saobraćaj, 1899. prvu bioskopsku predstavu, 1901. prvi fudbalski klub itd.

Štampa već 1900. godine pominje da postoji "veći broj sakupljača maraka" koji su se sastajali na čašicu razgovora o markama u kafanama.

To su trendovi koji su dospjeli u Suboticu trgovačkim putevima, turističkim i mondenskim putovanjima, dela stanovništva, najčešće studentskog, po evropskim gradovima. Završivši gimnaziju u Subotici koja postoji već od 1747. godine a željni znanja, obišli su i školovali se u Beču, Budimpešti, Zagrebu, Pragu, Krakovu, Košicama, Parizu i mnogim drugim gradovima.

Ovi studenti, trgovci ili avanturisti, donose nova saznanja i uspostavljaju prve kontakte sa filatelistima Hrvatskog Filatelističkog Društva u Zagrebu koji ima već dvadesetogodišnju tradiciju i već 16. oktobra 1920. godine postaju jedanaesta PODRUŽNICA HFD-a iza Sarajeva, Tuzle, Zemuna, Osijeka, Broda na Savi, Siska, Mostara, Ljubljane i Karlovca. Vrlo brzo posle učlanjenja, 8. novembra 1920. godine žele da se organiziraju "filatelistički".

Stvarno osamostaljenje se ostvaruje već 9. aprila 1921. godine kada stiže od Ministarstva Unutrašnjih Dela Kraljevine SHS saglasnost da su prihvaćena Pravila Društva filatelista "Bačka". Članstvo se sastaje i razmenjuju marke i novosti u poslastičarni "Füredy". Prvi poznatiji filatelisti su Aleksandar Magarašević, predsednik, dr Joca Milekić, dr David Šreiber, Ladislav Markuš, dr Eden Njiaši, Franjo Vukić i drugi. U štampi se pominje podatak da je maja 1921. godine pokrenut stručni časopis "BAČKA FILATELIJA" /Napló – Dnevnik od 26.1.1936. prilikom napisa u proslavi 15. godina od osnivanja).

Zlatno doba subotičke filatelije počinje krajem dvadesetih godina proteklog veka kada je povećan broj članova, a sve zahvaljujući nesebičnom zalaganju u propagandi filatelije od strane Ladislava Fišera koji je tokom petnaestak godina u subotičkom Dnevniku "Bcsmegyei Napló"-u (Bački dnevnik) pisao svake nedelje rubriku filatelije (na celoj strani) o novitetima, događajima u zemlji i inostranstvu do raznih zanimljivosti i izvješća sa izložbi ili aukcija. Bio je jednom rečju – entuzijasta, filatelista koji prati i prenosi filatelističku literaturu iz Beograda, Zagreba, Beča, Budimpešte, Pariza . . . gde je već filatelija uzela izuzetnog maha.

Subotičani svoja učešća na izložbama u Novom Sadu, Budimpešti, Zagrebu, Subotici krunišu osvojenim medaljama i priznanjima za izuzetne zbirke:

- Marsela Kopa – Srbija i Verigari Slovenije;
- Ladislava Fišera – izuzetnom zbirkom žigova Estonije;
- Some Ungara – propagandna zbirka maraka iz celog sveta;
- Stevana Doboja – zbirka Lihtenštajna, Albanije i vazdušne pošte;
- Iva Draganića – zbirka specijaliteta Jugoslavije;
- Oskara Vaca – zbirka Stare Srbije, Bosne i Crne Gore.

Godine 1936. organizovana je Privredna nedelja od 5-9. 9. sa filatelističkom izložbom i berzom maraka, a upriličen je i IV KONGRES SAVEZA FILATELISTA JUGOSLAVIJE u Subotici. Ovoj izložbi prisustvovao je i ministar saobraćaja gospodin Mehmed Spaho.

Subotica 1936: Organizacioni odbor filatelističke izložbe

Ovakva kvalitetna izložba i berza ponovljena je i od 6-16. 10. 1938. godine sa veoma velikim uspehom.

U Subotici je od 1.12.1941. do 1.12.1942. godine izašlo 13 brojeva stručnog časopisa "BELYEG HIRADÓ" (Filatelističke novosti) kojeg je izdavao Dobo Stevan, poznati filatelista i trgovac markama, objavljujući na 12 strana veoma opširne vesti iz celog sveta.

Vrlo brzo, posle završetka II svetskog rata, Subotica nastavlja sa značajnim doprinosom filateliji u našoj zemlji.

Naime, već 10.3.1946. godine pokreće se u Subotici stručni časopis (na 12-20 strana) na dva jezika. Izdavač je ponovo agilni novinar, filatelista Ladislav Fišer, kojem mnoge članke prevodi na mađarski jezik Ljudevit Vujković L. stariji.

Časopis je štampan tehnikom umnožavanja šapirografom u 500 primeraka. Zadnji broj časopisa objavljen je 1.5.1949. godine.

U vreme oslobadjanja naše zemlje za potrebe Pošta na oslobodjenim teritorijama u Vojvodini trebalo je izraditi mnogo žigova i pečata jer je mađarska okupatorska vojska pokupila i ponela sa sobom sve žigove. Mnogi su uništeni, a deo vraćen, pa je Emil Havaš graver, a i filatelista, dobio zadatak da načini ove nedostajuće žigove sa pokretnim datumom. Imao je alat za bronzu, a dobio je čelične matrice. Nije mogao izraditi više nego samo osam žigova za pošte: Novi Žednik, Stari Žednik, Nijemci, Čortanovci, Stanišić, Tavankut, Tovariševo i Telečku.

Prvi žigovi na oslobodenoj teritoriji Vojvodine

Ostala mesta su morala koristiti gumene pečate ručne izrade ili su nosili poštu na Željezničku stanicu i tamo žigosali poštu i ostale pošiljke. U nedostatku i ovih pečata, jedan izvestan broj Pošta, poništavao je marke mastilom ili olovkom, ispisujući datume i naziv mjesta preko marke rukom.

Povodom 180 godina od postojanja poštanske službe u Subotici, Društvo filatelista je organizator I. POKRAJINSKE FILATELISTIČKE IZLOŽBE od 13-19. 12 1959. godine. 10/ koja je imala veoma visoki rejting, uz učešće 81. izlagača, a pokrovitelji isložbe su bili Predsednik SFJ dr Ivan Ribar i generalni direktor PTTJ Prvoslav Vasiljević.

Mnogim izložbama obeleženi su značajni istorijski i društveni datumi, između ostalog – 100 godina CRVENOG KRSTA (1963) ili 45 godina od izlaženja prve marke VERIGARI. Organizovana je 1964. godine samostalna izložba KORNEC JULIJA koji je izložio 104 marke na više od 1.000 izložbenih listova. Ova zbirka je na mnogim svetskim izložbama osvojila najviša priznanja zbog izvanrednih retkosti. Za nju je inž. Vladimir Fleck napisao: "u ovoj zbirci postoje unikati za koje ni ja nisam znao da postoje iako sam napisao knjigu o ovim markama" (slobodna interpretacija pisma iz zbirke, LJVL).

Godine 1967. održana je u Subotici PRVA OMLADINSKA FILATELISTIČKA POKRAJINSKA IZLOŽBA (POFIZ) uz učešće omladinaca iz cele Vojvodine odnosno i IV POFIZ na kojem je bilo izloženo sve ono najbolje iz omladinske klase u Vojvodini uz učešće gostiju iz Hrvatske i Slovenije.

Pored mnogih drugih izložbi, smotri maraka, prigodnih izdanja i žigova, objavljenih povodom značajnih datuma i jubileja, Društvo filatelista je bilo aktivno i u vaspitavanju omladine na filatelističkom polju gde je po mnogim školama držalo niz predavanja, odnosno u štampi – objavljujući školu filatelije.

Od strane Saveza filatelista Vojvodine 1978. godine, na godišnjoj skupštini nagradjeni su Stipić Stipan i Ljudevit Vujković L mlađi zlatnom značkom dok su Palatinski Josip, Malušev Aleksandar i Maglajić Miroslav nagradjeni srebrnim značkama. Ranijih godina zlatnom značkom nagradjeni su bili Šarčević Aleksandar i Ljudevit Vujković L stariji zlatnim znakom SFS.

U poslednje vreme, najviše se istakao svojim učešćem na izložbama Ljudevit Vujković L mlađi koji je svojim izlošcima na BALKANFILI 1977 i 1987, zatim JUFIZ-u V, VII, VIII, IX i X odnosno VOJFILI osvajao zapažene medalje. Na izložbi 1996. godine u ATINI povodom 100 godina od izlaska prve marke sa olimpijskim motivima, dobio je za svoj izložak bronzanu medalju u konkurenciji 164 izlagača iz 26 zemalja, a istu nagradu dobija i u BUDIMPEŠTI 1998. godine na OLIMPIAFILI u isto tako jakoj konkurenciji.

Posle dužeg perioda neaktivnosti u Društvu filatelista, izgleda kao da ove godine dolazi do izvesnog napretka u radu Društva.

Već 23. februara. bila u upotrebi dva prigodna žiga na Paliću, 24413 i u Subotici 24101, za seriju maraka Zaštićene životinje na kojima se nalaze likovi životinja iz ZOOVRTA na Paliću. Istovremeno je štampan i prigodni koverat i FDC sa istim likovima životinja kao na markama. 12/

Uz skromnu proslavu 80 godina od osnivanja Društva filatelista koja je održana 9. aprila ove godine, uz prigodan žig i koverat, ovo Društvo očekuje još jedan interesantan događaj, a to je izdanje serija maraka za Evropsku zaštitu prirode 22. juna na kojoj će se nalaziti motiv sa LUDOŠKOG JEZERA koje je još 27.3.1977. godine uvršteno u RAMSAR-sku konvenciju kao jedno od najočuvanijih prirodnih staništa i ornitološko stajalište većeg broja migratornih ptica.

*Prigodan koverat kojim je Društvo filatelista
u Subotici obeležilo 80 godina postojanja*

Nadamo se da će subotički filatelisti imati dovoljno snage i primjereno izvršiti ove zahtjevne zadatke i prigodnom izložbom obilježiti svoju osamdesetogodišnju obljetnicu svog postojanja.

(Ljudevit Vujković L.)

GODIŠNJA SKUPŠTINA SFS

U prisustvu 23 delegata filatelističkih društava i klubova iz Srbije i brojnih gostiju, 17. marta 2001. godine, u sali Muzeja ZJPTT, održana je redovna Skupština Saveza filatelista Srbije.

Na početku sednice izabrana su radna tela Skupštine i usvojen dnevni red. Zatim se prešlo na radni deo sednice.

Predsednik Skupštine (Slobodan Kujović) obavestio je prisutne da je Izveštaj o radu Saveza u periodu između dve Skupštine sa ostalim skupštinskim materijalima blagovremeno dostavljen delegatima pa je predložio da se ne čita.

Otvarajući raspravu o podnesenim izveštajima, prvi se delegatima obratio Jovan Ristić, predsednik Saveza. Obrazlažući aktuelna pitanja filatelije u Srbiji, posebno se osvrnuo na formiranje paralelnih saveza, upoznavajući delegate sa merama koje je Predsedništvo SFS preduzelo da bi sačuvalo integritet svoje izvorne organizacije.

Pored Izveštaja o radu, podnesen je i Izveštaj o finansijskom poslovanju. Telegrafski rečeno, Savez je uspešno završio finansijsku godinu i što je vrlo važno, nastavio da uredno izvršava svoje obaveze prema Pošti. Izveštaj o finansijskom poslovanju podneo je *sekretar Saveza Dušan Janjetović* koji je zaključio da se u Savezu vodilo računa o finansijskim sredstvima i to se na kraju ispoljilo u pozitivnom finansijskom rezultatu.

U ime Nadzornog odbora izveštaj je podneo *predsednik Odbora Đorđe Radičević*. On je rekao da je poslovanje Saveza bilo u skladu sa važećim zakonskim propisima, da je računovodstvena evidencija vođena uredno i da je godišnji obračun predat blagovremeno nadležnom organu. Takođe su izvršene i sve poreske obaveze koje proističu iz delatnosti Saveza.

Uvodnu reč i obrazloženje Izveštaja o radu dao je predsednik Saveza iznoseći između ostaloga i stavove Predsedništva i filatelističkih društava Srbije u vezi sa formiranjem paralelnih saveza filatelista, posle čega je otvorena rasprava o podnesenim izveštajima. Postavljeno je principijelno pitanje o isključenju jednog društva iz Saveza, u konkretnom slučaju "Srpski filatelistički klub". Stav Predsedništva koji je potvrđen i od strane ove Skupštine je - da jedno društvo ne može istovremeno biti član dva saveza. To jasno proističe iz odredbi Statuta. U ovom slučaju "Srpski filatelistički klub" se pojavljuje kao osnivač paralelnog Saveza pa je takva njegova uloga za SFS potpuno neprihvatljiva. Iz navedenog proizlazi da član društva koje pripada drugom (paralelnom) filatelističkom savezu ne može istovremeno biti i član društva koje je udruženo u Savez filatelista Srbije.

Predsednik Saveza je obavestio Skupštinu da je za jesen 2001. godine planirana Republička izložba o čemu će filatelisti i javnost biti na vreme obavesteni.

Delegat je, zatim, interesovalo da li je novi Statut SFS odobren od strane nadležnog organa uprave. Predsednik Saveza je obavestio prisutne da je posle postupanja po izvesnim primedbama koje su bile učinjene od strane nadležnog organa Statut Saveza podnesen na overu i da se u vrlo kratkom roku očekuje rešenje o njegovom upisu.

U međuvremenu, kancelariji Saveza je dostavljeno Rešenje o upisu Statuta Saveza filatelista Srbije u kome se kaže:

"U registru društvenih organizacija pod brojem 141 pod kojim je izvršen upis, uneta je zabeleška o overi ovog statuta. Overom ovog statuta prestaje da važi statut navedene društvene organizacije - overen od ovog Sekretarijata pod br. 212-1-482/85 dana 14. 11. 1985. god."

Rešenje je zavedeno pod brojem 212-1-36/01 dana 23. 3. 2001. godine.

Posle obavljene rasprave pristupilo se izjašnjavanju o podnesenim izveštajima (predsednika SFS, sekretara i predsednika Nadzornog odbora). Izveštaji su prihvaćeni (20 delegata glasalo je za, jedan protiv, a dva delgata su bila uzdržana).

Zatim se prešlo na izbor delegata za Skupštinu Saveza filatelista Jugoslavije. Predsednik Saveza je obavestio Skupštinu da SFS daje 10 delegata i obrazložio predlog Predsedništva u vezi sa izborom delegata. Naime, Predsedništvo je predložilo da se biraju: tri delegata iz redova članova Predsedništva, dva iz SF Vojvodine, dva iz unutrašnjosti Srbije i tri iz tri najbrojnija filatelistička društva u Beogradu koji je Skupština prihvatila; predsednik Saveza je pročitao imena delegata koji su predloženi po tom modelu, a data je i mogućnost predlaganja na samoj sednici.

Skupština je sa 21 glasom za i dva uzdržana glasa izabrala delegate za Skupštinu SFJ: Vojislav Begović (Predsedništvo SFS), Bogdan Petrović (Predsedništvo SFS), Zlatimir Maljica (Predsedništvo SFS), Šandor Kiš (SFV), Ivan Tangl (SFV), Vukadin Dimitrijević (FD "Niš"), Stevan Novaković (FD "Valjevo"), Ivan Hočevar (FD "Kosmos", Zemun), Dragan Kostić (FD "Beograd", Beograd) i Dušan Janjetović (FD "Vračar", Beograd).

Predlog kandidata za novog predsednika Saveza filatelista Jugoslavije koga je kao budućeg mandatara istaklo Predsedništvo SFS podneo je Vojislav Begović, član Predsedništva. On je podsetio na dogovor SFCG i SFS, postignut u Predsedništvu SFJ, da novog predsednika daje Savez Filatelista Srbije. U skladu sa takvom odlukom, Predsedništvo SFS je kao mogućeg kandidata za novog predsednika (koji je prema predlogu novog statuta SFJ i mandatar Predsedništva) istaklo inž. Dušana Janjetovića iz Beograda. Izjašnjavajući se o ovom predlogu Skupština SFS je sa 20 glasova za, jednim glasom protiv i dva uzdržana glasa prihvatila predlog Predsedništva SFS.

Pod tačkom tekuća pitanja, donesena je skupštinska odluka o uvođenju Matičnog registra članova SFS (uključujući i članove iz Vojvodine). Za odluku je glasao 21 delegat, jedan je bio protiv i jedan uzdržan. Predlog je učinio Husein Čamdžić, predsednik SFV. Takođe, na predlog SFV umesto dosadašnjeg člana Predsedništva Dragana Tajtija (koji se razrešava zbog neaktivnosti) Skupština se izjasnila o novom članu Predsedništva iz Vojvodine: izabran je Aleksandar Zarić, sa 21 glasom za i dva uzdržana glasa.

Na kraju, dr Jovan Veličković (FD "Sava", Beograd) je zatražio angažovanje na formiranju biblioteke SFS (stručne knjige, katalozi, časopisi i druga periodika). Izneo je i konkretne predloge - kako početi. Skupština je prihvatila ovu inicijativu.

SAVEZ FILATELISTA SRBIJE

Sremska 6, Beograd

tel: 011/ 638-751, e-mail: philserb@EUnet.yu

ČASOPIS

FILATELISTA

LITERATURA • IZLOŽBE • SUSRETI

OKUPLJA KLUBOVE FILATELISTA SRBIJE

REPUBLIČKA IZLOŽBA POČETKOM JESENI

Posle punih deset godina, koliko je proteklo od održavanja poslednje republičke takmičarske izložbe Srbije, u Beogradu će se početkom jeseni održati Dvanaesta republička filatelistička izložba. Odluku o tome donelo je Predsedništvo Saveza filatelista Srbije potvrđujući time svoju najavu datu na nedavno održanoj Skupštini saveza.

Mnogi od nas se sećaju filatelističke izložbe (1998.) kojom je obeležena 50-godišnjica postojanja Saveza filatelista Srbije. Prema svemu što je ta izložba pokazala, iako nije imala takmičarski karakter, videlo se da su izlagačke mogućnosti naših filatelista velike i da u organizacionom pogledu možemo da obezbedimo izlagački standard koji odgovara pravilima Međunarodne filatelističke federacije. Treba podsetiti da filatelisti u Srbiji nemaju tako često priliku da u međusobnoj konkurenciji odmere svoje snage pa je svaka takmičarska izložba zaista izuzetna prilika da se vidi zrelost izlagača za međunarodno izlaganje. Razume se da postoje i drugi jaki filatelistički razlozi za organizaciju jedne ovakve izložbe koje ćemo otkriti u posebnom dodatku časopisa "Filatelista" koji se sprema uz broj 247.

Masovnost da, ali i kvalitet, stav je Predsedništva pa će se u skladu sa tim načelima, ovoga puta, primeniti Opšta pravila FIP o izlaganju i ocenjivanju filatelističkih izložaka (dokument poznat kao GREX).

1951. Koverat Prvi dan Prve filatelističke izložbe Saveza filatelista Srbije

Poslednja takmičarska filatelistička izložba Srbije, kako smo već rekli, održana je krajem 1991. godine u "Kući Krsmanovića" u Beogradu kada je obeležena 125-godišnjica štampanja prve poštanske marke u Srbiji. Ta izložba je

bila značajna pre svega zbog povratka izlaganju nekih filatelista kojih u dužem periodu nije bilo na izložbama, ali je po obimu i drugim aspektima izlaganja ostala na nivou prethodnih.

Organizator za ovogodišnju izložbu najavljuje jedan od reprezentativnih galerijskih prostora u centru Beograda. Računa se na obim između 320 i 350 vitrina. Biće zastupljene sve takmičarske klase.

U Pravilniku izložbe čije se donošenje očekuje na prvoj sednici Organizacionog odbora, svi aspekti izložbe (organizacija, uslovi i način izlaganja i ocenjivanja . . .) usaglašeni su sa Pravilnikom o filatelističkim izložbama Saveza filatelista Jugoslavije.

Predsedništvo SFS je imenovalo članove radnih tela izložbe koji će obavljati određene zadatke u organizaciji izložbe. Na ta mesta postavljeni su:

- predsednik organizacionog odbora: Vojislav BEGOVIĆ
- komesar izložbe: Miodrag MRĐA
- pomoćnik komesara izložbe: Zoran STEPANOVIĆ
- vođa tehničke grupe: Zlatimir MALJICA
- urednik kataloga: Vojislav BEGOVIĆ
- tehnički sekretar: Ferenc MOLNAR

ŽIRI:

- Dušan JANJETOVIĆ, predsednik
- Prof. dr Drgoslav ĐUKANOVIĆ
- Dragoš PETROVIĆ
- Husein ČAMDŽIĆ
- član žirija koji će biti naknadno imenovan

SEKRETAR ŽIRIJA:

Zoran R. BOŠKOVIĆ

EKSPERTSKI TIM:

Dr Jovan VELIČKOVIĆ, predsednik

Bogdan PETROVIĆ

Mirko CARAN

ORGANIZACIONI ODBOR:

- Predrag	ANTIĆ	- Vasil	MICEVSKI
- Dragutin	BRČIN	- Miroslav	MILANOVIĆ
- Fedor	ČERVENSKI	- Radovan	NEDIN
- Vukadin	DIMITRIJEVIĆ	- Bogdan	PETROVIĆ
- Nenad	KILIBARDA	- Đorđe	RADIČEVIĆ
- Šandor	KIŠ	- Prof. dr	Milan RADOVANOVIĆ
- Mihajlo	KNEŽEVIĆ	- Jovan	RELJIN
- Slobodan	KNEŽIĆ	- Borislav	STANKOVIĆ
- Slobodan	KUJOVIĆ	- Ivan	TANGL
- Zlatimir	MALJICA	- Predrag	VUJOŠEVIĆ
- Aleksandar	MARINKOVIĆ	- Milan	VUJOVIĆ

(V.B.)

SAVEZ FILATELISTA SRBIJE

Sremska 6, Beograd

tel: 011/ 638-751, e-mail: philserb@EUnet.yu

ČASOPIS

FILATELISTA

LITERATURA • IZLOŽBE • SUSRETI

OKUPLJA KLUBOVE FILATELISTA SRBIJE

IN MEMORIAM

Ugasio se mladi život Mirka Čankovića, osnivača i predsednika filatelističkog društva "Podrinje" Šabac. Pamtimo ga kao vrlo agilnog filatelistu i na društvenom i na kolekcionarskom planu. Pored sakupljanja klasične filatelije bio je vrlo uspešan u novoj filatelističkoj oblasti koja se razvila u poslednjoj deceniji (Moderna pisma iz kriznih područja), u prvom redu sa Kosova i Metohije, iz preostalih srpskih enklava gde još postoje i rade pošte u okviru PTT Srbija. Iako mlad i bez većeg iskustva imao je istančan osećaj za sve vredno u filateliji. Učio je brzo i temeljno.

Zbog iznenadne smrti žalimo gubitak mladog čoveka, perspektivnog inženjera i posebno oduševljenog filatelistu kakvih je danas, na žalost, vrlo malo u mladem naraštaju.

(Vladimir Lapčević)

ФИЛАТЕЛИСТА FILATELISTA

ЧАСОПИС САВЕЗА ФИЛАТЕЛИСТА СРБИЈЕ

Излази четири пута годишње.

Примерак 60 динара. За чланове Савеза
филателиста Србије примерак 30 динара.

Годишња претплата за Југославију 240
динара; за иностранство 480 динара.

Поштански трошкови се плаћају посебно.
(за авионску пошту + 30 динара за Европу,
односно 60 динара за прекоморске земље).

Мали огласи до 20 речи 200 динара; свака
даља реч 5 динара; за правна лица: 1/1
страна 1.000 динара.

Published four time at year by Union of
Philatelists of Serbia.

Address: Sremska 6/IV, YU-11000 Belgrade;

Tel/fax: +381 11 638 751

PO Box 702

Little advertisements: first 20 words DM 30.00;
each additional word DM 0.20.

Unless otherwise stated, all items may be
reprinted, provided that the proper information is
given of source and author.

*Рукописи се не враћају.
Марке или други
материјал послије због
снимања враћамо у
препорученом писму или по
договору.*

*Прештампавање
дозвољено, уз навођење
извора и аутора, уколико
другачије није наведено.*

Издавач:

Савез филателиста Србије

Администрација:

Београд, Сремска 6/IV

тел. 011/638-751

e-mail: philserb@EUnet.yu

YU ISSN 0430-4063

Тираж: 400

Štampa:

MOTIV

САВЕЗ
ФИЛАТЕЛИСТА
СРБИЈЕ

ФФ

ОСНОВАН 1948

БЕОГРАД, СРЕМСКА 6